

גליזון
באר
הכהנה

נערך ונלקט מתוך תוכן דברי שיחותיו של
מורינו הגה"צ רבי אברהם אלימלך בידרמן שליט"א

זכור - פורים

מכון
באר
האמונה

תוכן הענינים

שבת זכור - פורים

- א כל אשר קרהו – האמונה כי הכל ב'השגחה' ואין 'מקרה' בעולם.
- ב דבר המלך - נפלאות השגחה פרמית במעשה המנילה
- ג מנילת אסתר - לגלות ולראות הנהגת ה' אף בתוך ההסתר
- ד מנילה מלשון גול על ה' - יגלגל כל משאו וישליכנו על ה'
- ה נאלמתי דומיה - סבלון אחד עולה על כמה תפילות
- ו אין יאוש בעולם - כמה לימודים ממעשה המנילה שאין ליהודי להתייאש
- ז אתא מלי קומצא - להחשיב כל פירור של עבודה וממילא לא יתייאש לעולם וישתוקק לטוב
- ח זעקה גדולה - ממעשה פורים נלמד שאין דבר העומד בפני התפילה
- ט אשר הכין - כפי הכנתו יקבל שפע ימים אלו וענין ההגשה לימים הללו בהשגות גבוהות
- י פרשת זכור - סגולת שבת זו ובפרט לזש"ק
- יא תענית אסתר - סגולת היום לקבלת התפילות
- יב ונתנה תוקף קדושת היום - רוממות יום הפורים
- יג ומה בקשתך עוד ותעש - הקב"ה ממלא כל משאלותינו לטובה ולברכה ביום הזה
- יד על מקרא מנילה - חסדים מגולים ורחמים מדובים נשפעים על ידי קריאת המנילה
- טו קיימו וקיבלו - מחשבות וקבלות טובות בעת קריאת המנילה
- טז אורה זו תורה - חשיבות לימוד התורה בפורים ובפרט בין מנילה של לילה לשל יום
- טז במשתה היין מה שאלתך וינתן לך - במשתה היין נפתחים לפנינו כל שערי שמים
- ל לא יבושו ולא יכלמו לנצה - הזהירות שלא לבייש את חבריו אף כשהוא במצב של 'לא ידע'
- לג ומחר אעשה כדבר המלך - המשכת שפע ימי הפורים לכל השנה

זכור - פורים

אמור לה, בן בנו של קרהו בא עליכם, הוא דכתיב (דברים כה יח) 'אשר קרך'. ולכן כינס מרדכי את כל היהודים כדי לחזק אמונתם בבורא כל עולמים, להורות להם שקליפת עמלק האומרת שכל הנעשה בעולם אך ב'מקרה' הוא, בשקר יסודה. כי כל

כל אשר קרהו - האמונה כי הכל ב'השגחה' ואין 'מקרה' בעולם

אמרו במדרש (אסת"ר ה ה) על הפסוק (ד ז) 'ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו' אמר להתך, לך

א. ה'חידושי הרי"ם' זי"ע היה אומר (ליקוטי הרי"ם מגילת אסתר), וז"ל. כאשר הרגו את ושתי נכנס אחד לבית המדרש וסיפר לפני הלומדים שהרג המלך את ושתי, היו מי שגערו בו 'האק מיר נישט אין קאפ אריין מיט דיינע שטותים' (אל תבלבל את ראשי עם שטויותך) וכן כאשר נלקחה אסתר לבית המלך בוודאי היו מיושבי ביהמ"ד שלא הסכימו לשמוע מדברים אלו, כמו כן לא מצאו שום ענין במעשה דבגתן ותרש באומרם מה לנו ולשטותים (שטויות) הללו, אולם 'בלילה ההוא כאשר נדדה שנת המלך' החל להתברר להם כל צירופי המקרים, שהקב"ה ברוב רחמיו הקדים רפואה למכה נס המלובש בדרך הטבע, וכבר בשנת שלש למלכו הרעישו המלאכים בשמי מרום שושתי תהרג (כמבואר במגילה יב:), כדי שתבוא אסתר במקומה להציל את בני ישראל מכליה, וגם נסתבב שמרדכי יציל את חיי המלך בלא שיקבל תשלום שכר, ורק בספר הזכרונות כתבוהו וממילא לא הספיק המן 'לאמר למלך' לתלות את מרדכי על העץ, כי מיד שאלו המלך 'מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו' ומשם 'תקפו של נס'.

ולא עוד אלא שכל המאורעות שאירעו כל חד וחד בזמנו היה נראה כמי ששורת הדין נותנת שכך יהא, דמה שהרגו את ושתי על אשר הטיחה דברים קשים כגידין ב'מלך' אחשוורוש הרי כן הוא משפט המלכים - שהמורד במלכות אחת דתו להמית, וכן מה שהציל מרדכי את אחשוורוש מבגתן ותרש אין בו כלל חידוש, וכן מה שגידל אחשוורוש את מרדכי - הרי עשה זאת עבור שהציל את חייו מבגתן ותרש סריסי המלך. כללא דמילתא, שכל הנס היה מלובש בטבע, ורק לבסוף ראו איך שהכל היה בחשבון נפלא משמים ממעל.

ומוסיף (שם) החידושי הרי"ם וז"ל. כמו שאז בימי מרדכי ואסתר הייתה תמיהה גדולה שנלקחה אסתר צדקת כזו לבין ערלים, וכל התמיהות, ולמה נתגדל המן כל כך שהכל ישתחו לו, ולמה לא הלך מרדכי ברחוב אחר שלא יזדמן נגדו (נגד המן), ואחר כך נתיישב הכל - שהיה בהשגחה רבה מן השמים. כן יתיישבו כל התמיהות מעתה. עכ"ל.

ב. כל כוחו של עמלק לדמות לאדם כאילו יש איזו 'מציאות' מלבד הנהגת הבורא (וכן ייאמר בכל הענינים שהיצר מעמיד את האדם בפני נסיון, בירא"ש ובכל ענין) והוא עומד ומדמה לעצמו כי פלוני הזיקו, פלוני משיג גבולו, פלוני לקח מעמו והפסידו, אין לנו אלא עצה אחת - לעמוד בכוח 'נקודת אמת' של אמונה אמיתית ובה ינתץ וישבר כל בניני דמיונותיו, וכך אמרו לרמז, דכתיב במגילה כראות המן שמרדכי איננו כורע ומשתחוה לו - נענה ואמר (ה יג) 'וכל זה איננו שווה לי', והפליאה ידועה, אכן, המן זה שוטה רשע וגס רוח היה, אך מהי פשר הכרזה זו, וכי באמת 'כל זה' - שגידלו המלך ורוב עושרו עם רוב בניו, איננו שווה בעיניו מחמת שמרדכי אינו משתחוה לכבודו... אלא ביאורו במשל 'ללץ' (ליצן) המשחק לעיני כל הקהל ב'בלון' הנפוח, ומראה לכל העומדים סביבותיו כל מיני שחוק ומשחק בצורות נפלאות שהוא בונה מהבלון, היודעים אתם ממי מפחד הלה חרדה עזה ועצומה - מאדם אחד שיבוא עם מחט קטנה וידקור את ה'בלון', אז יתפוצץ הבלון ויתגלה קלונו ברבים שלא שיחק אלא ב'אוויר' ריק שאין בו ממש. כך המן - זה היצר לדידן, אינו 'מוכר' אלא דמיונות 'נאדות נפוחים' - משאות שווא ומדוחים, ולכן אמר 'וכל זה איננו שווה לי' - כי בעמידת מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה הוא כמחט בלבו של ה'בלון' המגלה שאינו אלא אוויר ודמיון שווא. זוהי עבודתנו בימים הללו מחיית עמלק - לתחוב המחט ולנפץ ה'בלון' של היצר.

וכך מבאר המהר"ל (אור חדש עמו' רז) בדברי הגמרא (מגילה טז:) מר רב אדא דמן יפו עשרת בני המן ועשרת צריך לממרינהו בנשימה אחת, והטעם כי כל העשרה מתו ברגע אחד. ולכאורה צ"ב, מדוע באמת מתו בנשימה אחת, מה טעם לנס זה, ולא עוד, איזה חשיבות יש בדבר זה, עד שצריך לעשות לו זכר לדורות בקריאת המגילה בנשימה אחת. אלא כי עומק הענין הוא שעשרת בני המן אלו בני עמלק הנלחמים כנגד 'אחדות' הבורא יתברך, לעומתם נענשו

מפורסם השגחת ה' בתמידיות על כל פסיעה ופסיעה... אבל בניסי אדר לא נשתנה דבר מטבעו, ולא היה שום פעולת אדם ביניהם, והמתבונן בדברים מתחילת סעודת אחשוורוש עד סוף מעשה המגילה יראה בהשגחה נפלאה ובהנהגת סדרי העולם, שינה הקב"ה מערכת השמים כאשר בן הוא פעולתו עמנו בכל יום ויום, אלא שאין בעל הנס מכיר בניסו... על בן מרבים בו בשמחה - שניכר בו יותר השגחת הבורא הפרטית עלינו. והיינו 'יומי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם' (אסתר ט כח) בב' בחינות - א. שיתעורר כל אדם בפורים ויכיר עי"ז נפלאות תמים דעים והשגחתו. והשני'

אשר יארע בעולם יש בו סיבה וטעם עליון. ובאמונה זו ימחה זכרו של עמלק שבא לקרר את בני ישראל, לחשוב על כל דבר כי אך במקרה קרהוי ולא בהשגחה מיוחדת בחשבון נפלא מאת אבינו רועינו".

איתא ב'דרשות חתם סופר' (ח"א קסב): שלכן אמרו חז"ל (תענית כט.) משנכנס אדר מרבין בשמחה, ופירש"י 'ימי ניסים לישראל - פורים ופסח'. ומבאר החת"ס כי הפרש גדול יש בין ניסן לאדר, כי בניסן היה הנס שלא כדרך הטבע - ביציאת מצרים, וקריעת ים סוף. ונס כזה פרסומו גדול יותר לפי שעה, (וז"ל החת"ס) ומכל מקום אינו

'מידה כנגד מידה' - שמתו כאחד ונתלו כאחד... ומכאן יצא לנו, שכשמתגלה אחדותו ית' בעולם ממילא מתפוגגים ונעלמים כל הני כלבין דחציפין כלא היו, ולדורות עולם ייאמר, כשיתחזק האדם באמונה שלימה בו ית' ממילא כל הקליפות והיצרים המקיפים אותו יעלמו כאבק פורח וכחלום יעוף.

בספר 'ברית כהונת עולם' (מאמר 'הסתר אסתיר' פ"ז) מבאר בארוכה את דברי הגמרא (מגילה יד.) ויסר המלך את טבעתו אמר רבי אבא בר כהנא גדולה הסרת טבעת יותר ממ"ח נביאים ושבע נביאות שנתנבאו להן לישראל שכולן לא החזירום למוטב ואילו הסרת טבעת החזירתן למוטב, כי נס דהמגילה לא היה כניסי מצרים וכדו' שהם היו למעלה מגבולות הטבע, משא"כ נס דמגילה היה מלוּבש בתוך הטבע, כלומר, שהכל ראו כי הקב"ה סיבב והנהיג צירופי מקרים הנראים כדרך הטבע ומאליהם נעשו, לא כן, אלא הקב"ה מנהיג אותם כרצונו להצלתן וטובתן של ישראל. והנה אחשוורוש גזר כליה על בני ישראל - היינו שרצה להשליט עליהם את הטבע - שיחשבו שהכל נעשה מאליו וייחשבו כעובדי אלהים אחרים. מה עשה הקב"ה, הסיר את הטבע מהנהגת עולם - שימצאו בתוך הטבע את הנהגת הקב"ה שהוא בורא ומנהיג לכל הבריאה כרצונו הטוב - וידעו כי הוי"ה הוא האלוקים (הנהגת הטבע הרמוזה בשם אלוקים גם היא תחת הנהגת הוי"ה - הנהגת הבורא באיתגליא), ומסיים, וז"ל. גדולה הסרת הטבע בהיות הנס מתלבש בעולם הטבע, ואפילו הכי יוסר כיסוי הטבע ויתראה מה שלפנים ממנו, וזה 'מחזיר למוטב' ודאי יותר מבחינת מ"ח נביאים ושבע נביאות שהיתה בחינות הנבואה (שלהם) ממה שלמעלה מן הטבע לגמרי, ע"כ. כי עיקר הגדולה' במי שמוצא את הקב"ה בתוכי הטבע ומגלהו בתוך ההעלם שבעולם זה נחשב כמי ש'חזר למוטב'.

ג. יש שאמרו שלכן נפסק לגבי פורים ש'פרוז בן יומו קרוי פרוז' (מגילה יט.), ואילו בשאר יו"ט של גלויות נוהג ה'אורח' הבא מארץ ישראל לחז"ל ולהיפך כמקומו (אור"ח תצו ג, ועיי' שועה"ר שם ז יא), כי בפורים הוא הזמן הראוי להשריש שהכל בחשבון, וגם שהותו של אדם במקום ה'פרזים' אף ליום אחד אינו במקרה ועראי - וכלשון בני אדם 'פלוני נפל בטעות הנה', אלא ליום זה נשלח מן השמים להיות כאן, וכאן מקומו בזו העת לכל דבר וענין. וכמו שאמר הרה"ק האדמוה"ז מסאדיגורה זי"ע שצריך כל אחד להאמין בכל מקום שהוא נמצא ששם היא חיותו, ואילו היה בזה הזמן במקום אחר בטלה חיותו (ביאורות ישראל' הובא כן בשם הרה"ק מרוזין זי"ע).

ד. כבר אמרו קמאי, דתיבת מקרה שווה לאותיות רק מה'.

ה. יש שביארו מדוע חייבו חז"ל לבסומי בפוריא, כי כלל ידוע שה'שיכור' אסור לנהוג ברכב (רק היושב לצד המנהיג מותר לשתות אפילו עד שכרות), לכן אנו שותים בפורים להראות שאיננו 'נוהגים' אלא 'מונהגים' בידי שמים, כל הווייתנו ומהותנו בידי ה' נמצאים, ולא לנו הנהגת העולם אפילו בכהוא זה.

בענין זה, מצינו ביאור בדברי המהר"ל (אור חדש ד"ה ומאמר אסתר קיים), כי כל ישועתו של אדם באה בשעה שמכיר שמצד עצמו אין לו כלום ורק הקב"ה יכול להושיעו ולסמכו. ולכן 'מיחייב איניש לבסומי עד דלא ידע', כי במצב שכרות מאבד האדם את כל יכולתו ומרגיש עצמו כ'חסר ישע', שא"א לו בשום אופן להושיע את עצמו, אז תהא ישועתו שלימה.

באמת מיד ה' הוא כי הוא עשה עושה ויעשה לכל המעשים. וכך כתב המהר"ל (אור חדש אסתר) על דרשת חז"ל 'הוא אחשוורוש - הוא ברשעותו מתחילתו ועד סופו. ולכאורה צריך ביאור, הרי מצינו שהרבה טובות עשה אחשוורוש לאסתר ומרדכי ולישראל, ונראה כאילו רק מתחילה היה רע אבל לבסוף נעשה טוב, ומדוע אמרו 'ברשעותו' מתחילה ועד סוף. אלא ביאורו, כי אכן, מצד עצמו היה רשע מתחילה ועד סוף, וכל מעשיו - הרעים מתחילה והטובים שלבסוף, מאת ה' היו - הקב"ה גור את הגזירה והוא עצמו ביטלה, ולא מצד אחשוורוש כלל, (ומסיים בזה"ל) ודבר זה בא להזכיר בתחילת המגילה - להודיע, כי כל הנעשה במגילה מכאן ואילך היה מן השי"ת.

בפועל ממש, לא יעברו מתוך היהודים שבכל דור ודור כן הוא לא מעשה שהיה כבר היה, אלא 'לא יעברו מתוך היהודים' (שעד היום כל הנעשה בעולם ונראה כטבע גרידא, באמת יש בו חשבון נפלא לטובתן של ישראל), וזהו עיקר אמונתנו, כמו"ש הרמב"ן (סוף פר' בא) מי שאינו מאמין בזה אין לו חלק בתורת ה', עכ"ל. והיינו שלבן 'מרבין בשמחה' בזה החודש, כי כשאדם מאמין שהקב"ה עמו (במרוצת ימי חייו) בכל עת ורגע להיטיב עמו, ובכל צעד ושעל אביו רחמו משגיח עליו להיטיב לו, ימלא לבו שמחה וצהלה בגיל ורגע לה'.

לעולם ידע אדם שאין דבר הנעשה בידי בשר ודם - אף אם נראה כי פלוני עשאו ופלוני הרע לו,

1. איתא בריש מסכת מגילה (דף ב.) 'מגילה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו, לא פחות ולא יותר', והקשה ה'טורי אבן' (שם) למה הוצרך להוסיף 'לא פחות ולא יותר', הלא כבר מנה את כל הימים שבהם קורין את המגילה, ומכלל הן אתה שומע לאו, שבשאר הימים אין קורין, ובדרך רמז מבאר ב'ברית כהונת עולם' (מאמר הסתר אסתיר פ"א) דהנה ידוע ששם הוי"ה ב"ה העולה בגמטריא כ"ו (26) מורה על רחמים וחסדים מגולים, ואילו השם א-ד-נ-י מורה על הנהגת דין, והוא עולה למניין ס"ה (65). ובאמת אף 'דינים' אלו הינם חסדים ולטובה הם באים, אלא שהם בהסתר.

והנה הגימטריא של י"א י"ב י"ג י"ד ט"ו יחדי עולים כמנין שם א-ד-נ-י (65), ואילו שני הימים (יום שלפניהם - י' לחודש, וט"ז לחודש שלאחריהם) עולים יחדיו למנין כ"ו כמספרו של שם הוי"ה. ובא ללמדנו, שסוד קריאת המגילה היא הנהגת העולם בדרך הטבע הנרמזת בשם א-ד-נ-י, ולכן 'לא פחות ולא יותר' - זה השם הוי"ה (וכמו שנתבאר, שי' וט"ז עולים כ"ו), כלומר כי בכל המגילה לא נמצא שם זה המורה על ניסים גלויים, ללמדנו, כי אף בשעה שההנהגה מוסתרת מעין רואים יאמין שהקב"ה מציץ מן החרכים ומשגיח על כל יהודי בחיבה יתירה, ואף אם בשעת מעשה אינו ניכר שהקב"ה בורא ומקדים את הרפואה למכה, מ"מ כן הוא האמת.

2. וזהו שאמרו (א"ח תרצ"א ס"א) 'מגילה צריכה שרטוט', כלומר, לשרטט ולהעמיק בלב את ה'נקודה' העיקרית שהכל בידי שמים, וכבר דרשו דורשי רשומות כי 'נקודה' ר"ת 'ווייל נאר דו קענסט העלפן'...

3. ובזה מבארים את ענין שינוי המלבושים בפורים - שנראה לו זה האיש כראובן ובאמת אינו אלא שמעון, להורות כי כל הנעשה בעולם נראה לו שנעשה על ידי פלוני, ובסיבה פלונית, אך באמת הכל מאת נורא עלילות, שהקב"ה מסבב הכל כרצונו להביא לידי התכלית הנרצית לפניו.

וזהו ענין 'לבסומי עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', שבכל השנה נדמה לאדם שיש לו שונא המציק לו, והוא 'ארור המן' הפרטי, לאידך גיסא יש לו אוהב וידיד המיטיב לו ונקרא 'ברוך מרדכי'. ובפורים צריך להגיע למצב שלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי - שלו, כי אין כאן לא שונא ולא אוהב, אלא בין הטובות ובין הרעות כולם מאת הבורא ית"ש המסתתר תחת זה ההמן והמרדכי להרע או להיטיב לו.

מכאן תבין את דבר המעשה, להרה"ק השרף רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע היה מאן דהו שהיה רודפו עד חרמה, ומיצר ומיציק לו במאד מאד, לימים חלה היהודי ונפל למשכב, מיד החל השרף לשפוך תפילות בעושר לרפואת ההוא גברא, ואף התענה תעניות לזכותו, ויראו כל העם ויתמהו מאד, בשלמא מה שהרבי שומע חרפתו ואינו משיב ניחא, אבל מדוע יקרע שערי שמים בעדו, ענה להם, לא זה האיש 'קודף' אותי - אלא הוא שליח מן השמים העושה שליחותו, אם ימות זה יעמוד אחר במקומו, ומי יודע מי יהא הרודף החדש ומה יהיו מעשיו, ניחא לי שיישאר זה רודפי אחר שכבר מכירו אני ואת תחבולותיו...

וכבר אמרו להמשיל למי שקנה מרעהו 'מורה שעות' (שעון) שלא עבד כראוי, מה עשה 'שוטה' זה, תלש את מחוגיו

דבר המלך - נפלאות השגחה פרטית במעשה המגילה

הנה כתיב בראשית המגילה (א, ב-ג) 'כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, בשנת שלוש למלכו עשה משתה', ומביא הגר"א מווילנא זי"ע (כפירושו על המגילה פ"א ב) את דברי ה'תרגום שני', ששלמה המלך ע"ה היה לו כסא מלכות מעין כסא של מעלה, וכאשר ישבו עליו פרעה ונבוכדנצר ניזוקו ונענשו [ומשום הכי נקרא 'פרעה נכה', כי בעלותו על הכסא הכישו צורת האריה שהיה חרוט על הכסא, ומזה נעשה צולע ברגלו], ובעלות אחשוורוש על כס הממלכה התאוה לישב על כסא כזה, אלא שפחד אחזו לישב על אותו הכסא שהזקו בו קודמיו, מה עשה, חיפש 'אומנים' שיכנו לו כסא אחר כמוהו ורק בעיר שושן נמצאו אומנים ראויים למלאכה קשה כזו, ואכן הללו בנו את הכסא הנכסף במשך שלש שנים, בגמר עבודתם כשבאו להעבירו להיכל המלך נתברר שא"א להעבירו ממקומו, והוכרחו להשאירו בשושן, וקבע שם המלך את מקום מושבו, ומאז נהפכה שושן להיות הבירה (המלך יושב בעיר הבירה), והיינו דכתיב (א ב-ג) 'כשבת המלך אחשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה בשנת שלוש למלכו', שאז נעשתה שושן ל'עיר הבירה', ותכלית כל זה, כי 'איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי', ומכיוון שרצו להגדילו בבית המלך - לישב בשער המלך, על כן עברה כל המלוכה לעירו של מרדכי.

המתבונן במעשה זה ישתומם כשעה חדא, וכי מה כל הרעש, ואי משום הכי היה מרדכי יכול לעבור ולהעתיק משכנו אל בירת המדינה, ושם היה 'יושב בשער המלך', אלא ביאורו, שאף את הטירחה הזאת רצה הקב"ה למנוע ממרדכי, לכן סיבב שיתאוה אחשוורוש לבנות לעצמו כסא מלכות כשל שלמה המלך, ולא ימצאו מומחים לכך אלא בעיר שושן, ויוכרח לבנות שם את הכסא, באופן שלכסוף יתגלה שא"א להעביר כסא גדול כזה ממקום למקום, וממילא תיהפך 'שושן' להיות 'שושן הבירה'. וכל זה כדי שלא יצטרך יהודי אחד לנדוד מעיר

ובזה ביאר המהר"ל (אור חדש בהקדמה), מה שאמרו חז"ל (מגילה טו:): 'ש'המלך' האמור במגילה הכוונה ל'מלכו של עולם' (ותמוה מדוע רמזו שם 'מלכו של עולם' ברשע כמותו ולא במרדכי. אלא, כי אדרבה בא לומר) 'שלא תטעה לומר שלפי פשוטו מדבר 'המלך' באחשוורוש, ורק ב'רמז' קאי על 'מלכו של עולם'. אלא אדרבה, פשוטו של 'המלך' היינו מלכו של עולם, הוא עשה את כל הנכתב במגילה - שאחשוורוש פעל מה שנגזר עליו ממלכו של עולם - שהיה נראה כמי שעושה איזה דבר ובאמת אף 'מעשיו' של אחשוורוש בדבר ה' נעשו.

אמונה זו קיומם של בני ישראל היא, כדברי המהר"ל (עיי' אור חדש ד"ה ובשנים עשר חודש) כי כל דבר שיש לו 'ראשית' יש לו גם 'אחרית' וסוף, וכבר הגיע זמן ה'סוף' של בני ישראל בגמר חודש י"ב - חודש אדר, אמנם סופם שהם מתבטלים אל הקב"ה, וע"י שהם מבטלים את עצמיותם, (בידיעה שאין בהם ממש אלא הכל תלוי ומונהג על ידי הקב"ה) שוב אין להם 'ראשית' וממילא גם אין להם אחרית וסוף, ורק 'עמלק' שכל כולו 'ראשית' וגאווה, כמו"ש (במדבר כד כ) 'ראשית גוים עמלק' ממילא מתקיים בו סיפא דקרא 'אחריתו עדי אובד'.

ובך מבאר המהר"ל (שם ד"ה הפיל פור) הא דאיתא בגמ' (גי:): 'תנא כיון שנפל פור בחודש אדר שמח שמחה גדולה אמר נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד'. כי 'משה' מרמז על כלל ישראל, ו'מת משה' היינו שעתה הגיע הזמן שעתידים להכלות, ואכן נחתמה הגזירה, אלא שאותו רשע לא ידע שהיהודים בעת צרתם שבים להדבק ביותר בחי העולמים שהוא נצחי וקיים לעד, ואדרבה בז' אדר, בתחתית שפל המצב 'נולד משה' והתחדש כלל ישראל בבחי' לידה מחודשת. ובוה מיישב דקדוק הלשון שהקדימו מיתה ללידה - 'ולא היה יודע שבשבעה באדר מת ובשבעה באדר נולד' והרי הלידה קודמת למיתה, אלא כי אכן, דייקא ע"י המיתה הגיעו להיות נולד מחדש שחזרו להתדבק בו ית'.

(וויזער"ט) והביאם לפני ה'מוכר' בתלונותיו כי אינם עובדים ופועלים את פעולתם, א"ל המוכר, והשעון עצמו היכן הוא (כי בו תלוי הקלקול), נענה 'חכם' זה, מה לי להביא לפני מע"כ את השעון הרי הוא 'בסדר גמור' כי רק המחוגים אינם הולכים כראוי.... אין זה אלא שוטה גמור... ולזה האיש אנו נדמים במחשבתנו שפלוני היזק אותנו ואלמוני קלקל לנו בגוף ממון ונפש, מדוע לא תבין שיש מכוון ומוליך את המזיקים הללו ולא הם עשו מאומה, דוגמת השעון שהוא אינו מוליך כראוי את המחוגים ואין כל קלקול במחוגים עצמם.

את מרדכי שונאו. לאידך, אם היה המן מאחר לבוא אפי' בכמה רגעים [ונפרט שממדת דרך ארץ אין לבוא אל המלך באישון לילה, אלא ששנאתו את מרדכי קלקלה את השורה], לא היה עומד בחצר בשעה ששאל אחשוורוש 'מי בחצר', אזי מסתברא שהיו קוראים לאחד העבדים שהיו שם באותה השעה, והיה המלך שואלו 'מה לעשות באיש וכו'', והיה עבד זה עונה לפי השגותיו - להעניק לו שדה במתנה וכיוצא בו, ואף את"ל שהיה משיב כעצת המן, מכל מקום לא היה בזה כלל השפלה להמן, אבל, מסבב כל הסיבות סיבב שהמן יגיע לחצר המלך 'בעתו ובזמנו' ממש, ומשם יפול מאיגרא רמא לבירא עמיקתא, ומאז התחילה קרן ישראל להתרומם^ט.

מוסיף בה ה'מלבי"ם' (ב כג ע"י"ש) שהרי מדרך המלכות לשלם מיד שכר טוב 'כיד המלך' למי שיציל את המלך ממיתה לחיים, ואילו כאן 'לא נעשה עמו דבר' (ורק נכתב בספר הזכרונות), ואיך יתכן כדבר הזה, וכאן ב'השגחה פרטית' נשתמר שכרו לעת צרה להציל אותו ואת כל בני ישראל - ריווח והצלחה ליהודים, ואילו היה משלם לו כגמולו בשעת מעשה, לא היה עוזר לו בעת צרה^י.

לעיר ולהימלטל בדרכים, ומכאן נלמד שכל העולם הזה נברא עבור כלל ישראל, וכל הנהגת העולם היא בחשבון מפורט ומדוקדק להפליא, והכל כדי להיטיב לבני ישראל באחריתם, מכאן ילמד כל איש שהוכרח לנדוד ממקום למקום, לא יזעף לבו כי בוודאי 'חשבון' גדול יש בזה בשמים, בוא וראה כמה סיבב הקב"ה למנוע מנדידת הדרך של מרדכי...

עוד מצינו ענין 'השגחה פרטית', כתיב בפרק ו', 'בלילה ההוא נדדה שנת המלך, ויאמר להביא את ספר הזכרונות... ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה... ויאמר המלך מי בחצר', ובאותו רגע - והמן בא לחצר בית המלך, ויאמר המלך יבוא - ויבוא המן, ויאמר לו המלך 'מה לעשות באיש אשר חפץ ביקרו', והשיב מה שהשיב, ומכאן תוקפו של נס ואתחלתא דגאולה. ועתה נחזה - שאם היה המן מקדים לבוא אפילו בכמה רגעים קודם לבן, היה שומע מבעד לחלון את שאלת המלך 'מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה', ופשיטא שלא היה עונה למלך - 'ביאו לבוש מלכות וכו'', שהרי היה מבין שכוונת אחשוורוש היא לייקר ולכבד

ט. אפשר להוסיף עוד, דאילו החליט המן להכין את העץ יום קודם לכן, כבר היה בא אל המלך ביום האתמול, ואחשוורוש לא היה מעכב בעדו כלל, כי בהיותו צורר היהודים כהמן (כמשל בעל התל והחריץ, מגילה יד.) היה שמח להעבירו מן העולם, והיינו שהקב"ה הכין את הישועה בחשבון מדוקדק ולא הקדים את המאוחר ולא איחר את המוקדם אפילו ברגע כמימרא.

ומכאן לימוד נפלא לכל בר ישראל, שלא יתאונן לאמר, כבר שפכתי כ"כ הרבה תפילות על ענין פלוני, כ"כ הרבה מעשים טובים הרבתי - ועדיין לא נראית קצה ישועתי לבוא, כיצד ייתכן שאינני רואה כל תוצאה טובה מהתפילות והסגולות וכיו"ב, תשובתו, אדרבה הקב"ה סופרן ומצניען לעת וזמן הנכון, יבוא יום ותראה כמה נתרבית הטובה הבאה עליך בעד המתנה זו...

י. מעשה באחד מגדולי תלמידי מרן הבעש"ט הק' זי"ע שעקצו פרעוש באמצע שנתו, וכאשר הרגיש בצער העקיצה קפץ בבהלה ממיטתו והקערה שהכין סמוך למיטתו לנטילת ידים נהפכה על פיה, ורוב המים נשפכו על הארץ, מיד נטל ידיו עם שארית המים שנשארו בתוך הכד, ויצא ממיטתו לבדוק מה קרה, והבחין שהיו גחלים לוחשות סמוך לבגדיו, ואלמלא היו המים נשפכים ומכבים את הגחלים היתה האש אוחות בהם ומכלה את כל הבית, ובלבו הודה להקב"ה על הנס שעשה עמו, ויהי כאשר חזר למיטתו הבחין שקורות הבית שעל גבי מיטתו נפלו ונס גדול הוא שהייתה המיטה ריקה. עתה הודה להקב"ה על שני הניסים שגמל עמו הקב"ה בזה אחר זה. למחר סיפר לרבו הבעש"ט על שני הניסים שאירעו עמו, נענה הבעש"ט ואמר 'זכית לכך בגלל האמונה, כי מי שחי באמונה בהקב"ה, ויודע שאין שום דבר המתרחש מאליו, ואף כל הטבע בהשגחה פרטית הוא, אזי זוכה שמראים לו שכל המעשים המתרחשים עמו הם ניסים מן השמים', ולדידן ייאמר, אף מתוך השינה - כשאין מצבו שפיר עליו, ואינו רואה כי אם פרעוש (או 'אדם' הדומה לו) שעוקצו, מים שנשפכו וקורות ביתו שנפלו, יתחזק להאמין בהשגחת הבורא שהכל בחשבון מדוקדק, ויבטח בהשי"ת שרק הוא יתברך מסבב כל הסיבות, ויש טעם מיוחד וחשבון מפורט לכל דבר ומקרה המתרחשים בעולם.

נקראים על שם הנס, כגון חג הפסח שנאמר (שמות יב כו) 'ואמרתם זבח פסח הוא לה', אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים, וכן חג הסוכות - 'כי בסוכות הושבתי את בני ישראל' (ויקרא כג ג), וכיוצא בו בחנוכה על שחנו מן המלחמה בכ"ה בכסלו, ומה נשתנה בפורים שנקרא על שם הפור, והרבה תירוצים נאמרו בזה". מעתה יש לומר, שתכלית ומטרת יום הפורים הוא להשריש את האמונה בהשגחה עליונה גם בעת הסתרה כשעדיין חשיכה אופפת אותו, ועל זה מורה ענין הגורל שמבטל דעתו ומוציא לגמרי את מחשבתו וחשבונותיו, ומשליך יתנו רב על השי"ת, ולכן נקרא היום 'פורים' - לפרסם ולגלות כי זהו עיצומו של יום ותכליתו, להאמין אף בעת ההסתרה שהכל מתנהל בהשגחה עליונה בחשבון מדוקדק.

וזו לימוד לדורות שאין לאדם לשאול 'מה נשתנה' - מדוע גרוע מצבי בפרנסה, בכריאות, בנחת, בזיונים בזש"ק וכיו"ב, אלא יתחזק ויזכור מעשה דמגילת אסתר איך שניהל הקב"ה את עולמו בחסד וברחמים, והכין מבעוד מועד את הרפואה למכה, וצירף מקרים ממקרים שונים בדרך הטבע להחיש פדות והצלה, וכעין חיבור וצירוף חלקי ה'פאזל' שאחר צירופם נראית תמונת הוד ברוב פאר והדר. וכך הוא לדורות עולם, שכל אשר

מגילת אסתר - לגלות ולראות הנהגת ה' אף בתוך ההסתרה

בימי הפורים האלה הזמן גרמא להתחזק באמונה בה' כי הוא הבורא והוא המנהיג את כל אשר נעשה, בכל פרט ופרט ממקרי וטבע העולם, ובה נשתנה הנס של פורים משאר הניסים שנעשו לישראל, כגון יציאת מצרים, וגם דחנוכה וכיו"ב, שהם היו מחוץ לדרך הטבע, אך ההצלה בימי הפורים היתה על ידי סיבות שונות וצירופי מקרים בתוך הנהגת הטבע, ובמאורעות הללו לא ראו מתחילה כל טובה וחסד, ורק לאחר זמן נגלה לעיני כל שישועתן של ישראל נטמנה בהם.

וכך ביאר הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה) שמטעם זה לא נזכר שם שמים במגילה, כי כל הנהגת הבורא היתה מוסתרת ומכוסה, אמנם כאשר יתבונן בכל צירופי (התיבות - והיינו צירופי) המקרים יראה מפי'ן השיטין שיש מנהיג לבירה, והוא לבדו עשה ועושה ויעשה לכל המעשים בהשגחה פרטית.

ותתיישב בזה הקושיא הידועה, מדוע נקרא שם היום טוב 'פורים' על שם הפור זה הגורל שהפיל המן בעת צרה ולא על נס ההצלה, והלא כל המועדות

יא. איתא מהרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (תוי"מ בתחילת דבריו על מגילת אסתר) ועיקר הנס הוא שהקדים הקב"ה וברא את הרפואה באותה שעה שחטאו ישראל, כי לא היה עיקר הנס מה ששמע ה' בקול שוועת עמו בני ישראל בשעה שקראו אליו, שהרי אפילו תשובת ניווה קיבל, ולמה לא יקבל צעקת ישראל, וגם הנס של 'ונהפוך הוא' לא היה כל כך חוץ לדרך הטבע שהרי המלך אוהב את המלכה, וגם (מגילה טו:) אחשוורוש הפכפך היה, ועל כן אפשר שיאהב היום את המן ולמחר יצווה לתלותו על העץ.

ועיקר הנס הוא שהרג את ושתי כנגד דרך הטבע, שהרי קפ"ו יום עשה משתה כרצון איש ואיש ולא נשתגע, וביום האחרון נשתגע בשיגעון. וגם ושתי המלכה היתה משוגעת שהפריזה בדברים כנגדו... ולא עוד אלא שעל אותה שעה נגזרה הגזירה - על שנהנו מסעודתו של אותו רשע (מגילה יב.), ואעפ"כ ריחם עליהם הקב"ה והקדים וברא את הרפואה באמצע הסעודה והרגו את ושתי, ועי"ז לבשה אסתר מלכות והיה בידה להציל את ישראל מגזירת המן, נמצא שתחילת הישועה היתה כאשר היו ישראל בדיוטא התחתונה ועסוקים בחטא רח"ל, ללמדנו ש'בנים משחיתים' - אפילו בשעה שמשחיתים בנים חביבים הם לה'.

לזכותן של ישראל מבאר הרה"ק ה'בני יששכר' זי"ע (אדר ד ג) דהקב"ה בחר בישראל להיות לו לעם סגולה מחמת אהבתו אליהם, ולא מחמת מעשיהם הטובים, ואילו היה בוחר בהם מחמת מעלתם לא היו יכולים לעמוד לפניו בדין, וכנוסח הפיוט (מוסף אדר"ה) 'א-ל אמונה בערכך דין, אם תמצה עומק הדין, מי יצדק לפניך בדין, קדוש', ולכן אמר הקב"ה להטיל גורלות על שני השעירים ביום הכיפורים, שתוצאות הגורל בלא טעם הן, כדי להזכיר שאף בחירת בני ישראל הייתה באופן זה, ובלא טעם בחר בנו מכל עם. כיו"ב, בנס דפורים נגזרה גזירת כלייה על ישראל וסיבב הקב"ה שיפיל המן 'גורל' כדי להזכיר לפניו יתב"ש את בחירת בני ישראל בלא טעם, וממילא יושיעם אף אם אינן ראויים ואין 'טעם' וסיבה לגאלם (כי חטאו), וזה שאנו אומרים (בפיוט 'אשר הניא') 'כי פור הָמָן נְהַפְךָ לְפִוְרָנוּ, מפני שגורלו של המן גרם לנו להצלה ופדות [ולפי זה נקרא היו"ט 'פורים' על שם הנס, כי הגורל גרם לעורר עלינו זכות במרומים].

הקב"ה, שהרי ממעשה המגילה נלמד שהקב"ה יושב על כסא מלכותו בשמי השמים ומביט ומשגיח על כל הנעשה בהאי עלמא, ומנהיג את עולמו בחסד וברחמים, וממילא נסמוך עליו בכל ענייניו בלא אומר ודברים, ובלא פקפוקים, אז יקויים בנו סיפא דקרא – 'גול אל ה' יפלטוהו יצילתו כי חפץ בו', שהקב"ה יצילתו ויפלטתו מכל צרה ועקתא ומכל נגע ומחלה, ו'לא יאשמו כל החוסים בו'.

וכבר מצינו שבמידה זו ניצולה אסתר המלכה, על ידי שלא חששה כלל למקרי הטבע והיה כל מבטחה בה' אלוקים, זכתה למצוא חן בעיני המלך. וכדאיתא ב'אבן עזרא' על הפסוק (אסתר ד טז) 'וצומו עלי שלושת ימים', והנה גם היא ונערותיה השתתפו ב'תעניתם' של ישראל, אף שמאד חששה שמא לא תמצא חן וחסד בעיני המלך, שהרי פני המתענה משתנים לרעה, ואפשר שבזה תאבד חינה בעיני המלך. מכל מקום 'אסתר בטחה באלוקיה (ללא חשבונות) על בן התענתה ולא בטחה ביופיה. ואכן בזכות בטחונה בה' שיוציא מרשת רגלה ויציל את בני ישראל מכל צרה וצוקה זכתה למצוא חן בעיני המלך" – ויושט לה את שרביט הזהב, ומזה בא הצלת הכלל כולו.

יארע עמו בימי חלדו בחשבון נפלא, ומה שסבל לפני כחודש ימים שייך וקשור להצער שעבר לפני שבוע, וכולם מקשה אחת מזוקק שבעתיים, וממילא יקבל את הכל באהבה ובשמחה, ובזכות האמונה יזכה לגלות האור שבתוך ההסתר בטבע העולם, ואדרבה בזה הזמן הוא עת מוכשר להתחזק באמונה זו (יותר מניסן שאז היו ניסים מגולים). כי עיקר קנין האמונה והבטחון אינו אלא מתוך ההסתר, כי האמונה הבאה מתוך 'ראיית האור' - כאשר האדם רואה בעיניו את השגחת ה' וניסיו אינה נחשבת כ'אמונה'.

וכמה צדיקים התנבאו בסגנון אחד לפרש לשון המשנה (מגילה יז) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', כי הלומד את המגילה מסופה לתחילתה, כלומר, אחר שכבר ראה את גודל הנס, והרי הוא מתפעל מן המאורעות שהיו בעבר, 'לא יצא' - כי תכלית האמונה שידע גם בזמן ההסתר שהכל לטובה. וזה נרמז בקריאת המגילה על הסדר דייקא, שעוד בטרם שנראים לעיניו ניסי השי"ת יאמין שהכל לטובה"י.

מגילה מלשון גול על ה' – יגלגל כל משאו וישליכנו על ה'

אמרו צדיקים שמגילה"י היא מלשון (תהלים כב ט) 'גול אל ה'" - שיגלגל וישליך האדם את כל יהבו על

יב. הוסיף ע"ז הרה"ק מאוסטרובצא זי"ע (בית מאיר פורים ה) ביתר שאת, דאמונה לאחר הנס מצויה גם אצל הנכרים בני אומות העולם, וכמו שכתוב (ח, יז) 'ורבים מעמי הארץ מתייהדים', ומעלתם של בני ישראל שהם מתחזקים באמונה בחי החיים גם בשעה שהחושך מכסה ארץ וההשגחה נסתרת, ומאמינים שיש אור גדול תחת ההסתר, בשכר האמונה יזכו לישועת ה' כהרף עין.

יג. חמשה דברים קיבלו בני ישראל עליהם ועל זרעם ביום הפורים, קריאת המגילה, משתה ושמחה (לבסומי בפוריא), משלוח מנות, מתנות לאביונים, ונהגו עוד (עי' רמ"א תרצו ח) להתחפש ולשנות את המלבושים. ודרשו לרמז את כולם באותיות 'מגילה', הראשון כפשוטו, דהיינו קריאת המגילה, כמו כן אפשר לקרות אותיות אלו בצירוף של לגימה דהיינו שתיית היין בשמחה, משלוח מנות נרמז בצירוף גמילה מלשון גמילת חסד איש לרעהו, בסדר אותיות של מילגה נרמזת מצות מתנות לאביונים, וגלימה רומזת על שינוי המלבושים.

יד. סיפר הגאון החסיד רבי מענדל פוטערפאס זצ"ל, שפעם היה עם הרה"ק מרימניץ זי"ע (שהיה כידוע מסכן את נפשו למול ילדי ישראל). באיזה 'ברית מילה' בימי קדם ברוסי, אבי הבן לא היה שומר תורה ומצוות ולא אבה בשופו"א למול את בנו, רק האם היולדת הזמינתם לערוך ברית מילה בהגיע יום שבעלה יסע הרחק מן העיר, ואכן, ביום נסיעת הבעל למרחקים שלחה טעלעגראם (מברק) אל הרה"ק שיבוא למול את הרך הנולד. תיכף יצא הרה"ק מרימניץ עם רבי מענדל אל עבר המחוז בו התגוררה האשה, בקושי רב עלה בידם להעביר את סכין המילה בגבולות העיר, וימל הרה"ק את התינוק כדת וכדין, בתוך כך החל דם רב לזוב מהתינוק ולא פסק, והרי לא היה בידם להחיש רופא שיטפל בתינוק (שמא עי"ז יודע הדבר לאב, ואולי אף ימסור הרופא לשלטונות על המילה האסורה). נכנס הרה"ק מרימניץ לחדר סגר הדלת אחריו למשך כמה דקות, משיצא מהחדר פסק הדם לגמרי ללא שום השתדלות, וחזרו לעירם. לאחר מעשה שאל רבי מענדל את הרה"ק מה היו מעשיו בהיותו בחדר פנימה – כיצד נעצר שטף הדם, סיפר לו הרה"ק שעמד וחילה את פני קונו – וכך אמר 'אבי שבשמים' הנה עשיתי כעת מצווה רבה, אבקשך שלא תביישני, ואכן שמע הקב"ה את תפילתי.

נאלמתי דומיה - סבלון אחד עולה על כמה תפילות

במגילה (ד א) 'וילכש שק ואפר', כתב ה'חתם סופר' (דרשות, ח"א קפה:), דהנה מצינו במדרש (בר"ר (כ) לפי שלכש יעקב שק ואפר, הוצרכו בניו בימי מרדכי ללבוש שק ואפר. ולכאורה צריך ביאור, למה נענש על לבישת שק ואפר, הלא מדרך בשר ודם להתאבל על בנו המת רח"ל, וכן היה מן הראוי שיעשה יעקב אבינו בהגיע אליו דבר הבשורה הנוראה שנטרף יוסף בן זקוניו שנפשו היתה קשורה בנפשו. ומקדים החת"ס לפרש את הכתוב (תהלים כב ב-ד) 'רחוק מישועתי דברי שאגתי, אלקי אקרא יומם ולא תענה ולילה ולא דומיה לי, ואתה קדוש יושב תהלות ישראל', שהקב"ה אינו מרוצה מזה שאדם שואג ומתאווג בשברון לב ובלבישת שק ואפר, שסבלון אחד [היינו לסכול ולקבל גזירת שמים באהבה ובאמונה שהכל לטובה] עושה יותר מכמה תפילות¹. (מסוגל לפעול יותר מן התפילה), ולכן לבסוף זימנתה (אסתר) להמן, ועשתה משתה. להורות כי שמחה בה' ובטחה היא בישועתו כי קרובה לבוא, וזהו 'רחוק מישועתי דברי שאגתי' - כל עוד אני שואג (כלומר, שאינו מתחזק אחר תפילתו לסמוך בהקב"ה שיקבל בקשתו ויושעו, אלא נשאר בשאגתו ובכניו על צרתו) אזי הישועה רחוקה מלבוא, ומתקיים 'אלוקי אקרא יומם ולא תענה', ורק אם 'ואתה קדוש יושב תהלות ישראל' שיושב ומודה להקב"ה אז יזכה לישועה, עי"ש. לכן צריך להתחזק ולבטוח בה' על הישועה העתידה לבוא בע"ה בקרוב, ובשכר האמונה נינאל. והכי נמו, יעקב אבינו סבל בימי

חיי צרות רבות ורעות, צרת עשו, צרת לבן וצרת דינה, ותמיד התחזק באמונה בהשי"ת ולא נפל ברוחו, אולם עתה כשנתבשר שמת יוסף התאבל עליו מאד, כי מבואר במדרש (הוכא ברש"י וישב לו לה) 'סימן זה היה מסור בידי מפי הגבורה, אם לא ימות אחד מבני בחיי מוכטח אני שאיני רואה גיהנם', לכן נשבר לבו בקרבו וישם שק במתניו, וזוה עשה שלא כהוגן לפי דרגתו הרמה, כי היה צריך לבטוח בה' על הישועה העתידה לבוא, ועל כן הוצרכו בניו בימי מרדכי ללבוש שק ואפר, (ומסיים בלש"ק) ולכן תקנו שמחת פורים ומקודם יקראו המגילה מרם שמחם, להורות כי התפילות והבקשות - שכנגדם נתקן קריאת המגילה, לא הועילו כל כך כמו השמחה בה' והבטחון בישועתו.

אין יאוש בעולם - כמה לימודים ממעשה המגילה שאין ליהודי להתייאש

איתא בגמרא (מגילה ז:) 'שלחה להם אסתר לחכמים, כתבני לדורות'. ולכאורה צריך ביאור, וכי חיפשה אותה צדקת להוסיף לעצמה כבוד ויקר - שישאר ממנה שם ושארית לדורות, ובדרך אפשר יש לומר, כי אסתר היתה בשפל המצב בהיותה יתומה מאב ומאם, ובדרך הטבע היה נראה שתמיד תישאר בשפלות, ולבסוף הצליח ה' דרכה, שנעשית מלכת מדי ופרס, והצילה את כלל ישראל ממות לחיים, וזאת רצתה להודיע לבני ישראל לדורותיהם לבל יתייאשו לעולם, ויתחזקו בכל מצב שהוא. כי אדרבה ע"י הקושי יתעלה ויגיע לראש ההר².

נענה רבי מענדל ואמר, הנה אני עם כל תורת החב"ד שלי מכל מקום כשראיתי דם לנגד עיני אבדו עשתונותי, ואילו הרה"ק מרימניץ באמונתו הפשוטה פעל (בתפילות) גדולות ונצורות.

טו. ואף אם רבו ייסוריו לא יפול לבו בקרבו אלא יתחזק בדברי הגאון רבי ישעיה מפראגא זצ"ל שנשאל פעם (בשרבו ייסוריו) מדוע אין מברכים ברכה על היסורים הממרקים עוונותיו של אדם, ויען ויאמר, הן אמת, מברכים עליהם בכל יום 'שעשה לי כל צרכי'. שהרי על האדם להאמין שהכל לטובה, ולעתיד יבין שכל הצער והסבל היו להיטיב עמו באחריתו (חסידים מספרים תקז).

טז. וכך פירשו חז"ל (מגילה יב.) את הפסוק (א ח) 'לעשות כרצון איש ואיש - אמר רבא, לעשות כרצון מרדכי והמן, מרדכי דכתיב איש יהודי, המן איש צר ואויב', ואינו מובן מנא להו ד'איש' היינו מרדכי, ואילו 'ואיש' היינו המן, אולי נאמר איפכא, ואמרו לרמוז, כי 'ואיש' היא אותיות 'יאוש', והיאוש שייך לרשעי אומות העולם ע"כ אמרו שהמן נרמוז בתיבה זו. כי כל רצונו ושאיפתו של המן מזרע עמלק להפיל יהודי לעצבות ויאוש.

ואכן זה החילוק וההבדל בין ישראל לעמים, כי 'זרש' אמרה (אסתר ו יג) 'אשר החילות לנפול, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו', וזוהי 'שפת הגויים כזרש וסייעתה'... להתייאש לאלתר, כאשר לא הכל מתנהג כרוחם, וזה גופא גורם למפלתם בשאול תחתית, אבל יהודי יודע שבכל מצב עליו להתחזק, ואף אם מחמת איזו סיבה או אונס נפל אין זה אלא תקלה לשעה בלבד, והוא מתחזק מעתה לעלות בדרך המלך, זה גופא יגרום לו לעלות מעלה מעלה.

'יבוא המלך והמן היום' נבהלו בני ישראל מה ראתה אסתר לעשות כן, והרי המן הוא צורר היהודים אשר גזר להשמיד להרוג ולאבד ומדוע היא מקרבת אותו. אולם סוף דבר נתברר שאדרבה ישועתם של ישראל התגלגלה דרך אותו המשתה. וללמדנו שאם נראה לאדם כי יש לו מפריעים ומשטינים אזי עליו להאמין כי בזה גנוז שם הוי"ה - שם הרחמים בסדרו, שהקב"ה עושה עלילות לבני אדם שמצמיח לו את הישועה על ידי המפריעים עצמן כאחשוורוש והמן.

אתא מלי קומצא - להחשיב כל פירור של עבודה וממילא לא יתיימש לעולם וישתוקק לטוב

איתא בגמ' (מגילה טו.) שכשבא המן להרכיב את מרדכי על הסוס, ראהו יושב ומלמד לתלמידיו הלכות קמיצה, אמר להם 'אתא מלי קומצי קמחא דידכו ודחי עשרה אלפי ככרי כספא דידך' (בא 'קומץ' קמן שלכם ודחה 'עשרת אלפי ככר כסף' שלי). וביארו דקליפת המן היא - להסית את האדם שאין ערך כי אם לפעולות גדולות דוגמת עשרת אלפים כיכר כסף"י, לעומתו לימד מרדכי

איתא במדרש (אסתר ו ז) אמר להם הקב"ה לישראל אתם בכיתם ואמרתם (איכה ה ג) יתומים היינו ואין אב, חייכם אף הגואל שאני עתיד להעמיד לכם במדי לא יהיה לו אב ואם, הדא הוא דכתיב (אסתר ב ז) כי אין לה אב ואם. וביאר המהר"ל (אור חדש) וז"ל (בשינוי). ולבטל כוחו של עמלק צריך להתעלות אל המעלה העליונה מאוד, ולא יגיע אל המדרגה הזאת רק יתום ומי שנמצא בשפל המצב, כדכתיב (ישעי' נו טו) אני מרום וקדוש אשכון את דכא ושפל רוח. והשי"ת מגביה שפלים, ומפני כך הגביה את אסתר שהיתה יתומה מבלי אב ואם למעלה ממדרגת המן, ולפיכך כאשר אמרו (בג"י) יתומים היינו ואין אב, אמר להם הקב"ה, אדרבה, אין הקב"ה עוזב השפלים המדוכאים, ולכך חייכם - הגואל אשר אעמיד לכם במדי יהיה יתום, מפני שהשי"ת מגביה אותו מעלה מעלה, להיות גובר על המן"י.

בן ידוע שמרומזו שם הוי"ה בסדרו במגילה בלשון הכתוב (אסתר ה ד) 'יבוא המלך והמן היום אל המשתה אשר עשיתי', והטעם שנרמזו דייקא בפסוק זה שם הוי"ה כסידרו המורה על רחמים פשוטים ונגלים. כי כשאמרה אסתר

ובפירוש איתא ב'באר מים חיים' (פר' נח ח א) וז"ל. שעי' השפלות שהקב"ה משפיל עמו ישראל הוא זוכר אותם להעלותם למעלה למעלה, וכמאמר חז"ל (שמ"ר א) כל זמן שישראל בירידה תחתונה הם עולין... וכמו שאמר דוד, כי שחה לעפר נפשנו דבקה לארץ בטננו - באותה שעה דייקא קומה עזרתה לנו (תהלים מד כו-כו). וכמאמר הכתוב 'שבע יפול צדיק וקם' - כלומר כל שבע הנפילות יחשבו לקימה. והוא כדמיון אדם הרוצה לזרוק דבר למעלה שמתחילה ישפיל עצמו למטה, ועי"ז תהא הזריקה ביותר כח, ותעלה יותר למעלה או יותר למרחוק. ובזה מפרש ה'באר מים חיים' את מאמר חז"ל המובא ברש"י (אסתר ו ג) על הפסוק אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפל - אמרה, אומה זו נמשלו לכוכבים ולעפר, כשהם יורדים יורדים עד לעפר וכשהם עולים עולים עד לרקיע ועד הכוכבים - כי דווקא מתוך נפילתן עד לעפר, משם יעלו עד לרקיע ולכוכבים.

כן פירש הרה"ק ה'תפארת שלמה' (רמזי פורים ד"ה אם מזרע) בפסוק (ו יג) 'אם מזרע היהודים מרדכי', ותיבת מזרע נראית כשפת יתר, דהיתה יכולה לומר בקוצר אמרים 'אם מהיהודים מרדכי', אלא באורו בדרך רמז, שבני ישראל דומים לזרעים בשדה, ואף כאשר הם נרקבים וכלים כזרע הזה אינם מתייאשים לעולם, ואדרבה, רקבון ושפלות זו גורמים להם לצמוח ולגדול כאילנות הללו שתחילת בריאתם מדבר שזרעו כלה. וזהו מחיית עמלק להתחזק מהמצב השפל ביותר.

יז. ולכן אמרו בגמ' (שבת פח.) אמר רבא הדור קבלוה בימי אחשוורוש דכתיב 'קיימו וקבלו היהודים' קיימו מה שקיבלו כבר, ודקדקו חז"ל בלשונם ולא אמרו בימי מרדכי (אף שהנס נעשה על ידו) אלא בימי אחשוורוש, להורות על חשיבות ההתחזקות בזמן הצרה והקושי.

יח. כתב הגאון רבי יהונתן אייבשיץ זצ"ל ב'יערות דבש' (ח"ב דרוש טו) שכאשר סירב אחשוורוש ליטול את עשרת אלפים ככר מדי המן ואמר לו (ג יא) 'הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך', חילק המן כסף זה לעניים ואביונים. ומוסיף, שבשכר זה זכה לשכר גדול שבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק (גיטין יג.), ומכל מקום לא הגינה עליו זכות המצוה מפני שהיה עבדו של מרדכי (כמבואר במגילה טז.), וקיימא לן (פסחים פח.) 'מה שקנה עבד קנה רבו', וא"כ לא יהיב מדיליה מידי, אך כיון דסוף סוף נהנו העניים זכה לשכר טוב באחרית הימים.

באר הפרשה - זכור - פורים

שאף פעולה קטנה כ'קומץ מנחה' נחשבת כקרבן לפני הקב"ה, כי כל התאמצות חביבה ויקרה עד מאד אצל השי"ת, ובוה גופא נוכח המן לראות כי אבדה תקוותו

לפתות את האדם שרק מתנה מרובה חשובה. ועל זה אמר יבוא מלוא 'קומץ' חיטים דידכו וידחה 'עשרת אלפי כיכר כסף' דידיי".

ט. ידוע שאימת הצאר ניקולאי הייתה מוטלת על כל נתיניו, איש לא העיז ללכת כנגדו שכן ברשעותו היה הורג אנשים חפים מפשע ללא דין ומשפט – ככל אשר עלה על רוחו, אמנם, בעומדו לכבוש את מדינת פולין קמו מתנגדיו (המורדים בהשקט) וסייעו לחיילי מדינת פולין להרוג ולאבד את חיילי הצאר, כמובן שחיילי הצאר ושריו השיבו כנגדם מלחמת חורמה, ובעיקר, חיפשו אחר האיש העומד בראש קבוצת המורדים. לאחר חקירות ודרישות עלה בידם לדעת מי הוא ואיזה הוא, והתחילו לחפש אחריו כדי להענישו, אך לא הצליחו במזימתם, כי הלה היה ערום מאד, ותמיד הצליח להשתמט מידיהם.

פעם אחת הבחינו בו כמה חיילים כשהוא נוסע בעגלתו והתחילו לדלוק אחריו, ויהי כראותו שכלתה אליו הרעה החליט להטעות את החיילים, מה עשה, היכה בשוט על סוסו שיתחיל לרוץ, ובתוך כך קפץ מן העגלה ונס על נפשו, והחיילים המשיכו בטעותם לרדוף אחר עגלה ריקה, אדהכי והכי רץ לתוככי כפר הסמוך, ודפק על דלת הבית הראשון הסמוך לחומה, משפתח לו בעה"ב היהודי את הדלת, סיפר לו הלה דברים כהווייתן שהוא בורח מציפורני החיילים הרשעים מבלי לספר לו מי הוא, והתחנן על נפשו שיתן לו מסתור ומחסה בביתו, אך היהודי חשש על נפשו ביודעו שבוודאי תוך זמן קצר יבואו חיילי הצאר לחפש אחריו ואז יהיו חיי שניהם בסכנת מות, בלית ברירה המשיך האיש ודפק על בית של יהודי אחר, הלה הסכים להכניסו אל ביתו, הורה לו להחליף בגדיו – ולהתעטף ב'טלית' של היהודים ומיד לעמוד בקרן זווית כיהודי המתפלל 'שמונה עשרה' כשטליתו מכסה פניו, וכך, אף אם ייכנסו החיילים לביתו לא תעלה על דעתם שהאיש ה'מתפלל' לפנייהם הוא ה'גוי' אשר הם דולקים אחריו.

כך הווה, חיילי הצאר חיפשו אחריו מבית לבית, ומשראו יהודי עומד ומתפלל לא חשדו בו לרגע שהוא האיש המבוקש, והמשיכו בדרכם ובוה יצא האיש מכלל סכנה. לאחר שאכל ושתה וחימם את גופו שכב לישן על המטה שהציע עבורו בעה"ב בסבר פנים יפות. למחרת היום יצא לדרכו כשהוא מבטיח ליהודי שיזכור את חסדו וישיב לו גמולו הטוב ביום מן הימים, הלה שמע את דבריו וכיון שלא ידע שהוא מנהיגם של המורדים, לגלג (במחשבתו) ולעג ל'בן כפר' ש'הבטיח' לסייע בעדו לעתיד.

לאחר זמן ויגיעה רבה הצליחו המורדים להפיל את שליטתו של הצאר ניקולאי, ואז קיבלו המורדים עליהם את מנהיגם הנערץ (אותו 'אורח') למלוך עליהם ביד רמה, בימים ההם כשבת המלך החדש על כסא מלכותו, שלח מכתב אל אותו היהודי שהציל את חייו, בו כתב 'הזמנה' לבוא אל ארמון המלוכה בהקדם האפשרי. היהודי קיבל את המכתב בתדהמה מהולה בפחד, כי כלל זה היה ידוע ומפורסם שהחכם אשר עיניו בראשו בורח מן הרשות אשר ברוסי, כי פגיעתה רעה, אך לאיך גיסא אוי לו למי שיפר פקודתו של המלך, בלית ברירה עלה על הרכבת ברגלים כושלות ופנה לנסוע אל ארמון המלוכה.

בהגיעו עד לפני שער המלך הראה לשומרים את ה'הזמנה', מיד נפתחו בפניו כל השערים והוליכוהו אל 'בית המלך פנימה'. ויהי כאשר נכנס בלב מלא פחד נתקבל על ידי המלך בכבודו ובעצמו בסבר פנים יפות, ובכניסתו שאלו המלך 'התכיריני...' הודה היהודי על האמת שלא זכה מעודו לקבל את פניו ואיך יכירו, השיב לו המלך שלא כן הוא, אלא ראה אותו טובא, והזכיר לו כל אותו המאורע שהצילו מיד רודפיו, ואז אמר לו 'באותה שעה חשבת שהצלת איש אחד פרטי, אך האמת שהצלת כל תושבי מדינת רוסי'. כי בזכות הצלתי הגיעו כולם אל המנוחה ואל הנחלה בהפלת הצאר הצורר ניקולאי שהיה הורג וטובח אזרחים תמימים וחפים מפשע'. ובזאת נתן לו אישור מיוחד לבקר אותו בארמונו בכל עת שירצה, והעניק לו עוד מתנות רבות.

עובדא זו סיפר הגה"ק ה'חפץ חיים' ז"ע, והוסיף מוסר השכל בצדו, שפעמים רבות נדמה בעיני האדם שעשה רק מצוה קלה שאין בה חשיבות של ממש, כגון שמעודד את חבריו בדברים וחושב לעצמו שלא עשה כלום, אולם לעתיד לבוא יראה שמפעולה והתאמצות אחת קטנה פעל גדולות ונצורות, ויקבל שכרו משלם על הכל.

על הדברים האלה היה חוזר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל והוסיף סיום לסיפור זה, שבשנת תרפ"א לפ"ק כשתקפו הצרות על ישראל החליטו שמונה עשרה בחורים מתלמידי ישיבת נובהרדוק לברוח מגבולות רוסייה מבלי שיהיה להם

ואמוראים העוסקים בתורת ה' בקדושה ובטהרה^י, ומבאר עפ"י דברי המדרש (אסת"ר י ה) 'בשעה שהעביר המן את מרדכי רכוב על סוס המלך ברחוב העיר, אותו רשע מה היה אומר (תהלים ל ז-ח) 'ואני אמרתי בשלוי בל אמוט לעולם, ה' ברצונך העמדת להררי עוז הסתרת פניך הייתי נבהל', היינו שבאותה שעה נפלה בלבו מחשבה טובה שיש מנהיג לכירה והודה שהכל מהשי"ת, ובוה נתעוררו בו חלקי הטוב שהיו טמונים בקרבו, ונתפרד הרע מעצמותיו, ועל כן עברה הזוהמא מצאצאיו אחר גלגול אחד ויצאו ממנו מרכיצי תורה וצדיקים.

ומזה לימוד לכל אדם, אף כשהוא במצב רע נורא מאד רח"ל, אל יקמן בעיניו שום הגה ודיבור ואפילו מחשבה טובה, אף שאין בכוחו להישאר על דרך טוב, מכל מקום יתחזק עוד היום, ויהיה לו לתועלת עצומה מאד, שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב עד כמה מגיעים הדברים, עכ"ל^{יא}. והיינו שאין לך אדם מישראל שגרוע יותר מהמן, וראה כמה הועילה לו מחשבה טובה

נפלאים דברי ה'מנות הלוי' (לרבי שלמה אלקבץ בעל הלכה דודי) על הפסוק במגילת אסתר (ד יז) ויעבור מרדכי, וז"ל. בגמרא (מגילה טו:) אמר רב שהעביר יום ראשון של פסח בתענית, ושמואל אמר דעבר ערקומא דמיא, פירש רש"י... 'דעבר עורקמא דמיא - לאסוף היהודים שבעבר השני (של המים)' ואני אומר דבר גדול השמיענו שמואל שאפילו דבר קטן לשם מצוה כתוב בספר... כי לא היה אותו הנהר גדול (שעבר אותו לאסוף היהודים) רק ערקומא דמיא - והוא שלולית של מים מכונסין כמו שפירש"י בגמרא (מגילה כח:). ואעפ"כ נכתב בספר (במגילה) 'ויעבור מרדכי' כאילו היה דבר גדול - להורות כי הכל בא לידי חשבון, עכ"ל. ודבר שפתיים אך למותר.

ובך איתא ב"שם משמואל' (פורים תר"פ) דאמרו חז"ל (גיטין נו:) 'מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק', והיא פליאה עצומה, איך זכה אותו רשע אכזרי וצורר היהודים לשכר גדול כזה שיצאו מצאצאיו תנאים

אישורי יציאה, לדאבון לב נתפסו הבחורים על ידי שוטרי הגבול, והיו כולם בסכנה גדולה כי בדרך כלל היו מענישים את הבורחים בעונש מיתה. משהגיעה הבשורה הקשה אל התלמידים שנשאר בשיבה שלחו תיכף הודעה לגדול הדור הגאון רבי חיים עוזר גראדזינסקי זצ"ל לשאול כדת מה לעשות, והוא שלח אותם לאותו יהודי שהציל את המלך מידי רודפיו שימהר ויבקש מהמלך לשחרר את הבחורים, ועל ידו אכן ניצלו מן המוות לחיים, ובזאת סיים הגר"י גלינסקי במתיקותו 'המלך הודה לאיש מצילו שהציל את כל תושבי רוסיה, אך אני מוסיף ואומר שבפעולתו זו הציל עוד שמונה עשרה בחורי ישיבה (החשובים פי כמה מכל גויי רוסיה), ולא עוד אלא שבין קבוצת בחורים זו היה גם הבחור רבי יעקב ישראל קנייבסקי, ואף הוא ניצל מן הסכנה על ידו, ונמצא שבפעולה אחת גרם להאיר את כל העולם כולו בתורתו של אותו גאון וצדיק'.
כ. בגמרא (תענית כט.) אמר רב יהודה בריה דרב שמואל בר שילת משמיה דרב 'כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה', והנה 'בעל המימרא' הוא בעצמו מבני בניו של המן שלמדו תורה בבני ברק, שהרי בסנהדרין (צו: לגירסת העיון יעקב' שם) למדנו 'מבני בניו של המן למדו תורה בבני ברק - ומנו רב שמואל בר שילת', ומכאן שהיו מהם תנאים שדבריהם נשנו בבחינת ואף בדיני חג זה גופא.

כא. והעיקר שלא יתייאש לעולם וכה מבארים בשם הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע מדוע כתיב 'מרדכי לא יכרע ולא ישתחוה', ולכאורה היה לו לומר 'לא כרע ולא השתחוה' בלשון עבר ולא בלשון עתיד. אלא ללמדנו, שאף אם נפל, כרע והשתחוה, יתחזק מיד להתייצב על מעמדו להכריז שמעתה לא יכרע ולא ישתחוה. עד"ז יש לומר עוד, שלכאורה צ"ב, אם 'לא יכרע' כל שכן ש'לא ישתחוה' [שהרי כריעה היא על הברכיים והשתחוואה היא בפישוט ידים ורגליים כדאיתא בגמ' (ברכות לד:)] ומדוע הוצרך עוד להוסיף שלא השתחוה, אלא שאפילו כבר נפל והחל ב'כריעה' לא ימשיך בייאושו כי רב, ליפול וגם להשתחוות, אלא מיד יתחזק דמאי דהוה הוה ושוב לא השתחוה.

וכן מבארים אומרם 'פרוץ בן יומו מיקרי פרוץ', שלא מצינו דין זה בשאר חגי ומועדי השנה, כי קליפת עמלק לייאש את האדם במחשבות - מה עשה אמש ומה יעשה לעתיד, אך היהודי מעמיד לנגד עיניו רק את היום הזה 'בן יומו' ותו לא, ואינו מתבונן מאין בא ומהיכן מקומו כשגורם הדבר לייאוש, לכן דינו כאותו מקום שנמצא בו. ועבודת כל איש מבני ישראל לעמוד איתן על משמרתו כגיבור ואיש מלחמה, ולומר למשחית 'לא' - אף אם נפלת מטא מטא מעתה הנני מתחזק ועולה מעלה מעלה, וזו מצות 'עד דלא ידע' - לדעת לענות ליצרו וגונדא דיליה לא, אינני מתייאש לרגע אחד.

שעשרת אלפים של המן עולה כחשבון השקלים של בני ישראל - אבל לא כנגד השקלים הניתנים בפועל, אלא כנגד השקלים ה'ניתנים' כביכול - ע"י שימת לב והשתוקקות של בני ישראל²². ועליהם אמרו 'הקדים הקב"ה שקליהם לשקליו' - להצילם מכליון וחרץ בגזירת המן ואחשוורוש, אף שאינם 'שקליהם' בפועל ידם, אלא בהשתוקקות שבלב²³.

ואף אם הוא משתוקק ולא עלתה בידו לפעול כלום, מכל מקום חשיבות גדולה יש לו²⁴. כפי שמביא ה'שפת אמת' זי"ע (נה תרל"ג) מדברי הזוה"ק (ח"א סט:):
בביאור הכתוב (תהלים פט י) 'בשוא גליו אתה תשבחם', שהנה מדרך גלי הים הוא שהם רועשים וגועשים ביותר, והם מנסים לעלות מעלה מעלה אך הם חוזרים ונופלים, ושבה זה משבחם הקב"ה - כי שבה גדול הוא למי שמנסה לעלות מתוך געגועים והשתוקקות ואינו מצליח, ואעפ"כ אינו פוסק מלהשתוקק, ומטעם זה ברא את האדם בעולם שפל כזה - בכדי שישתוקק אליו בכל לבו אף אם לא יעלה בידו לעלות ולהגיע אל מה שנכסף לו.

זעקה גדולה - ממעשה דפורים נלמד שאין דבר העומד בפני התפילה

עיקר גדול יש בקריאת המגילה - ללמד לבני ישראל שהם קרובים אל ה' והוא שומע תפילתם באהבה, וכמו שכתב הרמב"ם בהקדמה לספרו יד החזקה (בסוף מנין המצוות) 'וצונו לקרות המגילה בעונתה, כדי להזכיר שבחיו של הקב"ה ותשועות שעשה לנו והיה קרוב לשועתנו, כדי לברכו ולהללו, וכדי להודיע לדורות הבאים,

אחת, לכן נאמר לכל יהודי כאשר הוא שלא יתייאש אף בעת חושך והסתר, וכגון בשעה שאין לו חשק להגות בתורה יתחזק וילמד פרק אחד או הלכה אחת, וכך בכל ענין וענין, כי גם זה חשוב עד מאד בעיני השי"ת, ושכרו הרבה מאד, 'שאין הפה יכול לדבר והלב לחשוב עד כמה מגיעים הדברים'.

גדולה מעלת ההשתוקקות שהצילה אותנו מידי איש צר ואויב המן הרע הזה, כמו שביאר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות ח"א קיט:): בדברי הגמרא (מגילה יג:): 'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שעתיד המן לשקול שקלים על ישראל עמד והקדים שקליהם לשקליו' ובתוס' איתא (שם טו. ד"ה ודחי) שהמן נתן כל פדיונם, וקשה הרי הם לא נתנו כ'פדיון' אלא 'מאת הככר' כדכתיב (שמות לח כה) 'זכסף פקודי העדה מאת הככר', ואילו הוא נתן 'עשרת אלפים ככר כסף' ונמצא שנתן פי מאה מפדיונם. ומבאר החתם סופר, דהא אמרו חז"ל (ברכות ז:): טובה מרדות אחת בלבו של אדם יותר ממאה מלקויות (וברש"י 'מרדות אחת' לשון רדוי והכנעה שאדם שם על לבו מאליו), והנה אחר החורבן עיקר 'פרשת שקלים' לשום לב היאך אבדנו כל טוב ולא זכינו לשקול מחצית השקל בבית המקדש. ו'מרדות' זו, כלומר, הרצון והתשוקה לתת מחצית השקל אף כהיום הזה היא עומדת לנו יותר ממאה פעמים ככה, נמצא שבזמן הבית אכן עלה החשבון ל'מאת ככר' אבל כהיום עולה החשבון פי מאה שהוא 'עשרת אלפים' ככר כסף (והרי בימי המן היה חרב הבית, ולא נתנו השקלים רק קראו בתורה 'פרשת שקלים', וקריאתם בתורה, וכן קריאתנו כהיום הזה עולה לעשרת אלפים). ובוה יובנו דברי התוס'.

בילדותו לימדו את הרה"ק רבי יחיאל מאיר מגאסטינין זי"ע את כללי משחק ה'שח-מט', בין הכללים אמרו לו, שכל פסיעה שהולכים אין אפשרות לחזור בו, כשמעו כן נענה מיד, משחק זה אסור ליהודי ללמוד, שכן כלל ראשון לבני ישראל, שכל פסיעה שנעשתה יהיה להיכן שתהיה, יש בידו לחזור בו מדרכו...

כב. מעשה בחסיד אחד שהביא כ'משלוח מנות' מגש מלא פירות שונים לפני רבו הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע כמצוות היום, נענה הרבי והשיב לו בתוכחה נוקבת כדרכו בקודש 'פרות הבאת, הבא נא א שטיקל הארץ (מעט רגשות הלב), שהרי כתיב 'ומשלוח מנות איש לרעהו...' כלומר, שיביא את עצמו להתקרב לבורא כל עולמים, ובפורים הזמן גרמא לקבל על עצמו בקבלה על העתיד להיות טוב ולהוסיף ביראת ה' טהורה, כי זה כל האדם.

כג. וכן היה בקבלת התורה, מתחילה היה רצון ה' לדבר עם משה (הנה אנכי בא אליך בעב הענן), ולבסוף על ידי שזעקו בני ישראל 'רצוננו לראות את מלכנו' זכו לקבל שני דברות מהקב"ה בכבודו ובעצמו.

כד. מתאמרא משם הרה"ק ה'אמרי אמת' זי"ע על המאמר 'אין דבר העומד בפני הרצון', כי האדם רגיל לענות 'מה אעשה ואין ביכולתי עשות כך וכך', לזה אמרנו, מדוע לא אבית לעשות טוב, והרי אין דבר העומד ומונע את האדם מלרצות לטוב.

והאריך ה'קדושת לוי' (פורים, קדושה שלישית) ללמוד מכאן בגדל כח תפילתם של ישראל שאף גזירה שנכתבה ונחתמה בטבעת המלך אפשר לקורעה ולבטלה ע"י צעקה וזעקה אמיתית מעומק הלב.

אנב אורחא למדנו, שרק על ידי תפלה בעזה"ז בשלו הגזרות, דהא כל השבעה רועים לא הצליחו להמתיקה כי אם בכוחו של מרדכי שהתפלל עליהם בעולם הזה, וכן לא הועילו מה שהתורה חגרה שק והאבות הרבו והפצירו בתפלה בעולם העליון, כי רק על ידי תפילת כלל ישראל בעולם הזה אפשר לפעול ישועות ולבטל גזרות רעות.

והתפילה מתקבלת ביותר כשהיא בוקעת ועולה ממעמקי הלב, וכמו שמבאר המלבי"ם (ו יג) מה שאמרה זרש 'אם מזרע היהודים מרדכי אשר החלות לנפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו, ולכאורה מן התימה שכך תאמר זרש לבעלה המן דברי ייאוש המשברים רוחו במקום לעודד אותו ולחזקו ולייעץ לו עצה טובה. אלא מבאר המלבי"ם, כי זרש אמרה להמן הנה עניך הרואות כי החלות לנפול לפניו, והיינו משום שמרדכי עסוק בשקו ובתעניתו ומתפלל וזועק לאלוקיו שיושיעו, אם כן אין לך עצה אלא לגרום לו להפסיק להתפלל, רק באופן הזה תוכל בו אם תפול ותכניע עצמך לפניו עד שתתנאה דעתו ויפסיק מתפילתו ותשובתו או תגבר ירך לעשות חיל, אבל כל עוד שתלחם בו כן ירים ידו בתפילה, והיינו שעל ידי שהמן יכנע ויפול

שאמת מה שהבטיחנו בתורה ומי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו'.

וכך איתא במדרש (אסת"ר ז יג) וז"ל. באותה שעה (שנגזרה הגזירה בימי המן הרשע להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים), רץ אליהו זכור לטוב בבהלה אצל אבות העולם, ואצל משה בן עמרם, ואמר להם, עד מתי אבות העולם רדומים בשינה, ואי אתם משגיחים על הצרה שבניכם שרויין בה, כי מלאכי השרת וחמה ולבנה וכוכבים ומזלות ושמים וארץ וכל צבא המרום בוכים במרד, ואתם עומדים מנגד ואינכם משגיחים, אמרו לו, מפני מה, אמר להם מפני שנהנו ישראל מסעודתו של אחשוורוש, ובעבור זאת נגזרה עליהם גזירה לכלותם מן העולם ולאבד את זכרם, אמרו לו אברהם יצחק ויעקב, אם הם עברו על דת הקב"ה ונחתמה גזירתם מה אנו יכולים לעשות, חזר אליהו ואמר לו למשה, אי רועה נאמן, כמה פעמים עמדת על הפרץ לישראל ובטלת גזירתם לבלתי השחית וכו', אמר לו משה, כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש ושמו מרדכי, אמר לו לך והודיעו, כדי שיעמוד הוא משם בתפלה ואני מכאן ונבקש רחמים עליהם לפני הקב"ה, אמר לו רועה נאמן, כבר נכתבה אגרת כלייה על ישראל, אמר לו משה אם בטיט היא חתומה תפלתנו נשמעת, ואם בדם נחתמה מה שהיה הוא שיהיה, אמר לו בטיט היא חתומה, אמר לו משה רבינו לך והודיע למרדכי, מיד הלך והודיע למרדכי, הדא הוא דכתיב (ד, א) 'ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ויקרע מרדכי את בגדיו'.

כה. לפי דברי הרמב"ם ביאר הגרי"ז מבריסק זצ"ל (פניני הגרי"ז עמו' פג) מה שאומרים בפיוט 'שושנת יעקב' אחר קריאת המגילה 'להודיע, שכל קוויך לא יבושו ולא יכלמו לנצח כל החוסים בך' [ובפשטות אינו מובן ענינו להכא, אמנם להאמור יובן], שזו תכלית מצות קריאתה, לדעת שהקב"ה עונה לעמו ישראל בעת שוועם אליו, וכל הקווים והחוסים בהשי"ת לא יבושו ולא יכלמו, וכפירוש רש"י בתהלים (לד, כג) 'ולא יאשמו כל החוסים בך - לא יתחרטו לאמר אשמנו שחסינו בך', פירוש שאף אחד לא יתחרט על מה שבטח והשליך את יהבו על הקב"ה.

כו. בדרך רמז אמרו (עיי' ספר 'הגרא' מוילנא' מועדים) בפסוק (ד ז) 'ואת פרשת הכסף אשר אמר המן לשקול על גזי המלך ביהודים לאבדם', דתיבת 'לאבדם' נוטריקון 'לא בדם', היינו ששלח מרדכי לומר לאסתר, דאכתי לא נחתמה הגזירה בחותם של דם, ועל כן עדיין אפשר לבטל את הגזירה על ידי תפילה ותחנונים.

ב'יערות דבש' (ח"א א) ביאר מה ההבדל בין חותם של טיט לחותם של דם, כי הטיט בא מעפר המורה על תאוות הגוף לתיאבון, שהרי האדם נוצר מן האדמה, ככתוב (בראשית ב ז) 'וייצר ה' אלקים את האדם עפר מן האדמה', ולכן נמשך מצד טבעו אחר החומריות והגשמיות, ואילו הדם מורה על חולי הנפש שהושרש בחטא רח"ל, וכמו שנאמר (דברים יב כג) 'כי הדם הוא הנפש', וזו הייתה שאלת משה רבינו, שאם לא חטאו ישראל בדמם כי אם מחמת תאוה בעלמא, אפשר בקל לבטל את הגזירה, אבל אם ח"ו מושרשים הם בחטא אז 'מה שהיה הוא שיהיה', ואכן נתברר שהיה רק בחותם של טיט, כי בני ישראל חפצים לעשות רצון ה', ומי מעכב שאור שבעיסה ושיעבוד מלכויות.

ועיקר העיקרים, שידע כל איש ישראל שאף תפלתו ככלל כל זה, ומפורשים הדברים בתנא דכי אליהו (זוטא, פ"ו) אמר לו הקב"ה למשה, כשאני רואה בני אדם אע"פ שאין בהם תהלה ושבח של תורה ומעשים טובים, לא במעשה ידיהן ולא במעשה אבותיהן, אלא רק בשביל שהן עומדין ומודיין ומברכיין ומשבחיין ומרכיין תחנונים לפני, אני נזקק להם וכופל להם מזונותיהם, עכ"ל. הרי שאף למי שנמצא בשפל המצב ובתחתית המדרגות עונים מן השמים בתפלתו, כי כדאי היא התפלה גרידא שבשכרה יזכה שיתמלאו משאלותיו לטובה.

אשר הכין - כפי הכנתו יקבל שפע ימים אלו וענין ההגשה לימים הללו בהשגות גבוהות

בתיב במגילה (א כא) 'ויעש המלך כדבר ממוכן', איתא מהרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע (ב"א סט. ד"ה ויעש המלך) ע"פ מה שידוע דכל מקום שנזכר במגילה המלך הכוונה הפנימית היא למלך מלכי המלכים הקב"ה, וזהו פירוש 'ויעש המלך' שהקב"ה נותן לאדם ליהנות ולקבל מן ה'יו"ט (וכן מכל מצווה) 'כדבר ממוכן', היינו כפי מה שהוא מכין את עצמו במרם יבוא היום טוביו.

בפניו שוב לא תהא תפלתו של מרדכי שלימה, שהרי יראה שמתחיל לזרוח שוב השמש וכבר אינו שרוי בחשיכה גדולה כ"כ, ותפילה כזו לא תועיל כ"כ וממילא יוכל המן לגבור עליו.

איתא מהרה"ק משינאווא זי"ע (דבר"י פורים ד"ה ואתם כתבו) וז"ל. ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך וחתמו בטבעת המלך כי כתב אשר נכתב בשם המלך ונחתום בטבעת המלך אין להשיב (אסתר ה ח), דהנה לסמוך על הנם אסור כמאמרם (פסחים נ:): לאו בכל יומא מתרחיש ניסא, וגם לומר שהעולם מתנהג אך בדרך הטבע יכולין לבא מזה לאפיקורסות ח"ו אלא צריך לידע שהעולם מתנהג בדרך הטבע והנם יכול לבא ע"י תפלות. וז"ש 'כתבו על היהודים כטוב בעיניכם בשם המלך' - זו תפלה כמ"ש (בראשית כא לג) 'ויקראו שם בשם ה' א-ל-עולם', וחתמו בטבעת המלך - היינו שילכו בדרך הטבע, (אבל) 'כתב אשר נכתב בשם המלך' - היינו ע"י תפלה, ונחתום בטבעת המלך' - עם הטבע ג"כ 'אין להשיב', על זה (התפילה) אין יכול להיות קטרוג ח"ו ויכול להוושע.

כז. וכבר אמר הגר"א זי"ע לפרש הפסוק (ישעיהו ו ב) 'יחינו מיומים ביום השלישי יקימנו ונחיה לפניו', דהנה פירשו חז"ל (בר"ר נו ג) מדוע נקראת סכין של העקידה 'מאכלת' - על שם שישאל אוכלים מתן שכרה, וקשה, הרי 'שכר מצוה בהאי עלמא ליכא' (קידושין לט), אלא ודאי אין בני ישראל אוכלים מפירותיה של עקידת יצחק עצמה, רק מכל יגיעתו ועבודתו שטרח אברהם אבינו סביב המצווה - בהילוכו שלושת ימים עד ראותו את הר המוריה ובעצם העלאת בנו יחידו ע"ג המזבח, כי על ההכנה והטירחה אודות המצווה יש שכר גם בהאי עלמא, ולכן סיפרה לנו התורה את כל ההכנות והזריזות שעשה לקיים מצות עקידה, השכים בבוקר וחבש בעצמו את חמורו, ובקע עצי עולה, להודיענו כי מכל זאת אנחנו אוכלים בעולם הזה. וזהו אומרו 'יחינו מיוממים' כי בשכר אותם שני ימים שהלכו עד לעקידה יאכלו בני ישראל אף בעולם הזה, ואילו 'ביום השלישי' - זה מעשה העקידה גופא, 'יקימנו ונחיה (רק לפניו) דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא' (קול אליהו וירא אות טז).

הרה"ק רבי חנוך העניך הכהן מאלכסנדר זי"ע היה אומר בשם המגיד מזלאטשוב זי"ע, דהנה דרשו חז"ל (מגילה טז). מאי דכתיב (אסתר ו ד) 'והמן בא לחצר בית המלך החיצונה לאמר למלך לתלות את מרדכי על העץ אשר הכין לו - תנא, לו הכין, שהכין את העץ לתלות את עצמו עליו, ושאל הרה"ק מנא ליה לגמרא דבר זה, אלא, כי הכנה לא שייך אלא לדבר מצוה, והרי לתלות את מרדכי עוון גדול הוא, אלא על כרחך לדרוש ש'לו הכין' - לתלות את המן, וזה אכן מצוה גדולה (הובא ב'חשבה לטובה' לפורים).

משל העולם, לשניים שהיו מזייפים שטרות של כסף, ולא הצליחו אנשי השלטון לתפסם, כי תמיד התחמקו מידיהם בחכמה יתירה, וכך המשיכו במשך ימים רבים להדפיס שטרות מזויפים לאלפים ולרבבות, אלא ש'סוף גנב לתליה' וביום מן הימים נתפסו השניים באמצע 'עבודתם' והשוטרים אסרום בכבלי ברזל. ויהי בעת ה'משפט' העיד המקטרג לפני השופטים, שבדקו אחרי מעשיהם וראו שאחד מהם זייף רבבות שטרות של דאלערס (דולרים - מטבע היוצא בארה"ב) וחבירו זייף דוגמתו שטרות של שקלים (היוצא בארץ ישראל, ושוי הרבה פחות מהדולרים), לפליאתם פסק השופט על הראשון שעליו לשבת בבית האסורים למשך שנים רבות, ואילו את חברו שלח למוסד מיוחד לחולי נפש ומשוגעים. משנשאל השופט לפשר הדבר, השיב ואמר, הלא זה השני שוטה הוא וכסיל, שהרי היה בידו לזייף ולהדפיס שטרות דולרים

וייש שלמדו מהגמרא (מגילה ל.) 'כי היכי דלא תיקדום עשיה לזכירה', עשיה זה פורים וזכירה זו קריאת פרשת זכור, ולא מצינו בשאר מצוות שמקדימים 'זכירה' לעשיית המצוות, ולרמזו לן שרק ע"י ה'זכירה' והחכמה מתחילה יוכל לקיים 'עשיה' דפורים^{טו}.

פרשת זכור - סגולת שבת זו ובפרט לזש"ק

מצוות היום בשבת זו למחות שמו וזכרו של עמלק על ידי קבלת עול תורה ומצוות וקיומן, וכתב ב'בית

צא ולמד מדברי הרה"ק רבי יצחק מווארקא זי"ע (בית יצחק לפורים), על דברי המשנה (מגילה ב.) 'מגילה נקראת ב"א ב"ב ב"ג' והם שלשה ימים שקודם הפורים, והיינו כי בפורים היה 'מתן תורה' שהרי קבלו בני ישראל את התורה מאהבה, (כמו שדרשו חז"ל בשבת פה.) וכשם שבמתן תורה ניתנו להם שלשת ימי הגבלה להכין עצמם לקראת קבלת התורה, כך קבעו שלשה ימים לפני פורים כג' ימי הגבלה - שבהם יוכל האדם להתכונן כראוי כדי שיהא מוכן ומזומן ליום הנשגב והגדול הזה^{טז}.

שערכם כפול ומכופל מערך שטרות השקלים, ולמה לא זייף אותם, ומכאן שאינו אלא 'חסר דעה', אף לענייננו נאמר כן, אנו עומדים בזמנים נעלים ונשגבים, מדוע ינצל אותם רק על ה'פחותי ערך' (דברים טפלים) כשבידו להשיג דברי ערך ושוויות פי כמה וכמה...

כלפי מה דברים אמורים, שבימים טובים נשפע שפע רב מעולמות העליונים, ובימים שמן השמים מחלקים 'דולרים' והרבה יותר, ישכיל האדם לנצל את הזמן ולהפציר ולהעתיר שיצליח לקלוט את הקדושה בלב, וישאר אצלו רישומא דקדושא במשך כל השנה כולה.

כי הזמנים הטובים הם אוצר גדול המוכן לפנינו, ובידינו להוציא ולמשוך מהם השפעות גדולות ורבות בגשמיות וברוחניות, ואוי לו למי שבסכלותו מסתובב כעני בפתח ואינו הולך לפתוח את האוצר.

וכבר אמר הגה"צ רבי אליהו דסלר זצוק"ל (מכתב מאליהו אלול תשרי) כי העשיר נוסע למעיינות מרפא' להתרפא, ואילו העני שאין לו די מעות ליסע לשם יכנס לבית הרוקח (בית מרקחת), יקנה בקבוק קטן ובו מים ממעי העיינות, ימשח עצמו בהם זעיר פה וזעיר שם, וידמה בנפשו כאילו נסע לשם. כן 'העשיר ברוח' בבוא ימים וזמנים נעלים ייכנס כולו לתוככי המעיינות וירפא עצמו היטב, מה יעשה העני ברוח, יסתפק באיזה התעוררות קטנה - ב'משיחה' קטנה פה ושם, ותו לא מידי...

וצריך להתבונן כי הזמן גרמא להלך בגדולות ובנפלאות, ובדרך רמז יבואר מה שאמרו (מגילה ז:) 'קם רבה שחטיה לרב זירא', כי שני דרכים ישנם בעבודת ה', יש המהלך בגדולות בלימוד שעות רבות רצופות ובעבודת ה' מופלגת, וזו בחי' 'רבה', ויש המהלך דרגא בתר דרגא, שמקבל עליו ללמוד כפי יכולתו ומשם עולה ומתעלה, וזו הנקראת בחי' 'זעירא' מלשון קטנות, ובפורים אין להסתפק במועט אלא 'קם רבה' - העבודה בגדולות 'ושחטיה לרב זירא' - דהיינו הדרך בקטנות, כי קדוש היום לאדונינו לפעול בו בעצמו גדולות ונצורות ולהתחנן על נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי. בפולין היו רגילים לומר, כי מדרך הגנבים להסתובב ברחבי הנמל, מקום אשר עשירי עם מהלכים כשבאמתחותיהם כסף וזהב לרוב, הללו היו משליכים מטבע על הארץ, ובשעה שהיה העשיר מתכופף להגביהו והיה מסיח דעתו לרגע מאוצרותיו היו הגנבים בורחים עם האוצר הגדול בידיהם. ואמרו על כך ש'קונץ' זה מועיל רק למי שאינו יודע מערמימות הגנבים, כי המכיר בנכליהם נזהר ביותר שלא ללכת אחרי מחזות שוא ואינו מסיח דעת כלל ונשארים שאוצרותיו בידו. כך היצר הרע בהגיע זמנים גבוהים הריהו משליך 'מטבע' לבלבל דעת (להיות עסוקים בוטות, בלבושי התחפושות ושאר ענינים צדדיים) להסיחנו מן העיקר שלא ננצל כראוי את הזמנים ושלא נעמוד בתפילה לפנינו, אין לנו אלא להכיר בנכלותיו ולהזהר ממנו עד מאד.

כח. ולא יתייאש מתוך מחשבה כי רחוק ממנו הדבר, כי סיוע גדול יש בימים גבוהים הללו, אין לו אלא להכנס בכלל המקבלים עול מלכות וה' יגמור בעדו. משל נאה המשיל לזה הרה"ק מסאטמאר זי"ע, למדרגות הגדולות הנוסעות מאליהם בכח העלעקטריק (מדרגות נעות) ופעמים ששני אנשים יעשו כבדת דרך עד המדרגות הללו זה יעלה ויבוא עד למעלה למעלה, ורעהו ישאר עמוד למטה. והנפקא מינה ביניהם, שזה הראשון פסע עוד 'פסיעה קטנה' אחת והעמיד עצמו על המדרגה הראשונה, וממילא הובילוהו המדרגות מאליו למעלה, אך זה השני החסיר פסיעה זו ונשאיר למטה... אף לדידן העושה פסיעה זו יעלה ויגיע לתכלית טוב, ואם לאו...

כט. שני קושיות הק' הרה"ק הישמח משה' זי"ע (עסיס רמני' על מגילת אסתר ד"ה כימים אשר נחו, נדפס ב'ישמח משה' על נ"ך),

הצומות' שבמשך ימי השנה נקבעו על הצרות והתלאות שעברו על בני ישראל בימים ההם – בחורבן הבית, ועדיין לא נושענו שעדיין לא נבנה המקדש, אבל תענית זו שהתענו בימי מרדכי ואסתר ביציאתם למלחמה, וכבר נגמרה המלחמה – ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם, א"כ תענית זו למה היא באה.

וב'משנה ברורה' (תרפ"ב) הביא לבאר [ומקורו ב'לבוש' ע"ש] 'כי בימי מרדכי ואסתר נקהלו ביום י"ג באדר להלחם ולעמוד על נפשם, והיו צריכין לבקש רחמים ותחנונים שיעזרם ה' להגן מאויביהם, ומצינו כשהיו ביום מלחמה שהיו מתעניין, שכן אמרו רז"ל (מכילתא פר' בשלח סו"פ א) שמושה רבינו ע"ה ביום שנלחם עם עמלק היה מתענה, וא"כ בודאי גם בימי מרדכי היו מתענים באותו יום, ולכן נהגו כל ישראל להתענות בי"ג באדר. ונקרא 'תענית אסתר' כדי לזכור שהשי"ת רואה ושומע כל איש בעת צרתו כאשר יתענה וישוב אל ה' בכל לבבו כמו שעשה בימים ההם', ומצינו למדין, שמעם קביעת התענית הוא להשריש את כח התפלה בלבות בני ישראל, שיזכרו וידעו שבכל דור ודור שומע הקב"ה לתפילת כל פה עמו ישראל ברחמים בכל עת ובכל שעה.

אהרן' (לפורים טז.) כל איש ישראל, כל מה שהוא עושה, צריך להיות (כוונתו) שבזו העשייה יתמחה הזכר של עמלקי, ובאשר יהיה נזהר בזה כל בר ישראל אזי בטוח אני אשר חיש מהר יהיו פטורים מכל הצרות.

כתב הרה"ק רבי צדוק הכהן מלובלין זי"ע ב'דברי סופרים' (אות כט ד"ה וידוע) וז"ל, 'אז הזמן לפעול בקדושה לזרע יעקב הולדת בנים חיים וקיימים לעד, וכך קבלתי, כי בפרשת זכור שקורין לעמלק 'תמחה', מסתמא בקדושה נגדו ריבוי והוספה ושפע ב"י, וביאור הדבר, דהא חז"ל דרשו (מגילה ו.) על הפסוק (יחזקאל כו ב) 'אמלאה החרבה - אם מליאה זו חרבה זו אם מליאה זו חרבה זו', פירוש שלא יתכן שיעקב ועשו יהיו שניהם ברום המעלה, רק זה תלוי בזה, כשזה קם זה נופל, ולכן כאשר מזכירים מחיית עמלק בשבת זו ומבקשים מהקב"ה להמעיט ולכלות זכרם, עי"ז מוכרחים בני ישראל להתרבות במנין ובמספר, וכולם יזכו לבנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות".

תענית אסתר – סגולת היום לקבלת התפילות

חבמינו ז"ל קבעו יום י"ג אדר לתענית אסתר, וצריך ביאור מהו ענין תענית זו, דבשלמא 'ארבעת

מדוע נכתב במגילה שמרדכי רצה לעשותם יו"ט בשעה שלבסוף נתבטלה כל קבלתם ליו"ט, ועוד תימה, למה רצו מרדכי ואסתר דבר שלא היה לו קיום לבסוף. ומבאר דחדא מתורצת בחברתה, דהנה (ביצה טז.) 'כל מזונותיו של אדם קצובים לו מר"ה ועד יוה"כ, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יו"ט, ולכן מתחילה קבע מרדכי את יום הפורים ביו"ט ואיסור מלאכה כדי שלא ינכו את הוצאות הפורים ממה שנקצב לאדם בראש השנה, ואף שלבסוף לא נתקבל היו"ט לדורות מ"מ כיוון דכתיב (איוב כב כח) 'ותגזור אומר ויקם לך קיבלו בשמים את דברי מרדכי שיהא בכלל יו"ט, לענין שלא ינכו את ההוצאות בכלל מה שקצוב לאדם בתחילת השנה, ולכן נכתב במגילה, כי בשמים נתקבל היום ליו"ט. ל. על פי דברי 'בית אהרן' הללו, היה נוהג הרה"ח רבי זלמן בריזל ז"ל [מחשובי חסידי קארלין] בכל עת מצוא בקיום אחת ממצוות ה' לומר 'ימח שמו' כשכוונתו על עמלק, פעם אחת ביציאתו מן המקוה קשר את מנעליו וזעק בינו ובין עצמו 'ימח שמו, ימח שמו', באותה העת עמד שם יהודי בקרבת מקום אשר נחרד למשמע אזניו, בחששו שמא גרם לו מאן דהוא רעה וע"כ הוא מקללו קללה כזו, או שמא אירע לו איזה... על כן ניגש אליו ושאלו אם בידו לעזור לו, נענה החסיד והשיב לו בניחותא שלא קרה לו מאומה רק שבי"ב אהרן' מבואר, שבכל מצוה צריך האדם לכוון שברצונו למחות זרעו של עמלק, ועל כן כעת שהוא קושר מנעליו ומקפיד לעשותו כפי הנפסק בשו"ע (ארו"ח ב ד) הרי הוא מכוון למחות שמו וזכרו מתחת השמים, ולכן קללו שבזו המצווה ימח הקב"ה שמו מעל פני האדמה במהרה. לא. עוד יש לומר בדרך צחות, דהנה העולם אומרים הטעם שנקראת שבת זו 'שבת זכור', על פי מאמרם (מגילה יג.) שמושה רבינו ע"ה נולד בז' אדר, נמצא שבשבת זו – שאחר ז' אדר היתה שמחת ה'שלוש זכר' שלו, כמנהג ישראל לעשות 'שלוש זכר' בליל שב"ק הסמוך ללידת הבן (עי' 'יש"ש' ב"ק דף פ. סימן לז), על כן נקרא שמה 'שבת זכור'. באופן אחר כיוצא בו אמרו, דהנה ידוע (שבת פט.) שאחר מתן תורה בז' סיון נתעברו כל נשות ישראל וילדו זכרים, ולפי החשבון היה לידתן אחר ט' חדשים – ביום ז' אדר, וא"כ חגגו כל ישראל שמחת 'שלוש זכר' באותה שבת, ועל כן היא נקראת כך. בין כך ובין כך הרי הזמן מסוגל להוליד בנים.

בטילים וימי פורים לא נבטלים, צריכין אנו להזכיר זכותן של מרדכי ואסתר, כי יום תענית אסתר ויום פורים הם ימים של רצון ואהבה, לכן טוב להתפלל ביום תענית אסתר, ושומע תפלה יקבל ברחמים וברצון את תפלתו אמן, עכ"ל.¹

ונתנה תוקף קדושת היום - רוממות יום הפורים

איתא בתשובת הרשב"א (שו"ת הרשב"א ח"א תשו' צג) שענין הפורים אינו נמדד לפי מעשיהם של ישראל באותו הדור אלא כבימים ההם כן ממש הוא בזמן הזה. וכה ענה למי ששאלו על דברי המדרש - 'אפילו אם כל המועדים בטלים ימי הפורים לא יהיו נבטלים, שנאמר (ט כח) וימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם', ושאל השואל, מי הוא זה שיאמר שיבטל דבר אחד מן התורה, אפילו אות אחת ואפילו קוצו של יו"ד. ורבו המפרשים הגדה זו באזני ולא נכנס בה אחד מהם הודיעני פירושה. והשיב הרשב"א, וז"ל. דברים נוספים עוד בהגדה זו, והוא שאמרו שם אמר רבי אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם, ואם כן זה קשה יותר, שהרי גם בפסחים כתב חקת עולם... על כן נראה לי פירוש, שכל המועדים לא הבטיח עליהם הבו"ת שלא יגרום החטא ביטולם באחד מן הזמנים, וכמו שכתב שכח ה' בציון מועד ושבת, אבל בימי הפורים הבטיח דכתב לא יעברו מתוך היהודים וזכרם לא יסוף מזרעם, לא יעברו ולא יסוף - עשאוהם הבטחה לא אוהרה. וכן יום הכפורים 'והיתה זאת לכם' - הבטחה שתהיה לחוקת עולם, שהיום יכפר ואפילו לא ישמרוהו. ודעת רבי כאן כדעתו בגמרא דאמר יום הכפורים מכפר בין על השבים בין על שאינם שבים, אבל חקת עולם האמור בפסח 'אוהרה' - לא הבטחה דכתוב חקת עולם תחגוהו ושמרתם לדורותיכם.²

ויש עוד טעם לתענית אסתר אשר גילה ה'מגיד' למרן ה'בית יוסף', וכפי שהביא ה'קב הישר' (פצ"ו) וז"ל. 'שהשגחת הקב"ה הוא תמיד על ישראל שהן נחלתו ועדת סגולה, והוא חפץ להצדיקם כדי להנחילן שכר טוב לעוה"ב, וביום שמוע י"ד [באדר] להיות ישראל שמחים וששים בו על תוקף הנס שעשה הקב"ה בהמן הרשע ובבניו ובשאר שונאי ישראל אז היא נקראת שמחה של מצווה, וע"כ אמרו רבותינו ז"ל 'חייב אינש לבסומי בפוריא'. והנה יש לחוש פן על ידי רבוי האכילה ושתיה ושמחה באין ישראל לידי חטא, לכן הקדים הקב"ה התענית, לפי שהתענית היא סגולה להנצל על ידי התענית מן החטא, ולא יהיה כח להשטן ולילית לקטרג עליהם, ולהביאם לידי חטא מחמת ריבוי האכילה ושתיה, וטוב לכוון כשיאמר (בסליחות לתענית אסתר) פזמון 'במתני...' כשאומרים (שם) שומע תפילה והעבר תיפלה. צריך לכוון שלא יבואו לידי חטא ועוון ח"ו ע"י ריבוי אכילה ושתיה ושמחת פורים. וע"י סליחות ותחנונים שאנו אומרים בכנופיא בזה אנו מעוררים זכות מרדכי ואסתר'.

ומוסף שם בהמשך דבריו, 'לכן יושבי כפרים צריכין ג"כ להיות בחבורה קדישא בבית הכנסת ביום תענית אסתר, כי יום זה הוא מסוגל מאד שיקובל תפלתו בזכות מרדכי ואסתר, וכל מי שצריך רחמים על איזה דבר שהוא צריך להתפלל יקח פנאי לעצמו ביום התענית אסתר ויאמר תחלה מזמור כ"ב בספר תהלים 'אילת השחר', ודרשו חז"ל (יומא כט.) דאסתר הייתה נקראת 'אילת השחר', ואח"כ ישפוך שיחו לפני ה', ויבקש בקשתו ויזכיר זכות מרדכי ואסתר אשר בזכותם יעתר לו הקב"ה, ויפתח לו שערי רחמים ותקובל תפלתו ברצון... על כן אוהבי ה' עדת עם קודש הנועדים לדבר ה' לשמוע קול מגילה ביום המועד הזה, שהוא פורים, אשר לעתיד כל הימים טובים יהיו

לב. הרה"ק ה'דברי חיים' זי"ע היה יושב ספון בחדרו במשך כל יום תענית אסתר, ואף לשאלות שהיה נשאל היה משיב במהירות. וכן נהג הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע להתייחד ביום הזה עם קונו, ולא יכלו לדבר עמו מענינא דעלמא, והעידו צדיקים, שעל ידי עבודתו ביום זה הכניע את הקליפות של כל השבעים שרי מעלה [שהם שריהם של אומות העולם].

לג. בזה"ל כתוב ב'בית אברהם', סיפר בשם אביו הק' ז"ל, מהרה"ק ר' ייב"א מאוסטראה ז"ל, שהי' בעניות גדולה בפורים, ובא איש אחד לשמחו והוא היה מרדכי בעצמו. ואמר כי מרדכי הוא הבעל שמחה של פורים, והוא בכבודו ובעצמו בא לשמח לכל איש יהודי שרוצה להיות שמח.

הנה, יודעים דברי התיקון (דף נו:): שקדושת יום הכיפורים היא מעין קדושת פורים, ולכן נקרא 'יום כפורים' עם כ"ף הדמיון, דהיינו 'פפורים', ואמרו צדיקים (הרה"ק מרוזין ז"ע, ועוד) עפ"י הכלל הידוע (תענית ז.) מי נתלה במי, הוה אומר קטן נתלה בגדול, והדברים נוראים, שקדושת הפורים גדולה יותר מיום הקדוש דכתיב גביה (יואל ב, יא) 'כי גדול יום ה' ונורא מאד ומי יכילנו'.

ולא עוד אלא שכל מהותו של יום הכיפורים ישתנה לעתיד לבוא להיות יום עונג כיום הפורים וכלשון הוזה"ק (שם) 'יום כפורים - דעתידין לאתענגא ביה ולשנויי ליה מעינוי לעונג'י.

זכר לדבר מביא הרה"ק האמרי נועם' מדו'יקוב ז"ע בפסוק בסוף פרשת תצוה, דכתיב (שמות ל י) 'וכפר

אגב אורחא, בדרך צחות שמעתי, שעל כן נקטו חז"ל בלשונם (תענית כט.) 'כשם שמשנכנס אב ממעטין בשמחה, כך משנכנס אדר מרבין בשמחה', ולמה תלו הא בהא, אך הכוונה, דהרואה את חבירו אוכל בשר שמן בתשעת הימים שבין ר"ח אב לתשעה בו, ומשמח ביכלי זמר' וכדו', בוודאי יצעק עליו בקול רעש גדול שהוא פורץ גדר וישכנו נחש (ראה שו"ע א"ח תקנא סי"א), כי אפילו התינוקות יודעים שבימים אלו נהגו איסור באכילת בשר ושתיית יין, כיו"ב ממש 'משנכנס אדר מרבין בשמחה', שאם יראה את חבירו בפנים נפולות יוכיחו על כך בכל תוקף, וידרוש ממנו להסיר עצבות מלבו ולשמוח בשמחה של מצוה.

מנהג צדיקי בית זידיטשויב היה שלא לומר 'תחנון' בכל ימי חודש אדר, וטעמם עמם בדרכי הרמז והסוד (וברור שאין הדבר שווה לכל נפש, ואין הדברים אמורים אלא לאותם צדיקים והמהלכים לאורם ולא לכל אחד). פעם נדברו הני תרי גדולים - הרה"ק רבי יצחק אייזיק מזידיטשויב ז"ע עם הגה"ק הישועות יעקב ז"ע, שאל הישועות יעקב את ר' אייזיק מה טעם מנהג זה - אבל אבקש, שהרבי יענה לי טעם עפ"י נגלות התורה ולא על פי החסידות ותורת הח"ן. ענהו הרה"ק מזידיטשויב, הרי זה פסוק מפורש... אך הישועות יעקב לא זכר היכן ומהו הפסוק האומר כן... ענהו הרה"ק, הרי כתיב (אסתר ט כב) 'והחודש אשר נהפך להם מיגון לשמחה, ומאבל ליום טוב', הרי לך, שכל החודש 'יום טוב' אריכתא, ושפיר יש טעם על פי נגלה לבל נאמר בו תחנון. ואף שאין הכל נוהגים כן לענין תחנון, מכל מקום הוראה יש כאן, שכל החודש זמן גבוה ונעלה הוא, ויש לנצל כל יום ויום בו כיום טוב ומועד, לשאוב ממנו רוח הקודש והתעלות בעבודת ה'.

ובספר 'שיח שרפי קודש' (פורים ב) וז"ל. הרה"ק ה"ר אברהם מסוכטשוב ז"ע היה רגיל לספר בפורים מעשה מן קראקאווער פיאק ששתה יי"ש ונשתכר שתי שבועות קודם פורים ושתי שבועות אחר פורים, כי אמר שבאמת קשה על המן הרשע, שהי' רוצה להרוג ולאבד את כל היהודים ח"ו, איך קבע זמן רק על יום אחד, אולי כמה וכמה מהיהודים מטמינים את עצמם בתוך בורות שיחים ומערות, ולא יוכל להרוג אותם ביום אחד, והי' צריך להגביל זמן עכ"פ לכל חודש אדר, כמו שנפל לו הפור בחודש אדר. והה"ק הר"א מסוכטשוב ז"ל הי' מפליא קושיא זו, ותירץ בשם הפיאק הנ"ל, אשר גם בזה עשה המן רשעות, וחשב אולי לא יוכל להרוג אותם והיפך יהי' - כמו שהי' באמת, ויעשו ישראל אותו היום יו"ט, יהי' להם יו"ט רק יום א', ולא לשמוח כל החודש, ואמר הפיאק אני יודע כוונת המן הרשע שכוונתו למעט שמחתנו, אבל באמת השמחה הוא בכל החודש לכן הנני שותה שתי שבועות לפני פורים ושתי שבועות לאחר פורים, והבן עכ"ל. ולענינו - אין כאן הוראה לדין לקיים 'עד דלא ידע' בכל החודש, אבל זאת נזכירה, לקיים 'ידע' את קדושת וגדולת כל החודש, לנצלם כראוי וכיאות.

ורמזו בשם הגר"א דהא איתא בגמרא שכשהפיל המן פור הוא הגורל ונפל בחודש אדר שמח שמחה גדולה, אמר, נפל לי פור בירח שמת בו משה ולא היה יודע שבז' באדר מת ובז' באדר נולד, וצריך ביאור, מדוע שמח כשראה שבסופן של דבר עלה גורלו ליי"ד בו והרי בז' מת משה, אלא מכאן, שיום זה משפיע על כל החודש, ואם לרע אמרו כן, עאכ"כ שכשנהפך לטובה, וודאי שכל החודש 'בר מזל טוב' הוא...

לד. וכתב השפת אמת (תרל"ט) בזה הלשון. מול זאת אמרו 'הדר קבלוה בימי אחשורוש' נראה שניתקן עתה בימי הפורים קלקול הנעשה. לכן הימים נזכרים ונעשים. ולכן המצוה לענג הגוף ואיתא בזה"ק כי בפורים מתקנים ע"י עונג כמו ביוה"כ ע"י עינוי ע"ש. וכמו ביוה"כ נגמר הכפרה ואמר סלחתי והוא ע"י תשובה במ' יום שע"ז נתקן ימי אלול לתשובה מיראה. וכמו כן בחדש אדר מאהבה ושמחה זוכין לתשובה וע"י שנתקן העשיה, לכן המצוה במשתה ושמחה.

ועד היכן הדברים מגיעים יש ללמוד ממה שכתב המשנה ברורה (סי' צ ס"ק כח) וז"ל. כתב בתשובת רדב"ז תפוס

פורים, אלא כל מי שפושט ידו ליטול נותנים לו, ומשום הכי אף למעלה מקיימים הלכה זו שקבעו למטה, והקב"ה מוחל וסולח לעוונות כל חד וחד מבני ישראל באיזה מצב שיהיה, ובלבד שיהא פושט יד לקבל המחילה, ואז אין מדקדקין אחריו אם כוונתו רצויה ודעתו שלימה יי.

ורמזו לה צדיקים בפיוט (שושנת יעקב) 'וגם חרבונה זכור לטוב' מלשון חרבן, דאף מי שחלילה נחרב ונהרס מצבו הרוחני זכור לטוב ביום הזה (עיי' דברי שמואל פורים) יי. וכן פירשו 'כל הפושט יד - אפילו א פשוטע האנט', היינו אפילו יהודי פשוט שבפשוטים ופחות שבפחותים הפושט ידו ורוצה להתקרב אל ה', 'נותנים לו', כי אין מדקדקין במהות המבקש, אלא כל הרוצה יבוא ויטול יי.

וכבר אמר הרה"ק רבי יחזקאל שרגא משינאווא זי"ע (דברי יחזקאל פורים ד"ה חייב איניש), שביום הזה יש ביד כל יהודי את הכוח שיש לכתן גדול לפני ולפנים

אהרן על קרנותיו אחת בשנה מדם חטאת הכיפורים אחת בשנה יכפר עליו לדורותיכם, וכפל לומר ב' פעמים 'אחת בשנה', כי יש שני ימים מיוחדים בשנה, אחד הוא יום הכיפורים שיש בו 'מדם החטאת', והשני הוא פורים, ונקרא 'אחת בשנה' גם בלא זריקת הדם, ובשניהם 'יכפר עליו לדורותיכם' (הובא בספרו חלק המועדים, פרשת זכור ד"ה בפסוק וכפר אהרן).

מתאמרא משמיה דהרה"ק רבי ישראל מרוז'ין זי"ע, דביום הכיפורים קיימא לן כרבנן (יומא פה: וע"ע רמב"ם הל' תשובה פ"א ה"ג) דיוהכ"פ מכפר לשבים ואינו מכפר לשאינם שבים, אבל הכפרה שבפורים היא אף לשאינם שבים, וביאר נכדו הרה"ק רבי ישראל מטשורטקוב זי"ע מנא לן דפורים מכפר אף למי שאינו חוזר בתשובה, כי בפורים כתיב (אסתר ט, כו) 'קיימו וקבלו היהודים, ודרשו חז"ל (מגילה ו:)' קיימו למעלה מה שקיבלו למטה, והנה נפסק בשו"ע (תרכ"ד ג) 'אין מדקדקים במעות

שהשר נתן לו רשות יום אחד להתפלל עם הצבור במנין איזה יום שירצה יתפלל אותו היום תיכף ולא יחמיץ המצוה להמתין על יום כיפור או פורים. עכ"ל. ולא קאמר ליו"כ או לר"ה וכדומה, אלא רק יום כיפור ופורים...

לה. ויש שאמרו עוד, דבימים אלו נותן הקב"ה לבניו עם ישראל גם 'כלי קיבול' שיוכלו לקבל בו את השפע הנשפע בפורים, ונרמזו כן בדבריהם כל הפושט ורוצה להיות טוב, אזי אפילו יד זה הבית קיבול נותנין לו, ואף שבכל ימות השנה אי אפשר לאדם ליהנות מן האור אלא אם יפתח בעצמו פתח כחודו של מחט תחילה, מכל מקום סגולת יום הפורים היא שאף בלא אתערותא דלתתא משפיע הקב"ה שפע רב אם יש לאדם הרצון להתקרב, ולא עוד אלא שאין מדקדקין אחרי רצון זה שיהיה בשלימות וללא פגם, וזה חסד גדול מאת אבינו אב הרחמים.

ובדרך צחות יש להוסיף, דהא נתבאר שהקב"ה מקיים מצוות היום של משלוח מנות, ומדרך העולם לתת משלוח מנות בכלים נאים ומשאירים גם את הכלי אצל המקבל [דלא כבשאר ימות השנה, שבדרך כלל יטול המקבל את המאכל, ואת הכלי יחזיר לבעליו], והכי נמי בתת הקב"ה שפע לישראל ביום הפורים - למשלוח מנות, נותן להם גם יחד את הכלים שיוכלו לקלוט ולהשריש את האורות בקרבם.

לו. סיפר לי אחד ממרביצי התורה, שבישיבתו היה בחור שהחל לרדת מטה מטה רח"ל, וכבר היו לו סימנים באותו בחור שאינו מניח תפילין, בהגיע יום הפורים נכנס הנ"ל לבית הכנסת, פתח את ארון הקודש וגעה בבכי לפני אביו שבשמים שירחם על בחור פלוני בן פלונית. ועד מהרה נתהפך לבו של הבחור מן הקצה אל הקצה והחל ללמוד בהתמדה וכבר נבחן על מסכתות שלמים, וכל צוות הישיבה מהללים אותו שהוא אחד המיוחדים בישיבה, ואין הסבר לדבר כי אם שתפילותיו ביום הפורים עשו שורש למעלה ופרי למטה.

לז. חידוש להלכה חידש ה'שפת אמת' (מגילה ז: ד"ה בגמרא רבה שדר) דאינו ראוי שישלח אדם משלוח מנות לרבו או למי שגדול ממנו בחכמה, שהרי כתיב (אסתר ט, יט) 'ומשלוח מנות איש לרעהו' וחציף הוא לקטן לכנות 'רעהו' למי שגדול ממנו, אך אם שלח הגדול לקטן תחילה מותר הקטן להחזיר ולשלוח לו מנות, שהרי גילה הגדול את דעתו שהוא מחשיב את הקטן בכלל 'רעהו', וממילא מותר לנו לתת לו משלוח מנות.

לפי זה שמעתי דבר נחמד מצדיק אחד, דבפורים חייב הקב"ה לתת לנו משלוח מנות עם השפעות טובות תחילה, ורק אז נחזיר לו מצוות ומעשים טובים, שהרי אסור לנו לפתוח ולכנות את הקב"ה בכינוי 'רעהו', ומשום הכי מוכרח הקב"ה כביכול להשפיע כל טוב סלה, כדי שיוכלו בני ישראל לקיים מצות היום ולהחזיר לו מנות של מצוות ומעשים טובים.

תשובתם ונהפך לטובה עשה אותו יום משתה ושמחה, כמו שאמרו חז"ל (פסחים ק"ט). 'למנצח - למי שנוצחין אותו ושמח'. ואלה הימים כמו שמתפרסם בו הנס למטה, כך למעלה בשמים נזכרים הנפלאות. וכהנים בעבודתן גם למעלה כולם באין לשמוע מקרא מגילה, עכ"ל.

ומה בקשתך עוד ותעש - הקב"ה ממלא כל משאלותינו לטובה ולברכה ביום הזה

ביום הפורים ניתן ביד כל איש פשוט מישראל כח כ'צדיק הדור', ולמד כן הרה"ק ה'שם משמואל' זי"ע (פורים תרע"ו, אור ל"ד אדר, ד"ה ובבוקר אמור) מהפסוק (אסתר ה' יד) 'ובבוקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו, ותמוה, כיצד אמרה לו 'ובבוקר אמור למלך' בדרך ציווי, הרי חוצפה היא לצוות על המלך כדת מה לעשות, והיה לה לומר 'ובבוקר תבקש מהמלך' או תשאל מהמלך, וביותר תגבר התמיהה שאכן כך נהג המן בפועל - כדכתיב (ו' ד) 'והמן בא אל בית המלך החיצונה לאמור למלך לתלות את מרדכי על העץ'.

אך האמת, שבאותו זמן היה המן גדול מאחשוורוש, וכמפורש בגמרא (מגילה טו). 'גבה המן מאחשוורוש', וכן במדרש (ילקוט"ש אסתר תתנ"ג) 'וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו (אסתר ג' א) - עשה לו בימה למעלה

בקודש הקדשים. וכיוצא בזה כתב ה'שפת אמת' (פורים תרנ"ו) ויליף בן מקרא (ויקרא טו ב) 'ואל יבא בכל עת אל הקודש' כי אם ביוהכ"פ, ואילו גבי פורים כתיב (אסתר ד טז) 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת, שאפשר להיכנס בקודש הקדשים (כלומר, להשיג אותה הקדושה, לא להכנס בגופו ח"ו) אף שאינו יוהכ"פ"י.

וכך איתא ב'חתם סופר' (דרשות, חלק א דף קנו עמוד ב ד"ה אלא) שכתב 'ובאמת פורים יום טוב גדול הוא, הן לענין קבלת התורה ברצון הוא חשוב מיו"ט של שבועות, דהא בחג השבועות קבלו באונס 'שכפה' עליהם הר כנגיית, ואילו בפורים - הדר קבלוהו בימי אחשוורוש 'ברצון' (עי' שבת פח.), והן לענין גאולה ממיטה לחיים הוא טפי מגאולת מצרים מעבדות לחירות, ומסיק ומסיים 'על כל פנים בהא סלקינן, דפורים עדיף וקדוש מפסח ושבועות'.

הרה"ק ה'שפת אמת' זי"ע (פורים תרנ"ב) מדייק בלשון הכתוב (אסתר ט' יח) 'ועשה אותו יום משתה ושמחה', שלכאורה היה לו לומר 'ועשו' בלשון רבים, ומדוע נאמר בלשון יחיד, אלא ביאורו, וז"ל. דקאי על הקב"ה שעשה אותו יום משתה ושמחה. שהיה שמחה לפניו במרום שניצולו בני ישראל מאותה הנזירה שהיה נגזר גם בשמים, כדאיתא כמדורש, ואח"כ כשנתבטלה ע"י

לח. ובזה ביארו הטעם שבאמצע הסוגיא המדברת במעשה דאחשוורוש והמן במס' מגילה (דף י'): נאמרה המימרא של רבי לוי 'דבר זה מסורת בידינו מאבותינו, מקום ארון אינו מן המדה', היינו שארון העדות בקודש הקדשים לא תפס מקום כלל ולא מיעט חללו של קודש הקדשים, ומה ענינו לשם (לפי פשוטו נאמר בדרך אגב, איידי דהביאו שם עוד מימרות דרבי לוי), ולהאמור נרמז כאן דבר גדול, דכשם שאין לנו השגה בארון הברית, וכל עצם הענין ש'מקום ארון אינו מן המידה' אינו נתפס בשכל אנושי, כך על האדם לדעת שאין לו השגה בקדושת יום הפורים שהוא גבוה מעל גבוה.

לט. וידמה בנפשו שיש אוצר גדול של יהלומים ואבני חן הפזורים ברשות הרבים, וכי לא היה אוצר כגבר חלציו לעשות השתדלויות שונות כדי לקבץ ולאסוף כמה שיותר מרכוש גדול זה, והכי נמי על ידי שיכיר וידע סגולת הימים האלו יתאמץ לנצלם כדבעי.

שנה אחת הסתגר הרה"ק רבי שמעון נתן נטע מלעלוב זי"ע [בן הרה"ק רבי דוד צבי שלמה מלעלוב זי"ע] במשך שעות רבות ביום הפורים, והיה קהל גדול שהמתין בחוץ להכנס ולהביא לפניו משלוח מנות, אך אף שנתאחרה השעה לא יצא מן החדר ולא פתח להם את הדלת, בין הממתנים היה החסיד רבי מתתיהו דייטש ז"ל ובראותו את הציבור הגדול המחכה, אזר אומץ ופתח את הדלת ונכנס אל הקודש פנימה, וכשהוא מתנצל על הפרעה גילה לו שיש קהל גדול הממתין עליו בחוץ, נענה הרה"ק מלעלוב והשיב לו בגערה הרי העבודה של כל ימות השנה באה מיום הפורים, האם גם זה ברצונם לבטל ממני... ובזאת הורה לו לצאת מן החדר ולסגור את הדלת אחריו. וכן נהג אחריו הרה"ק רבי משה מרדכי מלעלוב זי"ע, שהרבה באמירת תהלים ביום הזה, ועלינו ללמוד ממעשיהם להרבות בתפלה ותחנונים כי הזמן גורם לעורר רחמי השי"ת על בניו אהוביו.

(והכל בכלל זה, בין לבטל כח היצר הרע המעכבו מלעבוד את השי"ת, ובין הצרות והיסורים המפריעים את האדם מעבודה), אמנם בתנאי קודם למעשה, שהאמירה צריכה להיות לא מהשפה ולחוי, אלא בכל אות נפשו, ובאותו חשק ורצון נמרץ שהיה אז להמן לתלות את מרדכי, ואז בודאי אמירתו תעשה פירות, וזהו שאמרו חסידי קדמאי, שנפודים יכול כל איש להיוושע ולהתברך.⁵

על כן, הזמן גרמא לעמוד ולהתחנן לפני ממ"ה הקב"ה, שימלא כל משאלות לבנו לטובה ולכרחה, כי אכן, שערי שמים פתוחים בו ביום לקבל תפילותינו ברחמים וברצון⁶, וכלשון הרה"ק ה'אמרי נועם' מדז'יקוב זי"ע

מבימתו (של אחשוורוש), ושמו ראש מעל כל השרים אשר אתו, ואכן היה בידו להורות למלך לתלות את מרדכי, כי הוא היה שליט אף עליו.

ומשום הכי, כאשר 'ונהפוך הוא אשר ישלטו היהודים בשונאיהם', ולא עוד אלא ש'בית המן' ניתן לאסתר, ניתן בידינו כח זה – וכשם שרשע זה לא היה צריך לבקש מאת המלך רק היה בידו לצוות עליו לקיים רצונו, כך ביום זה יש ביד האדם לומר להקב"ה כביכול מה תעשה ומה תפעל, דרך אמירה וציווי, כענין הצדיקים גוזרים על הקב"ה והוא עושה - 'לתלות את המן' ולמחות את שמו מתוך לבו של עצמו על כל פנים'

מ. ובזה יבואר נמי מאי דכתיב (ט יב) 'מה שאלתך וינתן לך, ומה בקשתך עוד ותעש', דתיבת 'עוד' אינו מובן הרי עדיין לא ביקשה מאומה, ומבאר הרה"ק ה'מראה יחזקאל' מדעש זי"ע (הגדש"פ ד"ה כהא לחמא אופן ג), כי המתפלל אל ה' על דברים הכרחיים מוכרח היא ליענות (עי' תי"ט ברכות ז ג, סוד"ה נברך), ולכן כאשר האדם מבקש לחם לאכול ובגד ללבוש בודאי יענהו השי"ת וימלא משאלותיו, אמנם המתפלל על עושר וגדולה שהם יותר מן ההכרח, אזי ידונו אותו אם הוא ראוי לכך אם לאו, והיינו דכתיב (ישעיה סה כד) 'והיה טרם יקראו ואני אענה, עוד הם מדברים ואני אשמע', שאם יקרא המתפלל ויבקש על עסקי 'טרם' אלו הענינים ההכרחיים שזקוק לחיי היום יום, אזי 'ואני אענה', אבל אם 'עוד' - הם מדברים' שהם מבקשים 'עוד' שאין חיי הנפש תלויים בהם, אזי 'ואני אשמע' ואשקול אם ראוי הוא ליענות בכך אם לאו.

עפי"ז יש לפרש כאן במגילה 'ומה בקשתך עוד ותעש', כי ביום הפורים פתוחים כל השערים, ולכן גם המתפלל ומבקש 'עוד' יזכה ל'ותעש', כי אפשר לפעול גם (מותרות) ודברים הנוספים יותר מן ההכרח, ויהי רצון שיהיו לכל ישראל השפעות טובות בהרחבה יתירה, אמן.

ולפי"ז יש לבאר בכפתור ופרח מה שאמרו (מגילה ד.) 'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב ג) 'אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי', ולכאורה יש להעיר, מדוע למדו כן מהפסוק שנאמר בו לשון שלילה, 'ולא תענה' וכן 'ולא דומיה', והלא בפורים שעת רצון היא שכל אחד נענה במשאלותיו, אך ביאור הענין נראה, כי בפורים יש ביד האדם לפעול כל כך הרבה עד שכל מה שיפעול יחשב כמקצת ומעט, ושפיר הסמיכו לכך את הכתוב של 'לא תענה', כי כמה שיבקש ויקבל הרי הוא כאילו לא נענה, מפני שהיה יכול להשיג עוד כהנה וכהנה בתוספת מרובה מן העיקר.

הא למה זה דומה, למהלך בשוק ורואה הר גדול של יהלומים, והבעלים אמר לו שהוא נותן לו למלאות כיסו עם היהלומים כפי שיוכל שאת, והנה הגם שמילא הלה כל כיסו עד אפס מקום ונטל עמו הון רב, אכתי הוא מצטער על שלא היו לו עוד כיסים, שהרי נשאר שם הרבה יותר ממה שליקט, והרי זה דומה בעיניו כאילו לא נטל כלום, וכן נמי כאשר האדם מתפלל וממלא אסמיו בשפע רב, הרי הוא תמיד 'כאילו' לא תענה, כי כמה שיטול לא השיג כי אם אפס קצהו מן השפע המוכן והמיועד לכך באמת.

מא. עובדא הוה, לפני כמה שנים בעיר לעיקוואד שבארה"ב, קבוצת אברכים פרסמו מכתב בראש כל חוצות, הנה אף אנו שמענו מימי קדם, כי ביום הפורים 'כל הפושט יד' – לבקש ישועתו, 'נותנים לו' מן השמים כל אשר יבקש, והיינו מחשבים זאת כמליצה ואימרה נאה ותו לא מידי. והנה כמה מאתנו סבלו יסורים שונים, איש איש נגעו ומכאובו, לכן נאספנו יחדיו כמה ימים לפני פורים בצוותא חדא, וקבלנו על עצמנו כאיש אחד בלב אחד לעשות אגודה אחת ביום הזה ולשפוך שיח ותחנונים לפני בורא כל עולמים שיוציאנו מאפילה לאור גדול, ומבעוד מועד הוכן סדר היום מדוקדק לעת שכיבה וקימה, ומתי יתפללו ויאמרו תהלים, וגם קבענו זמן לעסוק בתורה ולשאר מצוות

(פורים י"ג) בימי פורים יש התגברות הרחמים והרצון עד וב'פלא יועץ' (הקדמון, דף קיח. ד"ה בעה"ת) מביא, שביום למעלה ראש^י. זה חכיבה אף תפילת היחיד לפני הקב"ה והיא

היום... וכולם כאחד העידו שבתוך זמן קצר ראו בעיניהם ניסים ונפלאות בעיניהם, והחכם ישמעע ויעשה כמעשיהם, ויזכה אף הוא שימלא ה' כל משאלות לבו לטובה.

ומעשה שראיתי בימים מקדם, בביהמ"ד דחסידי בעלזא בבני-ברק, בליל פורים היה בית המדרש מלא בזקנים עם נערים עד אפס מקום, וכל אחד היה עסוק בדברים קדושים, זה באמירת תהלים בהשתפכות הנפש וזה בלימוד התורה ביגיעה והתמדה, ב'קרן זוית' ישבה חבורת בחורים צעירים שעסקו בשיחה בטילה ובדברים של מה בכך, לפתע התעורר ראש הקבוצה (שהיה בחור מבוגר ממשפחה חשובה מאד שלא מצא זיווג, לעומת אחיו שכבר נישאו למזל"ט בגילו), והציע לחבריו הבה נאמר יחדיו 'תהלים', ונתפלל אל השי"ת ביום נשגב זה, וכן עשו. אף בחור זה האריך בתהלים עד אחר עלות השחר, וראה זה פלא, מיד אחר פורים נשתנה הבחור ומזלו לטוב, ובא בברית האירוסין עם משפחה מיוחסת בישראל - שידוך שלא 'חלמו' עליו כלל, והקים בית בישראל לשם ולתפארת, ודורות ישירים מבורכים בליעה"ר.

הרה"ק רבי מרדכי מנדבורנא זי"ע ציווה לכל יוצאי חלציו לשמש באדמו"רות, ועוד אמר, שבית המדרש שאין מסיימים בו תהלים בפורים לא יקרא 'נדבורנא בית המדרש', כי בפורים הוא זמן של רחמים ועל ידי אמירת תהלים אפשר לפתוח כל השערים בשמים ממעל, ואם בכל ימות השנה כתב ה'בית אהרן' (בית אהרן מח. ד"ה עוד אמר) שעל ידי אמירת תהלים 'אפשר לצאת מכל השטותים ומכל המצרים, ומכל השינויים שיש לו לאדם', ק"ו בן בנו של ק"ו שבעת רצון ונשגב זה בודאי יכול כל אחד לצאת מאפילה לאור גדול ולשנות את מזלו מרעה לטובה, ולבקוע אפילו מחיצה של ברזל המפסיקה בינו לבין אביו שבשמים.

מב. איתא במדרש (אסתר פרשה ט ב) דמשום הכי יעצו זרש וכל אוהביו להמן לעשות עץ גבוה לתלות עליו את מרדכי, כי ידעו שהקב"ה עשה ניסים לישראל במים, שנבקע להם ים סוף, וכן הציל את חנניה מישאל ועזריה מתוך כבשן האש, ולכן התחכמו ובחרו בדבר חדש שעדיין לא ניצלו ישראל ממנו, כדי שלא יוכל מרדכי להינצל, ע"כ דברי המדרש.

והדברים סתומים ואומרים דרשני, וכי טפשים היו שלא ידעו שאין בין נס הנעשה במים לנס הנעשה מעץ לפני הקב"ה, ופירש ה'אגרא דכלה' (פרשת עקב) שבמשך הדורות עשה הקב"ה ניסים ונפלאות בעולם הזה, וכאשר בני אדם מספרים אח"כ מנפלאותיו הרי הם מעוררים בזה שוב את הניסים שהתרחשו בימים ההם, ולכן חששו יועציו שאם יאמר המן לאחשוורוש להטביע את מרדכי בנהר אזי ילמדו ישראל פרשת קריעת ים סוף ועי"ז ינצל מרדכי מידיהם, וכן אם יאמרו לשורפו יעסקו בתורה במעשה ד'חנניה מישאל ועזריה' בספר דניאל ותתקור האש, לפיכך החליטו להעבירו מן העולם בדרך חדשה שעדיין לא הציל ממנה הקב"ה את ישראל, וממילא לא יוכלו לעורר את הנס על ידי קריאת הפרשה, אך הקב"ה ברוב רחמיו וחסדיו ריחם עליהם וברא להם נס חדש וניצלו מצפרניהם.

מדבריהם למדנו, שבכח הקריאה ב'דברי התורה' של הניסים לעורר את הניסים שאירעו בימים ההם, וביותר בלימוד הנס של פורים ב'קריאת המגילה', וכמו שאמר הרה"ק רבי יהושע מבעלזא זי"ע, שבכל המועדים אומרים 'זכר ליציאת מצרים' כי עושים אותם כ'זכר' לנס שהתרחש בימים ההם, אבל בפורים כתיב (ט כח) 'והימים האלה נזכרים ונעשים' בפועל ממש, ובכל שנה ושנה מתעורר הנס בזמן הזה מחדש כפי שהיה בימים ההם ממש, ואף בימינו אנו יש 'ונהפוך הוא' כפשוטו - לבטל כל גזירות קשות ואכזריות ולהמתיק הדינים ולרחמים ולרצון.

וכן כתב ה'בני יששכר' (אדר ד' ו) 'נראה לי, וניצולים [מכל צרות ויסורים] בכל שנה על ידי קריאת המגילה וצדקה'. איתא ממרן הבעש"ט זי"ע (בעש"ט עה"ת, אסתר אות ח, וכן הוא ב'מאור ושמשי' רמזי פורים ד"ה בגמרא הקורא בשם ה'אור המאיר') על לשון המשנה (מגילה יז). 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא, שקורא את המגילה כדרך סיפורי מעשיות, שאז (למפרע - בעבר) נעשו ניסים, ואינו מעלה על לבו אשר השי"ת עושה לנו ניסים ונפלאות בכל דור ודור בזכות הקריאה - לא יצא', והיינו שהדברים האלה נזכרים ונעשים עכשיו בפועל ממש.

והוכיח זאת החידושי הרי"ם (ליקוטי הרי"ם) ממה שאמרו שצריך לקרוא עשרת בני המן בנשימה אחת מפני שמתו כאחד, והיינו שעתה בזמן הזה הם 'מתים' מחדש, שמתעורר עתה כח הנס, וע"כ יש לקרוא בכל שנה בנשימה אחת.

יום גם ונגאלו בו וניתן לעורר בו רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה.

על מקרא מגילה - חסדים מגולים ורחמים מרובים נשפעים על ידי קריאת המגילה

ידוע ומפורסם כי שעת קריאת המגילה עידן רעוא דרעוין היא, והקריאה מעוררת רחמים וחסדים גדולים בשמים, וכל השפע הנשפע בכל יום פורים מתגלה בעת קריאת המגילה. הנה הרמב"ם (הל' מגילה פ"ב הי"ח) דימה מגילת אסתר לחמישה חומשי תורה (עיי"ש), ויש ללמוד מן הדברים על קדושת המגילה. יותר מכן הפליג ה'חתם סופר' (דרשות קסד.) וז"ל. 'דכיון דקבלת תורה בימי משה רבינו ע"ה היה באונס, והדר קבלוהו בימי אחשורוש (עי' שבת פה.) באופן שאור קדוש הכלול במגילה הוא ממש יותר גדול ונכבד מתורתנו הקדושה בעצמה, עכ"ל.

וכבר עורר על כך ב'ערות דבש' (ח"א דרוש ג) וז"ל. 'שמעו נא נבוני עם וחכמים, אשר בחר ה' בנו מכל עם, אל נא תהיה קריאת המגילה בעיניכם כדורש ספר זכרונות וספר קורות אבותינו בכל התלאות אשר מצאם, אשר אין בו אלא הגדת המעשה וסיפור דברים. וכי בשביל זה היתה אוהרה לקרותה פעמיים - (חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, מגילה ד.), אמנם רוב מהתועלת אשר נמשך ממנו, מלבד סודות רבות שיש בו והפליגו בעלי חן וסוד לדבר בזה המגילה, ולהכי נקראת 'מגילת אסתר' - שיש בו סתרים וסתרי מעשה בראשית למאוד... ואזניכם שמעו מה גדלו ומה עמקו דברי המגילה

מתקבלת, והכי חזינן מדכתיב (אסתר ט, כה) 'ובבואה לפני המלך אמר עם הספר ישוב מחשבתו הרעה', דאף בכהאי גוונא התקבלו דבריה.

וכמו שהובא בספר 'סגולת ישראל' (מערכת פ' אות ד', הובא בהקדמה לספר 'שפתי חכמים' עמ"ס מגילה פתיחה פרק ט אות יד) 'קבלתי מגדול אחד ז"ל, דסגולה בפורים להשכים בבוקר ולהרכות בתפלה ובבקשה לפני השי"ת על כל דבר - בני חיי ומוזני, והן על שאר דברים, ועל כל קרוביו, כי באותו יום עת רצון מאוד, וכל העולמות המה בשמחה וברצון, וע"ז אמרו ז"ל 'כל הפושט יד נותנין לו, וכן הוא מקובל מפי גדולי הצדיקים תלמידי הבעש"ט זי"ע'.

וכה כתב רבי יצחק אייזיק מקאמרנא זי"ע בספרו 'נדבת פי' (מאמר מותר שקלים, דף ח.) 'וקבלנו, שבימי הפורים יוכל לעלות נשמה קטנה להיכל של צדיק מופלא בלי שום מעכב, וכן עולין כל התפילות ל'בתר' בלי שום מעכב... כל זה קבלתי בלחישה, ונעשיתי הולך רכיל [ולגלות סוד זה] מאהבת ישראל, פתחתי לך כנקב סידקת כי יש בזה רזי דרוין'.

איתא ב'טור' (תרצג) בזה"ל, כתב רב עמרם ז"ל מנהג בשתי ישיבות ליפול על פניהם ביון שהוא יום גם ונגאלו בו צריכין אנו לבקש רחמים שיגאלנו באחרונה כבראשונה, עכ"ל. ואם כי איננו נוהגים כן (וכמו שמסיים שם הטור), אך עכ"פ עלינו לידע שהוא

מג. וכן רמזו גם במאמרם (מגילה ה.) 'רבי נטע נטיעה של שמחה בפורים', והנה בדרך כלל אין הנטיעה עת שמחה, שהרי יתכן ולא יצמחו הזרעים, ורק בעת הקצירה והאסיפה אז שמח האדם, וכמו"ש (תהלים קכו ה) 'הזורעים בדמעה ברנה יקצורו', אבל בפורים יש שמחה אף בעת נטיעה, כי מובטח לו שיראה פירות ופירי פירות מעמלו, מפני שכל שערי רחמים פתוחים לרווחה לפני כל אחד ואחד, והחכם יבוא ויפעל רפואות וישועות בתפילתו. וכמו שאמרו קמאי בצחות 'יעדער שמוגער - ווערט א צדיק גוזר', פירוש שאף קל שבקלים זוכה להיות בבחינת צדיק גוזר שהקב"ה מקיים דבריו, וכל אחד ואחד מקבל כח גדול מאד - שיהא בידו להפוך ולבטל כל גזירות רעות ולפעול נשגבות בתפילתו.

וכן נראה מנוסח הפיוט (שושנת יעקב) 'ברוך מרדכי היהודי', שנשתבח מרדכי במה שהוא יהודי ולא בצדקותו ובגדולתו, ללמדנו שיום הפורים מיועד לכל אשר בשם ישראל יכונה, ולא לצדיקים בלבד. ולכן נמי מצינו (תענית כט:) שאם יש ליהודי דין ומשפט עם גוי, ישתדל לעשותו בחודש אדר, כי בחודש זה יש מזל טוב לישראל, ואין חילוק בין צדיק לרשע, אלא המזל טוב לכל אשר בשם ישראל יכונה, ובכל מצב שהוא בריא מזליה בימים אלו. מד. ודייק לומר 'ימי הפורים' כי י"ד וט"ו בכלל, ולא עוד, אלא שהרה"ק העטרת צבי' מזידיטשוב זי"ע אמר, שבשושן פורים אפשר לפעול יותר מבפורים עצמו.

היא, אף גם יש ללמוד ממנה דברים רבים למוסר והנהגת אדם אשר יעשה וחי בהם'.

נלחבים המה דברי ה'קב הישר' (פרק צט) 'ראה בעיניך קדושת מועדים אלו, בכל מועד ומועד יש בהן קדושות וסודות נפלאים, וצריך אתה לדעת כי יש עולם חדש למעלה שהוא קדוש ונורא מאד, ואין אותו העולם מתגלה לחוץ מחמת רוב קדושתו כי אם פעם אחד בשנה, ומתחיל להתגלות בהתחלת קריאת מגילה, ומוזה העולם היה שורש נשמתו של מרדכי הצדיק, וצריכין אנו לעורר רחמים שיתגלה העולם הנ"ל לחוץ, וישפיע ויאיר על רישיה דעמיה המתאספים לשמוע מקרא מגילה בלב מהור בלב של כוונה'.

ומבאר ה'קב הישר' שזו כוונת הברכות 'אשר קדשנו במצותיו וצונו על מקרא מגילה', מלשון הזמנה, כמו (במדבר י ב) 'למקרא העדה ולמסע את המחנות', פירוש 'שציונו השי"ת לעורר כוונה ולהוציא

כתב ה'דרכי משה' הארוך (תרצ"ג ד) 'אם חל מילה בפורים מלין התינוק ואח"כ קורין המגילה, כדי שיהיה גם כן בכלל יהודי, ולומר ליהודים היתה אורה'. היינו שכל מה שנאמר במגילה על היהודים יחולו אף על הרך הנולד, ומכאן, שבעת קריאת פסוקי המגילה כביום הזה שבים ונעשים כל מה שאירע בימים ההם, דאל"כ למה צריך למול את התינוק קודם הקריאה, הלא הפסוק ל'יהודים היתה אורה' קאי על היהודים שהיו בימי מרדכי ואסתר, אלא ודאי שהקריאה מעוררת את הזמן בפועל ממש, ו'ליהודים היתה אורה ושמחה קאי על 'היהודים' שבדור הזה, וכיך כל אחד מהם לזכות בחיים לאורה ושמחה בפשוטו ממש, ולכן מלין את התינוק קודם המגילה שאף עליו יחולו כל הישועות והאורות, ואם כן

מה. בסוף המגילה כתיב (י ב) 'וכל מעשה תקפו וגבורתו ופרשת גדולת מרדכי אשר גדלו המלך, הלוא הם כתובים על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס', ולפי פשוטו משמעו להיות 'מראה מקום' למי שרוצה לדעת פרטים נוספים על מה שהתרחש בימים ההם, והוא פלא, שהרי אין אות ותג מיותר במגילה, ומה הוראה יש בזה לדורות. והסביר הגאון רבי יחזקאל אברהמסקי זצ"ל בדרך משל, לשתי מדינות שהיו מריבות זו עם זו, וכל אחת רצתה לכבוש את חברתה, וכל אחת שלחה מרגלים לגבולות השניה, מרגלים אלו מעבירים למדינתם מה ששמעו אצל צבא האויב, והנה דרכם של מרגלים אלו לנהוג במשנה זהירות כדי שלא יעלו על עקבותיהם, כי אם יתפסו אותם הרי אחת דינם להמית כנודע, ועל כן המה מתחפשים ומראיהם כאנשים פשוטים ותמימים, וכך המה נכנסים לשטחו של האויב ועוקבים בזהירות אחר פרטים חשובים שהמה רואים אצל חייליהם וצבאם, ואז עליהם להעביר את המידע לאנשי הצבא שבמדינתם כדי שיהיו מוכנים ומזומנים מבעוד מועד בכלי זיין, אולם גם מסירת המידע אינה עבודה קלה כלל ועיקר, שהרי אינם יכולים לשגר מכתב מפורט מכל מה שזנו עיניהם, דהא אז עלולים האויבים לעלות על עקבותיהם ויחרצו דינם תיכף למיתה, לפיכך עליהם להתחכם להעלות על הכתב טפח ולכסות טפחיים, כדי שרק החכם ישכיל להבין מה שראו עיניהם מתוך הכתב, ומשום הכי יאריכו לכתוב דברים של מה בכך באגרתם, כגון מה מצב המזג האויר בחוץ ואיזה חתונות יש בעיר וכיוצא בדברים טפלים אלו, ובשיטה אחרונה יכתוב מילין סתימין בענין הסכנה העומדת להתרחש, ודי לחכימא ברמיזא זו, אמנם חלק זה הוא עיקר ותורף המכתב, וכל השאר אינו אלא כיסוי המסתיר את העיקר.

וזה מה שבאו מרדכי ואסתר ללמדנו בסיום המגילה, שהקורא את המגילה ונדמה בעיניו שהם 'מעשה תקפו וגבורתו, ופרשת גדלת מרדכי אשר גדלו המלך' בלבד, דהיינו סיפורי דברים בעלמא, ידע שטעה טעות חמורה בקריאתה, כי ההיסטוריה כתובה 'בספר דברי הימים למלכי מדי ופרס', ואילו במגילה נמצאים אך ורק סודות עמוקים מאד, והמשכיל יודע להבין דברים העומדים ברומו של עולם מתוך תיבותיה ואותיותיה, ועי"ז לפעול ישועות בקרב הארץ ולפתוח שערי גן עדן, ועוד כהנה וכהנה מעלות וסגולות רבות ונפלאות, אמן כן יהי רצון.

מו. וכך ביאר הרה"ק ה'מנחת אלעזר' ממונקאטש זי"ע (יד"ת' מהדו"ב אות עו) את לשון המשנה (מגילה יז) 'הקורא את המגילה למפרע לא יצא', למפרע מלשון פרעון, כי הקורא את המגילה רק בכדי לפרוע את חובתו ולהסיר עול 'חובת הקריאה' מעל צווארו, ואינו קורא אותה בהתעוררות הלב להתבונן בחסדי ה' עם בניו בני ישראל, 'לא יצא' – והפסיד את עיקר המטרה שבקריאת המגילה להתבונן בכתוב בה, בחסד ה' שגמל עם בני ישראל עם קרובו על ידי השגחה פרטית ומדוקדקת, ורק בכך יקיים חובתו.

נרמז באותיות 'מגילה'. ולא רק ברוחניות הדברים אמורים כי גם בעניני גשמיים נשפע שפע רב בבני חיי ומזוני ע"י קריאת המגילה^מ.

ולמדנו כן נמי ממה שכתבו הפוסקים (עי' סי' תרצ"ג ס"א ובמשנ"ב) לומר אחר הקריאה קדיש תתקבל - שהוא בקשה שיתקבלו התפילות, ומכאן שכל 'קריאת המגילה' בקשות ותחנונים לפני המקום, ועל זה מבקשים 'תתקבל צלותהון ובעותהון' - וקאי על התפילות הרמוזות והנסתרות בלשון המגילה^מ.

קיימו וקיבלו - מחשבות וקבלות טובות בעת קריאת המגילה

זמן קריאת המגילה הוא עת ראוי ומוכשר לקבל על עצמו עול מלכות שמים, וכדברי הרה"ק רבי לוי יצחק מבארדיטשוב זי"ע ב'קדושת לוי' (קדושה ראשונה לפורים) שכתב דברים חוצבי להבות אש בענין זה, והא לך לשון קדשו 'ומעתה יתלהב לב האדם בקראו המגילה,

אותה הארה גדולה לחוץ, וזהו על מקרא מגילה, ועל זה יענה הקהל אמן בכונה גדולה' [וכדאי הוא העיון בכל פרק זה ב'קב הישר', כי דבריו מלהיבים ומעוררים מאד את הלב], והדברים ברורים ואינם צריכים להוכחות וראיות [וכיוון ה'ישמח ישראל' (פורים סוף אות ג) לדעתיה, שאף הוא מפרש מדיליה 'מקרא מגילה' מלשון הזמנה והתאספות, שכל האורות מתאספים ומתגלים בעת קריאת המגילה].

ב'בית אהרן' (לשבת זכור סו:): הפליג וכתב 'צדיקים אומרים, שהם מסתכלים בהמגילה כל מה שיהיה בכל השנה'. ואילו הרה"ק ה'אמרי יוסף' מספינקא זי"ע אמר, שבעת קריאת המגילה נפתחים שערי גן עדן^מ.

בספר 'שארית ישראל' (שער הזמנים שער ב, פורים ד"ה אף) להרה"ק מווילעדניק זי"ע כתב, 'בקריאת המגילה יש תיקון לכל הגילויים - גילוי עריות ח"ו, והיינו כי בעת הקריאה מכפר הקב"ה על עוונות בני ישראל, ואף על עבירות החמורות ביותר, ויתכן שזה

מז. סיפר הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע, שפעם חבשו את הרה"ק הרמ"מ מרימנוב זי"ע בבית האסורים, ושומרי בית הסוהר נתנו רשות להכניס רק חפץ אחד, ושאלו אותו מה ברצונו לקבל, ועל אף שהימים היו ימי תקופת תמוז ביקש הרה"ק מרימנוב להביא מגילת אסתר כשרה כתובה בדיו על קלף, כשמוע תלמידו הרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע את תשובתו הזהיר את התלמידים לבל ימלאו בקשתו בשום פנים ואופן, כי אם יקבל לידו את המגילה יחריב את העולם לתוהו ובוהו.

הרה"ק ממנוקאטש זי"ע סיפר האי עובדא, ומסיק מזה - כמה גדולה סגולת קריאת המגילה, דהא קיימא לן (מנחות עב.) 'חביבה מצוה בשעתה', ואם היה ביד הרה"ק מרימנוב לפעול נשגבות על ידי קריאתה באמצע ימות השנה, ק"ו שעל ידי הקריאה בזמנה אפשר לבנות ולשכלל עולמות ודברים נעלים.

מח. כתב ב'תפארת שלמה' (רמזי פורים, ד"ה בגמ' מגילה רב יוסף אמר) שתיבת 'מגילה' [חסר יו"ד] עולה בגימטריא כמנין 'מזלא' (ע"ח), ללמדנו שבעת קריאת המגילה אפשר לפעול שפע רב בבני חיי ומזוני, שהרי אמרו (מו"ק כח.) בני חיי ומזוני, לא בזכותא תליא מילתא אלא במזלא תליא מילתא, ואם כן בעת הזאת אפשר להפוך את מזלו מרעה לטובה.

צדיקים אמרו, שבעת הקריאה יכולים חשוכי בנים להיושע בדבר ישועה ורחמים (ובכלל זה, אלו שיש להם צער גידול בנים רח"ל, שיכולים לזכות לראות נחת דקדושה מיוצאי חלציהם), ונרמז בתחילת המגילה וסופה, שפותחת בתיבת 'ויהי' שהיא לשון צער (מגילה י:), ומסתיימת בפסוק (י א) 'דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל זרעו', והיינו שאפשר לזכות ל'ונהפוך הוא', ולשנות את הצער לשמחה גדולה בהולדת בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצוות.

ומעשה באחד שהזכיר את עצמו כפורים לפני הרה"ק רבי אהרן מבעלזא זי"ע שיברכו בזש"ק, נענה הרה"ק שיום הפורים מסוגל לזש"ק, על פי מאמרו של ה'חווה' מלובלין זי"ע שהקב"ה מקיים מצות 'משלוח מנות' על ידי שנותן 'איש' זה בנים 'לרעהו' אלו ישראל.

מט. ויתכן שנרמז כן בגמרא (מגילה ד.) 'חייב אדם לקרות את המגילה בלילה ולשנותה ביום, שנאמר (תהלים כב, א) 'אלקי אקרא יומם ולא תענה, ולילה ולא דומיה לי', ולא לחינם ילפינן כן ממקרא זה דאיירי מעניני תפילה, רק משום דאתקשי לגמרי אהדדי, וכולה חטיבה אחת היא של תפלה.

ידועים דברי ה'חתם סופר' (דרושים ואגדות, עמוד רמ"ה) שכתב 'קבלתי מרבי הרב מהו' מענדלי ליליג זצ"ל שהיה רב בביהמ"ד דק"ק פפד"מ, שקיבל מהגאון בשם ה'שב יעקב' זצ"ל, שכל העוסק בתורה בין מגילה לילה למגילה דיומא, מובטח לו שהוא בן עולם הבא¹, בן קבלתי סתמא, ולא ידענא טעמא'.

ובך פסק הרמ"א (סימן תרצ"ה סעיף ג) בשם מהר"י ברונא, ללמוד תורה לפני הסעודה, דהא כתיב (אסתר ח, טו) 'ליהודים היתה אורה' ודרשו חז"ל (מגילה טו:): 'אורה זו תורה', ואכן נהגו צדיקים ללמוד הלכות פסח קודם הסעודה, דהא קיימא לן (פסחים ו.) 'שואלין ודורשינן בהלכות הפסח קודם הפסח שלשים יום', ופורים הוא שלושים יום קודם פסח.

ובבר אמר הרה"ק ה'חתם סופר' זי"ע (דרשות ח"א, פורים תקצ"ו), שע"כ קבעו חז"ל פורים ב' ימים, י"ד אדר לפרוים וט"ו למוקפין, כדי שלא יבטל העולם מלימוד התורה, וכאשר הפרוים יהיו עסוקים במצוות היום יעסקו יושבי המוקפין בתורה, וכן איפכא².

ויכוון בקראו ובשמעו המגילה שמעתה מקבל עול תורתו ומצותיו וכו', ויכין את עצמו - מה שחלף ועבר אין, ומעתה הוא מקבל עליו עול תורתו ומצותיו יתברך שמו'.

ומוסיף שם, שיש לזכור כי פורים הוא כיום הכיפורים, שהקב"ה סולח ומוחל לבני ישראל על כל עוונותיהם, לפיכך צריך חרטה על העבר וקבלה על העתיד, ולהחליט בהחלטה גמורה שלא ישוב לכסלה עוד, והשעה המוכשרת לכך היא בעת קריאת המגילה שאז מטהר הקב"ה את ישראל באתערותא דלעילא, ועל האדם לעורר לבו ולהתקרב אליו יתב"שי.

אורה זו תורה - חשיבות לימוד התורה בפורים ובפרט בין מגילה של לילה לשל יום

נאמר במגילה 'קיימו וקבלו היהודים עליהם ועל זרעם', והיינו ששבו לקבל את התורה מאהבה, וכמו שאמרו חז"ל (שבת פח.) שבהר סיני קיבלו את התורה מיראה ואילו בפורים קיבלו את התורה מאהבה, ופירש רש"י 'מאהבת הנס', על כן הזמן גרמא להגות בתורת ה' ביום זה.

נ. סיפר הרה"ק רבי יהודה מדזיקוב זי"ע, שנה אחת קרא זקנו הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע את המגילה, עמד לצידו החסיד הנגיד רבי שמואל אליהו שטערן ז"ל וכאשר קרא הרבי את הפסוק (א ג) מדוע אתה עובר את מצות המלך געה החסיד בבכי תמרורים מאין הפוגות, כי באותה שעה התעורר לחזור בתשובה על שנכשל במשך השנה לעבור על מצוות מלך מלכי המלכים, וסיים רבי יודעלע ואמר, שבאותו מעמד לא ידע בפני מי להתבונן, אם על זקיני הקורא את המגילה בקדושה ובטהרה, או על החסיד ששופך לב כמים וחוזר בתשובה מעומק הלב.

נוראות אמר הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע, שכדאי לו לאדם לחיות שבעים שנה בעולם הזה ולסבול תלאות ונסיונות שונים, והכל כדי לשמוע קריאת מגילה פעם אחת בחיים.

ואכן, אשרי האיש שזכה לשמוע את הרה"ק מסאטמאר קורא את המגילה בהשתפכות הנפש, והוציא מפה קדשו כל תיבה ותיבה כמונה מעות ובלב מלא געגועין, וביותר כאשר הגיע לפסוק (ד יא) 'ואני לא נקראתי לבוא אל המלך' היה קולו נחנק מבכי, ובקושי היו שומעים הגיית האותיות, וכן באמרו (א ג) 'ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה' פרץ בבכיות עצומות.

נא. בדרך צחות יש להוסיף, שמכלל הדברים גם הלומד תורה בין מגילה דיממא דשנה זו למגילה דלילה לשנה הבאה מובטח לו שהוא בן עולם הבא...

נב. כתב ה'בן יהודע' (מגילה יב: ד"ה יום) על הא דאמרו (שם) על הפסוק (א א) ביום השביעי כטוב לב המלך ביין, אמר רבא יום השביעי שבת היה שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשבחות, וז"ל. פירוש, אל תתמה איך מתוך הסעודה של אחשוורוש שיש ממנה קטגוריא על ישראל, יצא לישראל תשועה גדולה והצלחה רבה - כי הריגתו ושתי היא סיבת ישועת ישראל, שעיי"כ באה אסתר ולקחה מקומה ואח לצרה יולד. לכך אמר 'שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה, ולכן מצד זה יצא סנגוריא על ישראל, וצמחה להם ישועה בהריגתו ושתי בו ביום, עכ"ל. ומכאן למדנו בגדולת כוחה של לימוד התורה להגן מן הצרות והייסורים.

מגילה ד"ה ובכוה) בלשון הגמרא (מגילה ז:)'רווחא לבסימא שכיח', שעל ידי ההתבסמות בפורים אפשר לזכות לריווח גדול והצלה בכל הענינים, שפע רב בפרנסה בהרחבה ושאר צרכי עמינו המרובים²¹. ורמז ליה הרה"ק ה'מנחת אלעזר' זי"ע ('שער יששכר' מאמר ימי ששון אות נו) בלשון

במשתה היין מה שאלתך וינתן לך - במשתה היין נפתחים לפנינו כל שערי שמים
מצוות חכמים על כל איניש לבסומי בפוריא²² (מגילה ז:), והפליגו הצדיקים בסגולת מצווה זו²³, וכפי שהמליץ הרה"ק ה'ייטב לב' זי"ע (ייטב פנים לפורים - קול

נג. צדיקים היו ממשילים למלך בשר ודם שהיה צריך להעתיק משכנו לעיר אחרת, ובבוא משרתי המלך להעביר את כל חפצי המלך אל הארמון החדש פחדו שמא יבואו ליסטים ויגזלו מחפצי המלך ובעיקר את הכתובים מסודות המלוכה ומצבא המלכות, על כן העמידו חיילים מזוינים שישמרו על השירה לכל יפגעו במ אויבי המלך, ואכן הצליחו לשמור עליהם מכף כל אורב וליסטים ולהעבירם אל גנזי המלך בשמירה מעולה, אולם בבואם להעביר את כתר המלכות גבר החשש ולא רצה המלך לסמוך על שומרי. מה עשו, הניחו את הכתר המפואר בעגלה פשוטה ביותר, כיסוהו בבלאי בגדים שחוקים, וכך לא עלה בדעת הליסטים שנמצא כאן אוצר גדול ויקר.

כדבר הזה נעשה ביום הפורים, וכמו שהובא בספרי קודש (עיי' מאור ושמש פורים ד"ה והנה בימות החול) שהאורות היורדים ביוהכ"פ בעת אמירת 'כתר' מתגלים בכל שעות ה'מעט לעת' של יום הפורים, ונמצא שביום גדול וקדוש זה יש ביד כל אחד לבקש מן המלך ככל אשר יחפוץ ואף לפעול שנזכה לשלימות התיקון שתהיה לעתיד לבוא, אמנם כדי שלא תהא יד הכל ממשמשת בו קבעו חז"ל את היום הזה למשתה ושמחה [ואין בו איסור מלאכה או נוסח תפלה כביום טוב, ובמוצאי פורים אין מבדילים בין קודש לחול, וזה דומיא לעגלה הפשוטה, ולא עוד אלא שחז"ל הוסיפו החיוב להשתכר בגילופין ולבטל את הדעת והשכל, שהוא ענין כיסוי הכתר בסמרטוטין], והכל בכדי שאנשים פשוטים יהיו עסוקים בדברים בטלים ולא יגעו בכתר המלכות, אבל המשכיל יבין מזה שיש אוצר גדול מתחת לכל המסכים הללו, ובידו לגלות דברים נשגבים ונעלים.

נד. בעל ה'מעשה רוקח' זצ"ל התגורר בהאלאנד (הולנד) השוכנת על אחד מאיי הים, פעם הגיע נחיל גדול של תולעים והציף את כל פני המדינה, והיה חשש של סכנת נפשות שיכלו התולעים את כל האוכל, משלא הצליח המושל לגרשם מגבולות המדינה קבע יום תענית לכל התושבים בכל עיירות מלכותו כדי שכולם יתפללו על הגזירה שתיבטל, והנה היום שבו בחר לקבוע בו התענית חל בפורים, והיהודים לא ידעו כדת מה לעשות, שהרי לא יתכן לצום בפורים, ולאידך גיסא אם ישמע המושל שהם עושים סעודות גדולות יענשם בעונש גדול, ולכן פנו אל ה'רוקח' כדי להתייעץ עמו ולשמוע חוות דעתו, הקשיב ה'רוקח' לדבריהם ופסק לבל ישביתו את יום הפורים, ובשום אופן לא יצומו, ואדרבה יאכלו וישתו כמצות היום, וציווה על כל בעלי החנויות לפתוח שעריהם לרחבה ולתת מאכל ומשתה - בשר ודגים וכל מטעמים, לכל הרוצה ליטול בחינם, והוא התחייב לשלם להם את כל ההוצאות, וכן הוזה, שכל גויי הארץ התכנסו לבית תיפלתם וצמו כל אותו היום, ולהבדיל בני ישראל עם קודש ישבו משפחה ומשפחה ועיר ועיר וסעדו סעודות גדולות כיד המלך, ויהי ממחרת יום הפורים הייתה הרווחה לכל העיר, כי לפתע פתאום הלכו כל התולעים ונעלמו כלעומת שבאו. ויהי כאשר שמע מושל העיר שהיהודים לא קיימו את דבריו להתענות ביום הזה, חרה לו הדבר מאד, וביותר כעס על הסעודות הגדולות שערכו ברבים, אך מאחר שהעריץ מאד את היהודים ובראשם ה'מעשה רוקח', ובפרט כאשר למחרתו אירע הנס שנעלמו התולעים הבין שיש דברים בגו, הלך אל ה'מעשה רוקח' כדי לברר אצלו פשר הדבר, מששטח את שאלתו לפניו השיב לו בניחותא ובטוב טעם, דהנה כולנו יודעים ומאמינים שאין פורענות באה לעולם כי אם בשביל ישראל, ולכן בעת צער ויסורים עליהם להתעורר ולחזור בתשובה, דהיינו לשוב אליו יתב"ש ולעשות רצונו, והלא בפורים נצטווינו לאכול ולשתות ולשמוח, לכן אלמלא היינו מקיימים רצון ה' לא היינו נענים בתפילה, שהרי תכלית התשובה היא להתקרב אליו יתב"ש, ואכן בגלל שקיימנו את המצוה כרצון אבינו שבשמים ניצלנו ממות לחיים (הובא ב'דברי שמואל' פורים).

נה. וכבר הסביר הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע (הובא ב'שפתי צדיק' פורים אות נ"ג) וז"ל בפורים יש כל כך עת רצון שכל איש ישראל יכול לפעול לאין שיעור, אך פן ידרוש שלא כהוגן כיבדו חז"ל בכוס, ואין שום הווא אמינא שנפסיד ח"ו על ידי תקנת חז"ל. כי מן הסתם עולה יותר נחת רוח מי שמבטל חפצו לציית פקודת חז"ל, מאשר יכוון לבקש עבור עצמו טובות אף שיפעול (בפרט, שאפשר להשתדל בתפילה עד עת שתייתו).

מפורסמים דברי ה'חידושי הרי"ם' זי"ע לפרש טעם מצות שתיית היין עד דלא ידע, ע"פ מעשה שהיה אצל מרן הבעש"ט הק' זי"ע [יש הרבה נוסחאות בסיפור זה, ואנו נקטנו את השמועה המקובלת בפי העולם], שפעם היה חוטא אחד שאסף סכום כסף גדול כדי לעבור בו עבירה, ויהי בהיותו בדרך עם צרור הכסף שמע קול יללה עולה מאחד הבורות, כאשר התקרב לשם ראה משפחה שלימה מישראל הנתונים בצרה ובשביה, והם סיפרו לו שלא שילמו את דמי החכירות שהיו חייבים לפריץ, ועל כן השליך אותם אל הבור הזה, שאל אותם האיש כמה כסף עליהם לשלם כדי לפרוע חובותיהם, נקב ראש המשפחה בסכום המדויק שהיה לו בכיסו לדבר עבירה, ויהי כשמוע האיש את דבריו לא ידע מה לעשות, והתלבט מאד אם להציל את המשפחה או להמשיך בדרכו הרעה, אך בסוף התגבר ברוחו והלך אל הפריץ ופדה את המשפחה מבאר שחת.

באותה שעה נעשה רעש גדול בשמים, אלו לימדו עליו זכות שהציל משפחה שלימה מישראל, וחלקם טענו שרשע הוא וחטא כל ימיו בפשעים וזדונות... עד שפסקו לתת לו את כח הברכה לברך את כל אשר יחפוץ וכל היוצא מפיו יתקיים, אולם כדי שלא יברך לכל אחד גזרו עליו בד בבד שיהא שיכור, ולא תהא דעתו צלולה עליו, וכן הוזה.

לימים הייתה גזירת עצירת גשמים בעולם, ומשכלו כל הקיצין שלחו משלחת חשובה של ראשי הקהילות אל מרן הבעש"ט הק' זי"ע כדי שיבקש עליהם רחמים, אולם הבעש"ט השיב את פניהם ריקם, באמרם שגזירה היא מלפני השי"ת ואין בידו לבטלה, ושלחם אל איש פלוני כדי שיתפלל עליהם, והוסיף ואמר להם, שאיש זה שיכור הוא המשתכר ביינו מן בוקר ועד ערב ועד בכלל, ועליכם לתפוס אותו ברגעים הספורים שאחר קומו משנתו והתפכחותו משתיה הקודמת עד השתיה הבאה, ובשעה זו של צלילות הדעת עליכם להתעקש אצלו שיתפלל שירדו גשמים, ואכן נסעו להתם ולאחר תחבולות שונות מצאו אותו ב'עת רצון' כזו - וסיפרו לו שהעולם סובל מעצירת גשמים וברצונם שיתפלל עליהם, לגלג עליהם האיש על שבאו לאיש פשוט ונבזה כמותו, והלא שיכור הוא שאין לו בעולמו יותר מטיפה מרה של י"ש ואיך יש בידו לפעול בתפלתו, אולם הם ענו לו שבאו בשליחות הבעש"ט, והם מאמינים באמונה שלימה שעל ידי תפלתו יושעו, בלית ברירה פרש ידיו אל ה' והתפלל עליהם שירדו גשמים, ואכן כאשר אמר 'משיב הרוח' נשב זיקא ובאמרו 'מוריד הגשם' ירדו גשמי ברכה בשפע. כאשר חזרו השליחים וסיפרו לפני הבעש"ט שאכן ירדו גשמים אחר תפלתו, גילה להם שהוא אותו שיכור שגזרו עליו מן השמים שכל ברכותיו יתקיימו.

לפי זה ביאר ה'חידושי הרי"ם' את הנאמר לעיל, כי ביום הזה אפשר לפעול ישועות נשגבות למעלה מדרך הטבע, ודוגמת אותו שיכור שכל דבריו וברכותיו התקיימו, כמרומוז במגילה (אסתר ז, ב) 'מה שאלתך אסתר המלכה ותנתן לך', לפיכך קבעו חז"ל דמיחייב איניש לבסומי בפוריא.

מספרים, שכאשר הגיד כן ה'חידושי הרי"ם' ניגשו אליו החסידים עם פתקאות ובקשות ורצו למוסרם לו כדי שיעתיר עליהם בדבר ישועה ורחמים, נענה אליהם ואמר 'כנראה שעדיין לא התקדש עליכם חג הפורים...' שהרי צריך לשתות ולבטל הדעת ביין.

שנה אחת בטרם התחיל הרה"ק רבי יואל מסאטמאר זי"ע להתבשם ביינו כמצות היום [בקדושה ובטהרה כדרכם של צדיקים], סיפר מעשה שהיה בהרה"ק רבי נפתלי מראפשיץ זי"ע שהגיע לעיר ששהה שם גם הרה"ק רבי שלום מבעלזא זי"ע, והמהר"ש יצא לקראתו לקבל פניו, ויהי כאשר התוועדו יחדיו הני תרי צדיקי ניגש איש כפרי פשוט אל הרה"ק מראפשיץ, ובתמימותו ביקש, שיברכו הרבי ברכת הדיוט, שהרי כך אמרו (מגילה טו.) 'לעולם אל תהי ברכת הדיוט קלה בעיניך', ויהי כאשר שמעו התלמידים את בקשתו שנאמרה בתמימות מלאו פיהם שחוק [בימים הראשונים היו חסידים בני בינה וידעו להעריך ולהוקיר תמימותם של אנשים פשוטים], אולם הרה"ק מראפשיץ נענה לעומתם 'מדוע הנכם צוחקים, הלא כוונתו היתה לבקש בקשת הדיוט, היינו שברצונו לקבל כסף, בני חיי ומזוני, פשוטו כמשמעו, ולא מדריגות נעלות...'

ובענינא דיומא רימז הרה"ק מסאטמאר בדרך הלצה בלשון הכתוב (בראשית ט ב) 'ויחל נח איש האדמה ויטע כרם', דהנה רש"י פירש 'ויחל - עשה עצמו חולין', ואילו 'נח' משמעו מלשון מנוחה דהיינו יו"ט, הא כיצד, האם היה יום חול או יו"ט, ובעל כרחך צריך לומר שהיה יום טוב אין די וואָכן' [-יו"ט בימי החול], ואיזהו, זה יום הפורים שהוא יו"ט בימות החול, ואמרה תורה שניתן לנו יום זה בשביל 'איש האדמה' אלו הבקשות ארציות של הדיוטים החפצים דברים גשמיים, והשעה מסוגלת לפעול לכך היא כאשר 'ויטע כרם', פירוש כשותים יין ומשתכרים כמצות היום, כאומר שעת רצון היא ושערי שמים פתוחים לתפילתנו.

הכתוב (אסתר ה ו) 'ויאמר המלך לאסתר במשתה היין לבקש ולהתחנן לפני מלך מלכי המלכים, כי 'ינתן לך' מה שאלתך וינתן לך, שמשתה היין עת רצון הוא כל משאלותיך".

נו. וכמו שהוכיח הרה"ק ה'אמרי נועם' זי"ע (לר"ח אדר ד"ה או יאמר בהקדם) מדברי הש"ס (מגילה ז:): ששנה אחת נתבסס רבה מיינו בסעודת פורים, 'קם רבה שחטיה לרבי זירא', למחר כאשר התפכח מן היין 'בעי רחמי ואחייה' (ביקש רחמים והחיהו), ובזה המעשה גילו לנו חז"ל כי יום הפורים מסוגל לישועות ורפואות למעלה מדרך הטבע, ואף חולה הנצרך לרפואה בבחינת 'תחיית המתים' יכול להיושע וליענות.

ונתן רמז לדבר כי ר"ת של ו'נאמן א'תה ל'החיות מ'תים הם כר"ת של ו'משלוח מ'נות א'יש ל'רעהו, וס"ת של ו'נאמן א'תה ל'החיות מ'תים הוא מתנ"ה, לרמז שעל ידי קיום מצוות היום - משלוח מנות ומתנות לאביונים ניתן להחיות מתים.

הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע הי"ד פגש פעם בפורים באברך ההולך בדרך עם בתו הקטנה ושאלו לאן פניו מועדות, השיב הלה שבתו סובלת ממיחושים שונים והוא הולך לרופא פלוני כדי שיבדוק אותה, תמה הרה"ק מקארלין ושאל 'וכי בפורים הולכים לרופא, פורים איז משקה א רפואה' (ה'שתייה' היא 'הרפואה' ביום הפורים), ונתן לו משקה כדי לתת לה, ואכן נעלמו כל מכאוביה ונתרפאה.

סיפר הגה"ח רבי ישראל שמעון קאסטעלאניץ זצ"ל, שהוא היה נוכח שנה אחת אצל רבו הרה"ק ה'בית אברהם' זי"ע כאשר שהה בעיר לאדז' ביום הפורים, ובעת משתה היין היו פני הרה"ק בוערים כלפידים בקדושה עילאה, לפתע נכנס החסיד רבי יודל ריבאק ז"ל במרוצה ובהלה, וסיפר בדמעות שליש שבנו הקטן נפל מקומה גבוהה בראשו על אבן גדולה, והרופאים הזהירוהו לבל יגעו בילד כלל, כי חיי הבן תלויין לו מנגד, ויהי כשמוע ה'בית אברהם' את דבריו הורה לו לתרום שלש מאות רובל כסף לצדקה עבור עניי ארץ ישראל [כך היתה דרכו בקודש בעת שהזכירו לפניו חולים הזקוקים לישועה, וביותר בעיר לאדז' שהיתה מקום מגורם של עשירים ובעלי נכסים], מיד התחייב החסיד לתת את מלא הסכום לידי הרבי, והתנצל על שאין לו כעת כסף מזומן לשלם, לפיכך יתן טשעק [צ'יק] עם סכום זה כדי שיזכה בנו לרפואה, אולם הרבי לא קיבל את דבריו, ושאלו האם בפעם הזאת גם 'יחזור' הטשעק כפעם הקודמת (כי בעבר נתן טשעק לרבי, ופקידי הבאנק (בנק) לא נתנו מאומה בעדו, אחר שלא היה לו שם מעות כנגדו), אך החסיד התחייב והבטיח שבפעם הזאת יוכלו למשוך את מלא הסכום מחשבוננו, ובלבד שיפעל הרבי רפואה לבנו השרוי במצב של סכנה, מיד נטל ה'בית אברהם' תפוח שהיה על השלחן וזרקו על ראשו בחזקה, וצעק לעברו שיחזור לביתו, בכה החסיד ותמה 'איך אעלה אל ביתי כאשר בני מוטל על ערש דוי ומפרפר בין חיים למות', אולם הרבי ציוה עליו שוב לחזור לביתו, בלית ברירה ליוו אותו כמה מחבריו אל עבר ביתו, ויהי כאשר הגיע הביתה פתח את הדלת וראה את בנו מסתובב כאחד האדם, ויהי לנס ולפלא.

והנה הגם שנעשה לו נס בזכות הצדקה לעניי אר"י ובכוחו הגדול של הרה"ק, מיהו הזמן גרמא לכך היה - משתה היין, ואותה שעה מסוגלת לפעול רפואות וישועות למעלה מדרך הטבע, ואף להחזיר נשמות לפגרים מתים, ועל כן מי פתי יבטל ויבזבז רגע אחד מיום נשגב וגבוה כזה.

מעשה באחד מיקירי קרתא דירושלים שבמשך שנים רבות לא זכה להיפקד בבנים, והיה מזכיר את עצמו תמיד בפני רבו הרה"ק רבי אברהם אלימלך מקארלין זי"ע, אך לעולם בירכו הרבי בשפה רפה ולפעמים אף לא השיב לו כלל, והבין החסיד שמצבו דחוק ביותר, ואעפ"כ לא נפל ברוחו והמשיך לפקוד את בית רבו תמידין כסדרן ולהזכיר את עצמו שוב ושוב לדבר ישועה ורחמים. שנה אחת ביום הפורים נכנס לבית המדרש של חסידי קארלין, ומצא שם את בני החבורה יושבים מבוסמים בצוותא חדא כמצות היום, באותה שעה נגמר להם המשקה ובטוב לבם אמרו לו כולם כאחד, שאם יביא להם משקה 'מבטיחים' הם לו שלתקופת השנה יוולד לו בן זכר, קיבל הלה את דבריהם, חיפש ומצא כמה בקבוקי יי"ש והביאם לפניהם, והם שמחו על כך מאד והמשיכו בכך את הסעודה בהתרוממות.

אחר פורים נשתכח הדבר מלבם, וכאשר עברו כמה שבועות והישועה התמהמהה מלבוא שכח גם החסיד מאותה הבטחה, אולם כאשר פקד בפעם הבאה את בית רבו הרה"ק מקארלין והגיש לפניו את ה'קוויטל' (פיתקא בבקשת רחמים) בו ביקש שוב כדרכו לזכות לבנים, הביט הרבי והסתכל היטב ב'קוויטל' ואמר לו 'הרי כבר נושעת', ושאלו אצל מי היית ומי פעל עבורך ישועה רבתי זאת, נענה החסיד ואמר שלא מיניה ולא מקצתיה, כי לא היה אצל איזה צדיק

לשוחטם ביו"ט, א"כ למאי נפק"מ בזה ש'משקין ביו"ט', ותירצו, שחז"ל לימדונו שישקה את בהמתו מים קודם שחיטתה, כי המים שהיא תשתה לפני השחיטה יסייעו להפריד ולהפשיט את העור מן הבשר. והדברים נראים כפלא, וכי זו תכלית כוונת רבותינו הקדושים - לתת עצה טובה לקצבים שישקו את הבהמות קודם השחיטה כדי שיוכלו להפשיט את העור בקלות. אלא ודאי, רמז רמז בכאן שע"י 'משתה' היין אפשר לאדם לפשוט בקל את חלק הבהמיות והחומריות החופפת עליו, כי ע"י ביטול הדעת העצמי אפשר להתרומם טפח מעל הקרקע מתוך שמחה וחדוה.

לא יבושו ולא יכלמו לנצח - הזהירות שלא לבייש את חברו אף כשהוא במצב של 'לא ידע'

אמרו חז"ל 'מיחייב איניש לבסומי בפוריא, עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', אמנם, עם כל חשיבותו ומעלתו של ה'בסומי', רבות יש לזהר שלא תצא תקלה מתחת ידו, כי מי שאינו נוהר בזה חלילה ובשכרותו פוגע ח"ו בחרצובות לשונו אפילו רק ב'נפש אחת מישראל' וודאי עדיף לו שלא ישתה ויצא שכרו בהפסדו. כי לא אמרו אלא עד דלא ידע - שע"י השתיה תבטל דעת השותה, אבל זאת לא אמרו ולא התירו שיגרום בשתייתו שגם חברו יצא מדעתו מחמתו, על ידי אונאת דברים והלכנת פנים הפוגעים באדם עד עמקי נשמתו.

יש שאמרו שעל כן נוהגים להאריך סעודת פורים לתוך הלילה (עין רמ"א תרצ"ה ס"ב, ודרשות חת"ס פורים תקפ"ט ד"ה וצא להחם), לרמז בזה כדי להמשיך את כל אלו הישועות מסעודת פורים אל תוך 'הלילה' כלומר כל הצרות והיסורים שהם בכחינת לילה.

וכתב ב'מחזור ויטרי' (סמן תס"ה) וז"ל פורים שכל אדם מאריך בסעודתו - ומן השמים ימלאו שאילתו, והיינו שימלאו משאלותיו בעת סעודת פורים.

בשם הרה"ק ה'חידושי הרי"ם' זי"ע מתאמרא, שבמשתה היין יכול כל אדם לבוא לידי דרגת אדם הראשון קודם החטא, כי היין מבטל את דעתו ועצמותו של האדם, ועי"ז יש בידו להתעלות להיות כולו רוחני ולהסיח דעתו מחלק החומרי שבו, ולשפוך נפשו ולשוב בתשובה לפני הקב"ה. וכבר אמרו (הרה"ק האמרי אמת' זי"ע ליקוטים, מגילה ז:) כי 'בסומי' ר"ת סמר מפחדך בשרי וממשפטיך יראתי וזה רמז שאפילו בעת שכרות צריך להיות לשם שמים, עכ"ל.

וכבר רמזו כן בלשון המשנה (ביצה מ.) 'אין משקין ושוחטין את המדבריות' [הצאן הרועות במדבר, ואסור לשוחטן ביו"ט משום מוקצה], והקשו בגמרא 'למה לי למימר משקין ושוחטין, והרי עיקר החידוש הוא שהם מוכנים מבעוד יום ואין בהם משום מוקצה ולכן מותר

בתקופה האחרונה... עד שנזכר מ'הבטחת' החסידים בפורים, וסיפר לפני הרבי דברים כהווייתו, שהחסידיים אמרו לו להביא משקה ובשכר זה יזכה לשנה הבאה לחבוק בן, ויהי כשמוע כן הרה"ק מקארלין אורו פניו, ואמר 'אויב אזוי איז פשוט [-אם כן פשיטא שנושעת], מיר האבן געקוקט האבען מיר גיזעהן אז ס'נישט שייך [הסתכלנו וראינו שלא שייך לפעול עבורך ישועה בדרך הטבע, אמנם כאשר] יודען זיצען צוזאמען, און זיי וויסען פון גארנישט קענען זיי אלץ בוקע זיין, ביז צום כסא הכבוד', [כאשר יהודים יושבים בצוותא חדא באהבה ואחוה ושלוה ורעות יש בכוחם לבקוע כל המחיצות ולהגיע עד לכסא הכבוד], וממילא אין שום חידוש איך פעלו דבר ישועה ורחמים רבים.

נז. פעם היה הרה"ק רבי דוד מלעלוב זי"ע אצל הרה"ק רבי אלימלך מליזענסק זי"ע בפורים, הרר"א כיבדו בכוס יין כדי שישתה כמצות היום, אולם הרה"ק מלעלוב התנצל ואמר שהרופא אסר עליו לשתות [כי מחמת מיחושים וכאבים שונים אסרו עליו לשתות משקאות חריפים], נענה הרר"א בדרך הלצה 'הרופא ישן עכשיו...' כאומר שכעת א"צ לחשוש לדבריו ועליו לקיים מצוות היום. באותו מעמד נכח גם בנו הרה"ק רבי אלעזר מליזענסק זי"ע, ואמר שעכשיו הינו מבין את דברי הרמ"א (תרצ"ה ב) 'חייב אינש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי, הגה ויש אומרים דאין צריך להשתכר כל כך, אלא ישתה יותר מלימודו, וישן, ומתוך שישן אינו יודע בין ארור המן לברוך מרדכי', דתרווייהו חדא קאמרי ולא פליגי, דלכו"ע בעי לשתות יין בפורים ולהתבסם, והוסיף הרמ"א דאם נראה האי מאן דחייש מלשתות מחמת פקודת הרופאים, אזי ויש אומרים - וישן היינו שאומרים לו שהרופא ישן, ולכן מותר לשתות כמצוותו.

נח. ואדרבה אף פגעו בו אחרים יעביר על מידותיו, וישים אל ליבו מה שאמרו בגמרא (מגילה יב:) כי מרדכי הצדיק

המתבונן בדבריו יחד חרדה גדולה - כי במי ומתי אנו מדברים - ביום הכיפורים שהוא יום גדול נורא ואיום, ובכהן גדול המשרת לפני ולפנים בשעה שהוא מוציא מפיו את השם המפורש, היתכן לחשוב שבאותם רגעים נעלים יפול כ"כ לדיוטא התחתונה - לחשוב מחשבות און באשה עד כדי רציחה שיבוא להרוג את בעלה... אין זאת אלא מפני שככל שהאדם גדול יותר כך יש לו יצה"ר לעבור על עבירות חמורות יותר, כמו שאמרו (סוכה נב.) 'כל הגדול מחבירו יצרו גדול הימנו', והכי נמי כמה שהזמן גדול יותר כך מתגבר היצה"ר ומנסה להפיל את האדם לשאול תחתית¹¹, לכן ביום הפורים שהוא גבוה מעל גבוה יש לזוהר ביותר שלא לבוא לידי מכשול חלילה, ויצא שכרו בהפסדו.

ופשימא דבכהאי גוונא, עדיף טפי לסמוך על גדולי הפוסקים (יד אפרים הובא לקמן) דמה שאמרו 'עד דלא ידע' היינו עד ולא עד בכלל, וכן נקטו הרבה אחרונים (עי' באו"ח סימן תרצ"ה ובנו"כ שם) שהחיוב הוא לשתות יותר מלימודו ותו לא, ולכן הרוצה להדר על עצמו ולהשתכר - אסור לו לעשות כן אלא אם הוא יודע בבירור שלא יפגע ולא יצער את חברו, אבל אם יש לו ספק ספיקא שמא לא יוכל להזוהר בכך אזי ברור שעדיף טפי שימנע בשב ואל תעשה מלהשתכר¹².

והיינו דקאמר הרה"ק ה'אהבת ישראל' זי"ע, שהר"ת של ע"ד ד'לא ידע' הוא 'ידע', כי צריך ידיעה גדולה איך לקיים מאמר זה.

נוראות כתב החיד"א (פני דוד' פרשת אמור, וכבר איתא בן ב'ראשונים' - ספר מושב זקנים לבעלי התוס') בשם רבי יהודה החסיד לבאר הטעם שאסרה תורה אלמנה לכהן גדול, דאיתא בגמ' (קדושין עא.) אמר רבי יהודה אמר רב שם בן ארבעים ושתים אותיות אין מוסרין אותו אלא למי שצנוע ועניו ועומד בחצי ימיו ואינו כועס ואינו משתכר ואינו מעמיד על מדותיו, והטעם, כי בכח 'שם' זה ניתן לשדד כל מערכות הטבע ולעשות בו כרצונו, וחששו חכמים שמא ידע בו מי שאינו הגון ויעשה בו כאוות ליבו. והנה הכהן הגדול היה מזכיר שם המפורש ביום הכיפורים כמו ששינינו (יומא סו.) 'שהיו שומעים שם המפורש שהוא יוצא מפי כה"ג', ואיכא למיחש שמא יתן עיניו באשת חברו וכשיוציא את השם מפיו יתרהר בליבו להמית את בעלה כדי שיוכל להינשא לה, ע"כ אסרה התורה אלמנה לכה"ג, וממילא לא תעלה על ליבו מחשבת פיגול זו, שהרי לא תועיל לו מאומה (משא"כ על כהן הדיוט לא הוצרכו לאוסרה, כי הוא אינו יודע את השם המפורש, כדאיתא בירושלמי יומא פ"ג ה"ז, שהשומעים את השם מפי הכהן גדול היו שוכחים אותו בדרך גם, ואין בידם לגרום למיתת הבעל).

(בן יאיר בן 'שמעי') נולד רק בזכות שדוד המלך העביר על מידותיו ונמנע מלהרוג את 'שמעי בן גירא' שקילל אותו, מתוך האמונה 'כי ה' אמר לו קלל' (שמואל ב, טז ט), והרי שרק בזכות העברה על המידות והאמונה בה' נולד מרדכי ונצמחה הישועה.

והימים הללו ימי שימת אהבה ורעות ומשלוח מנות איש לרעהו להגביר הידידות. ובוזה ביאר הרה"ק ה'פני מנחם' זי"ע טעם הדבר שבמשלוח מנות צריך לתת שתי מנות ואילו במתנות לאביונים סגי במתנה אחת, כי רחמי האדם מתעוררים כשרואה אביון על כן לא הצריכו לתת לו יותר ממתנה אחת, אכן במשלוח מנות הרי מטבע הבריות שלא לתת לרעהו ב'עין טובה' ומקנא במה שיש לו, על כן תקנו לתת שנים בדווקא כדי לסגל לעצמו עין טובה - לתת מתוך נדיבות לב ואהבה ואחוה.

נט. וכך אמר הגאון רבי יחזקאל לעווינשטיין זצ"ל, שדברי חז"ל אלו לא קאי רק על האיש הגדול מחבירו שיצרו גדול הימנו, אלא גם על השעה והזמן, כי בזמנים גבוהים מתאמץ היצה"ר בכל כוחו לבלבל את האדם ולהביאו לידי טעות.

ס. הנני מאריך בכל זה, כי עיני ראו ולא זר, כאשר השתתפתי בשמחת שבע ברכות לחתן ביום הפורים, ובאמצע המשתה קם אחד מחבריו של החתן כטוב לבו ביין והזכיר לו 'מעשיו הראשונים' בפני קהל ועדה, ועתה מצא מקום לגבות את חובו, והגם שכלפי חוץ הראה החתן פנים שוחקות, אך ביודעי קאמינא שאחר הסעודה הסתגר החתן בחדר לפנים מחדר, ובכה בדמעות שליש מחמת הדברים הקשים כגידין שפצעו את רגשותיו כמדקרות חרב. ועתה נחזי אנו, וכי לזאת התכוונו חז"ל במצות 'עד דלא ידע', והלא לא יתכן שמצוה תביא את האדם לידי עבירה שחמורה כשפיכות דמים, על כן במקום דאיכא למיחש להכי פשיטא שלא ישתה יין כלל, ושב ואל תעשה עדיף.

אין לו להשתכר יותר מדאי שיתבלבל דעתו ולא יכיר בתוקף הנס כלל, וזהו שאמרו 'חייב אדם לבסומי בפוריא עד דלא ידע - הך 'עד' הוא 'ולא עד בכלל', ורצ"ל שגדר חיוב השתיה בזה לבסומי עד גבול דלא ידע, שפן הגבול הזה והלאה הוא ביטול כוונת חכמים לבסומי - כדי שיתן הלל והודאה, דכיוון שתתבלבל דעתו כל כך פשיטא שאין בו דעת ותבונה לשבח ולפאר על תוקף הנס, ואתבונן אליו בבוקר וראיתי כי נכון הוא'.

ובזה מפרש מדוע אחר מימרא זו של 'חייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע' הסמיכו בגמרא את העובדא 'קם רבה ושחטיה לרבי זירא', והלא זה מעשה לסתור, דמהא משמע שאינו ראוי להשתכר, שהרי נגרם מזה מכשול גדול כל כך, אך להאמור כוונת הגמרא לומר שיש גבול בשתיה ואסור להשתכר יותר מדאי, דפוק חזי מה עלה להם, [ונעתיק לשונו, כי אלמלא יצאו הדברים מפי גדול בתורה כמו ה'בית אפרים' לא היה אפשר לומר כן:] 'ולפי שלא נשמרו מלעבור הגבול בא הדבר לידי סכנה, לכך יש לזוהר שלא לבסומי רק עד הגבול הזה דלא ידע, ולא יעבור'.

ומכאן שענין השתיה בפורים היא לרומם את הלב מן הגשמיות והחומריות, ועי"ז יוכל בשר ודם להודות על הניסים ועל הנפלאות מתוך חדוה ושמחה,

בזכות זהירות זו יתברך ברוב הברכות כמו שהאריך ב'מטה משה' (תתרי"ב) עד כמה חיוב גדול הוא להזהר ולהשמר שלא תביא לו השתיה מצב של שכרות וזלזול ב'הלכות התורה' כנטילת ידים, ברכהמ"ז ותפילה^א, ומסיים שם - 'וכל היוצא בעקבי הרועים לעשות את כל המעשים האלה ע"פ דרכם (דהיינו זוהירות שלא לבוא לידי מכשול ע"י השתיה), ושמחים בזכרם את כל הנסים אשר עשה ה' לאבותינו ומשבחים לשמו הגדול, כמוהם יהיו צאצאי מעיו וכל אשר חפץ ה' בידו יצליח'^ב.

וכך מפורש ב'כל בו' (סוף הל' פורים) 'חייב איניש לבסומי בפוריא^א, אבל לא שישתכר דהשכרות איסור גמור הוא, ואין לך עבירה גדולה מזו, שהוא גורם לג"ע וש"ד וכמה עבירות זולתם, אך שישתיה יותר מלימודו מעט כדי שירבה לשמוח ולשמח האביונים וינחם אותם, וידבר אל לבם, וזוהי השמחה השלימה'.

עוד סמך לכך, מדברי הגאון רבי אפרים זלמן מרגליות זצ"ל מבראד (יד אפרים' על השו"ע תרצ"ה בדברי הט"ז סק"א) בענין 'עד דלא ידע', ובתו"ד מבאר שיעור שתיה בפורים, וז"ל. 'ולי הצעיר נתפרש בחזיון לילה, שהכוונה הוא, שעיקר החיוב של המשתה הוא שיהיה שרוי בשמחה, כדכתיב (תהלים קד טו) 'ויין ישמח לבב אנוש', ומחמת שיהיה שרוי בשמחה יהיה חדות ה' מעוזו, ויתן תודות והלל לה' על הנס מתוך הרחבת הלב וכו', לכן

סא. מקובל שבקראקא נהג אחד מתושבי המקום אחר סעודת פורים לסובב בבתי העיר ולהזכיר לכל הקהל הקדוש להתפלל תפילת מעריב, וכאשר נסתלק הרמ"א ביום ל"ג בעומר הספידו אותו בל"ב שבחים, וחיפשו אחר עוד

שבח להשלים למנין ל"ג, עד שבא אחד הזכיר עוד שבח גדול שהוא היה האיש שהזכיר לכולם להתפלל תפילת ערבית במוצאי פורים, כי עשה כן בסתר ובהצנע כדי שלא יכירו במעשיו, (הובא ב'לב העברי' לרע"י שלעזינגער).

סב. יש שרמזו ענין זה במה שנהגו לומר איש לרעהו שלש פעמים 'שלום עליכם' בקידוש לבנה (עיין רמ"א אורח תכ"ו ס"ב, ובג"כ שם), כי כבר הפליגו חז"ל (סנהדרין מב.) ואמרו 'כל המברך על החודש בזמנו, כאילו מקבל פני שכינה', אמנם באותה שעה מזכירים לאדם, אכן זכית לאור גדול - הקבלת פני השכינה, אבל מעתה 'אל תעוף בשמים' ותשכח שיש עוד כמה אנשים החיים עמך בעולם הזה, אלא זכור נא את רעך, לנהוג בו בכבוד, לדרוש ולשאול בשלום חבריך שלש פעמים בסבר פנים יפות, להטיב לו כפי שידך משגת.

וכך פירשו נמי את לשון הברייתא (ברכות ט:) בזמן קריאת שמע של שחרית 'אחרים אומרים, משיראה את חבירו רחוק ארבע אמות ויכירונו', והרמז בזה, ד'קריאת שמע' הרי היא קבלת עול תרה ומצוות, ואף בשעה שאדם מקבל על עצמו עול תורה ועול מצוות עליו לראות את חבירו, ושלא ישכח מחבריו וידידיו, ואוי לו למי שקיום המצוות גורם לו לזלזל בדברים שבין אדם לחבירו, דבכהאי גוונא יצא שכרו בהפסדו.

סג. צדיקים אמרו, שעל כן דייקו חז"ל בלשונם ואמרו 'מיחייב איניש לבסומי בפוריא עד דלא ידע בין ארור המן לברוך מרדכי', ולא אמרו 'לבסומי ביין', כי חובת האדם לשמוח עם יום הפורים עצמו, ולא יהא היין אלא כאמצעי לסלק את העצבות והדאגות המסובבים אותו כל ימות השנה, ותהיה השמחה בעיצומו של יום.

ומחר אעשה כדבר המלך - המשכת שפע ימי הפורים
לכל השנה

נפסק בשו"ע (או"ח תרצ"א ס"א) 'מגילה צריכה שרטוט'
[שצריך לשרטט ולחקוק סימני שורות בקלף לכתוב

עליהם את האותיות בקו ישר, דומיא דספר תורה], רמזו בה
צדיקים שבא לומר שיהיו האורות חרוטים וחקוקים היטב
בלבו ולא תהא יציאתו כביאתו^י, וכפירושו של הרה"ק
רבי שמחה בונם מפרשיסחא זי"ע על הפסוק (תהלים
מט, כא) 'אדם ביקר ולא יבין נמשל כבהמות נדמו', (ובפסוק
יג נאמר 'ולא ילין') שהנכנס ל'הייליגע טעג' וזמנים טובים,
'ולא יבין' להשכיל ולדאוג שהאורות וההשפעות ישארו
ללון אצלו, עליו אמר דוד המלך ע"ה שהוא 'נמשל
כבהמות נדמו' רח"ל, דהיינו שהבהמה משמשת כמשל
עבורו^י.

ובמו שפירש הרה"ק רבי אלעזר מריישא זי"ע מה שאמר
המן הרשע לאחשורוש, שלא ינוק אם יהרוג את
ישראל (מגילה יג:) 'דמפקי לכולא שתא בשה"י פה"י' (ראשי
תיבות - שבת היום פסח היום, שעושים כל ימיהם כחגים ואינם
משלמים מס כי אינם עוסקים במסחר ואינם מרוויחים), ובודאי ליכא

אבל המשתכר כשכרותו של לוט הרי הוא משבש את
דעתו ואינו יכול להודות כלל, ולא עוד אלא שהוא עלול
לכוא לידי איסורים חמורים, דהרבה שכרות עושה, וישקול
מעשיו במאזני פלם ויזהר כל אחד כפום שיעורא דליביה
שלא יבא לידי עון רציחה בהלבנת פנים, כי לא יתכן
שמצוה שבין אדם למקום תסתור את החלק שבין אדם
לחבירו, ולכן כתיב בלוחות הברית (דברים ט, יא) 'שני לַחַת
האבנים לַחַת הברית', ואמר רבי חנינא (תנחומא עקב י'
'לחת כתיב [חסר], שלא היו גדולים זה מזה, אלא שניהם
שוין, והרמז ששניהם צריכים להיות שוים אצל האדם,
הלוח הראשון שבו המצוות שבין אדם למקום והלוח
השני שהמצוות שבו הן בין אדם לחבירו, ואי אפשר
לקיים רק חלק אחד מהם, דתרווייהו תלויין אהדדי.

ולמזהיר ולגזר שלומים תן כמי נהר, ומתן שכרה בצדו
בעוה"ז, כמו ששנינו (פאה פ"א משנה א) 'אלו
דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה והקרן קיימת לו
לעולם הבא', וחדא מינייהו 'גמילות חסדים', ופירש שם
הרא"ש כי הקב"ה חפץ יותר במצוות שיעשה בהם גם
רצון הבריות, ממצות שבין אדם לקונו.

סד. ראה נא בנוהג שבעולם, מעמידים בכל ארץ ועיר בניין גדול שמשמם מעבירים את זרם החשמל" (עלקטריק) והנה
אפשר שיעמוד אדם בסמוך ממש לאותו הבנין וחשכה לו, לעומתו יש המקבלים 'אורה' אף במרחק גדול מאד,
וההפרש ביניהם, כי הללו התחברו לאותו זרם ב'חוטים' ועבותות (חטי חשמל) ע"כ יש בביתם אורה ושמחה.. והנמשל,
אם 'יתחבר' ל'פורים' עצמו (וימשוך חוטים) עד ביתו ומקומו תאיר לו הארת החג למרחק מרחקים...

סה. פעם שמע הרה"ק ה'בית אהרן' זי"ע איך שאיש יהודי שואל את רעהו אחר אחר היו"ט - אמור נא ידידי ורעי
האיך 'עבר' עליך היו"ט, נזדעק ה'בית אהרן' לעומתו, ואמר לו, לא כך ראוי לך לדבר, אלא שאלהו היאך 'נכנס'
היו"ט בקרבך, ו'דבר בעתו מה טוב', כי אכן עתה אחר שעברו עלינו ימי הפורים יש לנו לדעת כי 'בקרוב קדוש' דהיינו
שהכנסנו לקרבינו עוד יו"ט ומועד ממועדי ה' עם כל השפעתם בכל הפירושים, ועלינו לדאוג שתשאר בידינו ההשפעה
הן ברוחני והן בגשמי - עם כל עניני החיזוק הרמוזים לן ביו"ט לעולם ועד לקנין נצח.

והתנאי קודם למעשה הוא שתהיה לו שייכות אמת ליום גדול זה, אז מובטח לו שיקלטו הדברים בפנימיותו ויהיה
רישמו ניכר ויעשו פירות ופירי פירות. משל למי שהילך בדרכו ונקרתה בדרכו ציפור נאה, ניגש הלה לקחתה לעצמו,
באותה רגע קידמו אחר בטענה שהציפור שלו היא. בלית ברירה ביקש ממנו ההלך שימכור לו את העוף, אך הלה
דרש עליה סכום מעות גדול... עד שבסוף הסכים הלה לשלם מחיר גבוה מאד כדי לקבל את הציפור, והנה בטרם
הוציא הלה את הכסף לשלם לו פרחה לה הציפור לחופשי, בראות המוכר כי כן התחיל לבכות על שאיבד מעותיו,
נענה הלה והשיב לו לא הפסדת מאומה, כי ממה שפרחה הציפור ממך ולא חזרה אליך - מוכח שמעולם לאו שלך
הייתה, כי אם היית בעליה הייתה הציפור חוזרת אליך... (כי כך סדר הבריאה שהבע"ח חוזרים אל בעליהם, כמו"ש (ישעיה א ג) ידע
שור קנהו וחמור אבוס בעליו). והכי נמי בענינים רוחניים, אם אין אדם רואה בעצמו שינוי לטובה לאחר ימים נשגבים ונעלים,
הרי זה סימן שאף בשעת מעשה לא היה מקושר כראוי אל קדושת הזמן, על כן מיד ב'השתחרר' עול הזמנים הגבוהים
ממנו 'פרח וחזר' אל מקומו הראשון.

וּבְפֶרֶט בְּפִרְיָם וְעֵינֵי מַחִיית עֵמֶלְק, שְׁעִיקְרוּ אִינוּ לְיוֹמָא בְּלִבְדָּא כִּי אִם לְכָל תְּקוּפַת הַשָּׁנָה, לְעִקּוֹר אֵת חֲלָקוֹ שֶׁל עֵמֶלְק זֶה הֵרַע שֵׁישׁ בְּקִרְבוֹ וּלְהַשְׁרִישׁ בְּלִבּוֹ אֶהְבֵּתוֹ וּוִירָאָתוֹ, וְכֵן אָמַר הֵרַחֵק ה' הַחִירוּשֵׁי הַרִי"ם' זי"ע, שִׁמְשׁוֹם הַכִּי כְּתִיב בְּמִצְוֹת מִלְחַמַת עֵמֶלְק שֶׁאָמַר מֹשֶׁה לְיְהוֹשֻׁעַ (שְׁמוֹת יז, ט) 'וְצֵא הִילַחֵם בְּעֵמֶלְק מִחַר אֲנֹכִי נִיצֵב עַל רֹאשׁ הַגְּבַעָה', וּבְמִגִּילָה (אֶסְתֵּר ה, ח) כְּתִיב 'מִחַר אַעֲשֶׂה כְּדַבַּר הַמֶּלֶךְ', עוֹד כְּתִיב שֵׁם (ט, יג) 'יִנְתֵּן גַּם מִחַר לַיהוּדִים אֲשֶׁר בְּשׁוֹשֵׁן לַעֲשׂוֹת כְּדַת הַיּוֹם', וְכֵן כֹּאשֶׁר לַחֵם דוֹד הַמֶּלֶךְ עִם עֵמֶלְק כְּתִיב (שְׁמוּאֵל א' ל, יז) 'וַיִּכֶם דוֹד מִהַנְּשָׁף וְעַד הָעֶרֶב לְמַחֲרָתָם' [וְכֵן קִבְּעוּ לְקִרְוֵי פֶרֶשֶׁת מַחִיית עֵמֶלְק פְּעַמִּים, חֲדָא בְּשַׁבַּת זְכוֹר וְאִידֶךָ בְּיוֹם הַפּוֹרִים, וְגַם עִיקַר יוֹם הַפּוֹרִים נִקְבַּע לְיוֹמִים, י"ד וּט"ו אֲדַר]. עוֹד חֲזִינָן שֶׁנֶּאֱמַר כְּפִילוֹת בְּלִישְׁנָא דְקִרְא (שְׁמוֹת יז, יד) 'כִּי מַחָה אֲמַחָה אֵת זְכוֹר עֵמֶלְק', וְהֵינּוּ טַעְמָא, דְּלֹא סָגִי בְּמַחִיית עֵמֶלְק לַשְּׁעָה, אֲלֵא שֶׁתְּהֵא הַמַּחִייה לְדוֹרוֹת גַּם בְּיוֹם מִחַר שֶׁהוּא לְאַחַר זְמוֹן, וְגַם שִׁיחָא תְּמִיד חוֹזֵר וּמוֹחָה אוֹתוֹ שׁוֹב וְשׁוֹב, וּבְפֶרֶט

מוֹעֲדִים בְּכוֹלָא שְׁתָּא, אֲלֵא, שְׁבִנֵי יִשְׂרָאֵל עִם קוֹדֵשׁ עֶסְקִים וּמְרוּדִים עִם הַמוֹעֲדִים כְּכֹל יְמוֹת הַשָּׁנָה, וְזָמַן רַב לְפָנֵיהֶם יִתְכַוְּנֵנוּ לְקִרְאָתָם בְּהַכְנֵה דְרַבָּה, וּלְאַחֲרֵיהֶם יַעֲסִקוּ ב'קִנְיֵי חַג' 'וּמִמֶּשׁ כָּל הַשָּׁנָה עֲבוּדָתָם וּמְרַחֲתָם רַק לְקִיָּם מִצְוֹת' (הוֹכָא בְּסִפְר 'דְּבִשׁ הַשְּׂדֵה' אוֹת יד), וְעִ"ז יוֹנְקִים וְנִהְנִים מִן הַשְּׁפַע הַגָּדוֹל לְאוֹרֶךְ יָמִים.^ט

וְכַךְ אֵיתָא ב'אֲמֵרֵי נֹעֵם' (לר"ח אדר) דְּמָה שֶׁאָמְרוּ (מִגִּילָה ז:): 'קָם רַבָּה וּשְׁחַמְיָה לְרַבֵּי זִירָא', כִּי אֵת הַתִּיבָה (וּקִרְא א, ה) 'וּשְׁחַמ' מִתְּרַגְּם אוֹנְקָלוֹס 'וַיְכֹס' [וְאִפְשַׁר לְפָרְשָׁה גַּם מִלְשׁוֹן נִכְסִים], וְזֶה הָעִידוֹ חוֹז"ל עַל רַבָּה שֶׁקָּנָה אֵת יְמֵי הַפּוֹרִים בֵּין נִכְסָיו בְּלִקְיָחָה גְּמוּרָה, שֶׁהַשְּׂרִישׁ בְּנַפְשׁוֹ אֵת אוֹרוֹת הַחַג כִּיִּתֵּד בַּל תְּמוּט לְעוֹלָם. וְכִמְאֲמַרְם (בִּיצָה טו:): 'הַרוּצָה שִׁיתְקִימוּ נִכְסָיו, יֵטַע בְּהֵן אֲדַר', הֵינּוּ שֶׁהַרוּצָה לְרֵאוֹת בְּרַכָּה בְּעֵמְלוֹ בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחָנִיּוֹת צְרִיךְ לְנַמְוֶע וּלְהַשְׁרִישׁ בְּנַפְשׁ אֵת הַחוֹדֵשׁ אֲדַר, וְזֶה יִסִּיעַ בְּעַדוֹ לְהֵאִיר אֵת הַחֲשִׁיכָה כְּכֹל יְמוֹת הַשָּׁנָה.^ט

סו. עַל כָּל כֵּגוֹן דָּא אִפְשַׁר לְהַסְמִיךְ אֵת דְּבָרָיו שֶׁל הַגְּר"ש פִּינְקוֹס זצ"ל בְּבִאָרוֹ הַפְּסוּק (מִשְׁלֵי כו יד) 'הַדֵּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָה וְעַצֵּל עַל מִיטָתוֹ', וְמָה שִׁיכּוֹת יֵשׁ בֵּין הַדֵּלֶת לְעַצֵּל הַשׁוֹכֵב עַל מִיטָתוֹ נִים וְתִיר. אָמַר הַגְּר"ש בְּדֶרֶךְ מִשְׁל, דְּהֵנָּה בִישִׁיבָה שְׁלוֹמֵדִים בְּהַ אֶלְף בַּחוּרִים, הֵרִי פוֹתָחִים אֵת דֵּלֶת בִּיהַמ"ד לְפִי הַחֲשָׁבוֹן יוֹתֵר מִעֲשֶׂרֶת אֶלְפִים פְּעַמִּים בְּיוֹם [שֶׁהֵרִי יֵשׁ שְׁלֹשָׁה סְדָרִים בְּיוֹם, וּשְׁלֹשׁ פְּעַמִּים מִתְּפַלְלִים וְצָרִיךְ לִיטוֹל יָדַיִם תְּחִילָה, וּלְפַעְמִים צָרִיךְ לְצַאת מִחַמַּת שָׂאֵר סִיבּוֹת], וּבִאֵם נִחְשׁוֹב הַחֲשָׁבוֹן כְּמָה מֵטֵר (מַעֲטָר) מִהֵלֶכֶת דֵּלֶת זֶה בְּיוֹם אֶחָד נִגִיעַ לְסִכּוּם שֶׁל מִרְחָק אֲדִיר, וּלְפִי זֶה כְּבֵר הֵייתָה הַדֵּלֶת צְרִיכָה לְהִגִיעַ לְמִרְחָק מִרְחָקִים, וּלְמַעֲשָׂה, לֹא זֶה הַדֵּלֶת מִמְקוֹמָה אִפִּילוֹ לֹא בְּס"מ (סַעֲנִימַעֲטָר) בּוֹדֵד, וְהֵטַעַם לְזֶה - מִפְּנֵי שֶׁהַדֵּלֶת תִּסּוֹב עַל צִירָה - שֶׁהִיא מַחוּבֶרֶת בְּרֵאשָׁה וּבְתַחֲתִיתָה בְּצִירִים, וְלִכֵּן הֵרִי הִיא שְׁבָה כָּל פַּעַם לְמִקּוֹמָה, וְאִינָה מִתְּנַתֶּקֶת לְעוֹלָמִים. וְכַךְ הֵם פְּנֵי הַדְּבָרִים אֲצֵל הַעַצֵּל, שֶׁהוּא מַחוּבֵר לְמִיטָתוֹ מְלַעֲיָלָא וּמִלְתַּתָּא, בְּקִשׁוֹר בַּל יִנְתַּק, וְלִכֵּן אִינוּ יוֹכֵל לְקוֹם בְּעַתּוֹ. וְכַךְ הֵם גַּם פְּנֵי הַדְּבָרִים בְּשָׂאֵר עֵינֵינוּ שֶׁל אָדָם, שֶׁהוּא קִשׁוֹר לְהַבְלֵי הָעוֹלָם וּלְהַרְגִלֵּי שְׂאִינִים טוֹבִים וְלִכֵּן יִשָּׂאֵר עַל עַמְדוֹ... אִם אֵךְ יִתְחִיל וְיִנְתַּק עֲצָמוֹ מִמְקוֹמוֹ, וְיִתְחִיל לְזוּז קִמְעָא קִמְעָא מִהַמְקוֹם שֶׁאֲסָרוּ יִצְרוּ (כְּבַבִּית הַאֲסוּרִים) יַעֲלָה וַיְבוֹא עִם הַזְּמוֹן לְמַעֲלָה לְמַעֲלָה.

סז. וְכֵן אֵיתָא ב'שְׁפַת אֲמַת' (לִיקוּטִים ר"ח אדר) לְבִאָר הַלְשׁוֹן 'מִשְׁנַכְנַס אֲדַר מְרַבִּין בְּשִׁמְחָה' וְלֹא אָמַר מִשְׁהִגִיעַ אוֹ מִשְׁבָּא אֲדַר, אֲלֵא פִירוּשׁ נִכְנַס - בְּגוֹף הָאָדָם, מִשְׁנַכְנַס הָאֲדַר בְּגוֹפוֹ שֶׁל אָדָם אִז מְרַבִּין בְּשִׁמְחָה

מִשְׁלוֹ מִשְׁל, לְמִי שֶׁמִּילָא אֵת רַכְבּוֹ עִם גַּעַז (דְּלֶק), אֵךְ 'חֲכָם' זֶה נִשָּׂאֵר עַל עַמְדוֹ בְּאוֹתוֹ מְקוֹם, וְאֵף אַחֲרֵי שֶׁהִגִיעוּ אַחֲרִים וְרָצוּ לְמִלְאוֹת גַּעַז (דְּלֶק) לֹא זֶה הֵלָה מִמְקוֹמוֹ, מִשְׁשָׂאֵלוֹ אוֹתוֹ מֵאֵי הָאֵי, הַשִּׁיב בְּטַפְשׁוֹתוֹ, שְׁבִרְצוֹנוֹ לְהִישָׂאֵר כְּאֵן תְּמִיד וְעַל יְדֵי שִׁיכְנִיס עוֹד וְעוֹד גַּעַז יִסַּע הֵרַכְבּ מֵהָר וְטוֹב יוֹתֵר, לְגַלְגְּלוֹ עֲלָיו הַשׁוֹמְעִים וְאָמְרוּ לוֹ כִּי אִם יִשָּׂאֵר בְּמִקּוֹם אֶחָד לֹא יוֹעִילוֹ לוֹ כָּל הַגַּעַז שְׁבַעֲוֹלָם, כִּי הֵלָא מִטְרַת הַגַּעַז בְּרַכְבּ הִיא כְּדִי שִׁיכֵל הָאָדָם לְנִסְוֶע לְמַחוּז חִפְצוֹ וּלְעֲשׂוֹת צְרִכּוֹ, נִמְצָא שֶׁרַק אַחַר שִׁיעוּזוֹב אֵת מְקוֹמוֹ יַעֲזוֹר לוֹ הַגַּעַז לְהִגִיעַ לְמִרְחָקִים. וְהַנִּמְשָׁל מוֹבֵן, שֶׁהַזְּכוּה לְזַמְנִים גְּבוּהִים, וְכֵן הַשׁוֹמֵעַ אֲמֵרוֹת טְהוּרוֹת וּפְנִינִים יִקְרִים וְאִינוּ מִשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם לְהַלְכָה וּלְמַעֲשָׂה, אִזִּי הוּא דוֹמָה לְאוֹתוֹ טִיפֵשׁ שְׁמִילָא אֵת רַכְבּוֹ עִם דְּלֶק וְנִשָּׂאֵר בְּמִקּוֹם אֶחָד וְאִינוּ עוֹשֶׂה כְּלוֹם, אֵךְ הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ, וּמִמִּלָּא אֲסַמִּיו בְּשַׁפַּע רַב, אֲרַחוֹת חַיִּים וְתוֹכַחַת מוֹסֵר, וְעַם אוֹצְרוֹת אֵלָה נִכְנַס לְתוֹךְ יְמֵי הַמַּעֲשָׂה וּמִתְגַּבֵּר עַל כָּל הַנְּסִיווֹת לְבַלְתִּי יוֹכֵל הַשְּׁטָן זֶה הַיִּצָר הֵרַע לְהַתְּגַבֵּר וּלְשַׁלוֹט עֲלָיו.

לטובה, וכדברי הרה"ק מקאצק זי"ע (שאמרם בשעת דביקות), שמכל הצרות של כלל ישראל נכתבה מגילה, כגון מגילת אסתר בימי אחשוורוש ומגילת אנטיוכוס בימי היוונים, והתברר לבסוף שהכל היה לטובה, ומי יתן וכבר נזכה לראות את ה'מגילה' מן הגלות המר הזו, ונראה עין בעין דבל מה דעבד רחמנא היה לטובה....

שמלחמה זו קאי על מלחמת היצר, וצריך האדם לעמוד תמיד על משמרתו, והכח לעמוד איתן במלחמות אלו מקבל האדם בפורים^ס.

ויהא רעוא שבקרוב בימינו נזכה לגאולה השלימה ואז נבין את עמקי סודותיו של הקב"ה שהכל היה

סח. בנועם שיחו סיפר הגאון רבי יעקב גלינסקי זצ"ל, שבשב"ק אחת ישב בסעודת מרעים עם אחוזת מרעיו, לפתע נכבו האורות בבית והיה צורך גדול להדליקם [כנראה מחמת הקטנים דחשיבי כחולה שאין בו סכנה, עי' או"ח שכ"ח י"ז], מיד הלכו לחפש אחר ערל שיעשה עבורם את המלאכה בשבת, לאחר זמן רב הצליחו למצוא גוי שהסכים לעלות אל ביתו, ובהיותו שם סיפרו לו שנאבדה להם טבעת וברצונם לחפש אחריה, כשכוונתם לרמז לו [שלא בלשון ציווי] שזקוקים הם לאורה כדי לחפש אחר האבידה [ולא היה חשש של הנאה ממעשה שבת, כי הנרות היו דלוקים, ונר לאחד נר למאה, עי' שו"ע רעו ד], אך הגוי טיפש היה, וכשמוע את דברי החברים התחיל לעזור להם לחפש אחר האבידה, וכמה שניסו לרמז לו לא עלה בדעתו להדליק האור, ורק הואיל בטובו לעודדם לבל ידאגו ובודאי ימצאו את האבידה, ויהי כאשר ראו שהגוי אינו קולט מה שרוצים ממנו טיכסו עצה כדת מה לעשות, והציע אחד מבני החבורה לומר לו שנותנים לו במתנה את בקבוק הבירה הנמצא במקרה, וכיון שיצטרך לחפש אחר המקרה בודאי ידליק את האור, וכן עשו, ואכן עצתו הצליחה, ואכן הדליק הגוי את האור ומשראה את המקרה ניגש בהתרגשות והוציא את בקבוק הבירה ושתה את כולו בהנאה, ויהי כאשר סיים לשתות יצא החוצה וכיבה אחריו את האור, כי שוב לא היה זקוק לו עוד... ומכאן למד ר"י שני דברים, א. שדרכם של הגוים אטומי לב שאינם חושבים על אחרים כלל, ולא ידליקו את האור כי אם לצורך עצמם בלבד, ב. שכאשר יסיימו בהנאת גרונם יסגרו את האור כבתחילה ולא יתנו לאור להמשיך להאיר, אבל יהודי אינו כן, אלא לעולם מסייע ומדליק גם עבור אחרים, וכן בשעה שהאור דלוק מניח אותו לדלוק ואינו סוגרו לאלתר, והוא משכיל לנצל שעת הכושר וזמנים טובים כדי להאיר לעצמו בימות החול ובשאר ימי המעשה. ואכן, כשיתייגע לפתוח פתח כחודו של מחט תחילה, יפתחו לו מן השמים שערים רחבים כפתחו של אולם.